

Masteroppgave  
Våren 2016

Dyreassistert Miljøterapi i relasjonelt arbeid med  
Barn og Unge

av

Oline Dalen



Master i Psykososialt Arbeid med Barn og Unge.  
Avdeling for pedagogikk og sosialfag.  
Høgskolen i Lillehammer



Høgskolen  
i Lillehammer

Lillehammer University College · hil.no

## ***Sammendrag og forord***

### ***Bakgrunn og formål***

Dyreassistert intervensjon (DAI) omfatter flere måter å bruke dyr på for økt helse og velvære hos mennesker både fysisk og psykisk. DAI har en lang historie som startet med tilfeldige oppdagelser om dyr som motiverte og trøstet syke. Det ledet til forskning og dokumentasjon på ulike arenaer. Eksempelvis er gårder blitt brukt i miljøterapeutisk arbeid med ulike mennesker og problematikk der bedring er registrert i etterkant. På bakgrunn av dette er målet med studien å finne ut mer om hva dyr kan bidra med relasjonelt i miljøterapeutisk arbeid med unge i heldøgnsbasert omsorg.

### ***Problemstilling***

*Hvilke erfaringer har miljøpersonell med DAI i relasjonelt arbeid med barn og unge?*

Rammer for studien er miljøterapi med unge lokalisert på Inn-på-tunet gårder, der dyr inkluderes i den miljøterapeutiske hverdagen. På gården er dyr naturlig tilgjengelig hele døgnet, og inn- på- tunet er et satsingsområde på nasjonalt nivå. Studien fokuserer på relasjoner i utviklingsarbeid. Erfaringene er hentet fra informanter som eier og driver miljøterapeutisk arbeid på sine inn-på-tunet gårder. Studien vektlegger hvordan miljøterapeutene benytter dyr i praksis, ser nytteverdi av DAI, og utfordringer med dyr i miljøterapeutisk arbeid. Funnene som fremkommer drøftes i lys av sentral forskning, tilknytningsteori og miljøterapi.

### ***Metode***

Studien er en kvalitativ undersøkelse som er en empirisk studie med forskningstilnærming som er inspirert av fenomenologi og hermeneutikk. Analyse av data er basert på prinsipper av Gergi`s fenomenologiske metode modifisert av Materud for systemisk tekstkondensering. Datamaterialet er samlet inn i semistrukturerte intervjuer fra 7 informanter. Intervjuene ble tatt opp og transkribert fortløpende for videre analyse og kategorisering.

## **Resultater**

Informantene har ulik bakgrunn og bred erfaring med ulike brukergrupper og miljøterapeutisk arbeid på inn-på-tunet gårder. Innfallsvinklene er varierte og med ulike mål. Grunnlag for bruk av dyr, er interesse og en gjensidighet fra både unge, dyret og miljøpersonale. Dyrene brukes som miljøskaper i relasjonsbygging, terapi og aktivitet. Flere funn var sammenfallende, og særlig dyret som "icebreaker" for å etablere kontakt med den unge. Et funn som peker seg ut er bruk av dyr i produksjonsprosess i miljøterapeutisk sammenheng. En informant hadde også opplevd at unge kunne være uinteresserte i dyr, eller at interessen gradvis avtok.

Generelt er erfaringene positive når det gjelder å ha dyr, både på fysisk og psykisk nivå i miljøterapi. Informanten så likevel noen utfordringer, som merarbeid med å ha med dyr i drift, samt risiko for skader dyr og unge kan påføre hverandre.

Dyreassistert intervensjon krever kunnskap, erfaring og kjennskap til dyr generelt. Alt tatt i betraktning er informantene entusiastisk innstilt til DAI og har investert mye for å bruke dyreassistert intervensjon best mulig på sine inn-på-tunet gårder. Informantene etterlyser også mer forskning der de unge er i fokus og deres erfaringer kommer fram.

## **Diskusjon**

Informantenes erfaringer og bruksområder sees i sammenheng med forskning på området med vekt på relasjoner, terapi og aktivitet.

I lys av tilknytningsteori vurderes dyr som utgangspunkt for kan DAI å for å bygge tillitt og for endring i tilknytningsmønster rettet mot unge med et problematisk tilknytningsmønster. I miljøterapi betraktes dyr som et verktøy i for å komme i relasjonell posisjon som grunnlag for måloppnåelse. DAI kan også by på utfordringer, som blant annet ligger i at dyr og mennesker er forskjellige av natur.

## **Konklusjon**

Det fremkommer i undersøkelsen at informantene opplever effekter på ulike arenaer innen miljøterapeutisk arbeid med barn og unge. Informantenes erfaringer har flere likhetstrekk med forskning på området. DAI kan ansees som en innfallsport for

utvikling og endring av tilknytningsmønster. Dyr i miljøterapi ser ut til å effektivere måloppnåelse i miljøterapi.

Det må tas høyde for noen utfordringer i DAI. Helt essensielt er det at det foreligger en interesse for dyr hos både unge og voksne om DAI skal ha funksjon. Sikkerhet og velvære for alle parter er også sentralt. Det krever planlegging, egnede lokasjoner, egnede og sosialiserte dyr, og tilpasset miljø.

Der forholdene ligger til rette for DAI, virker det rimelig og anta at DAI kan være et ekstra verktøy i miljøterapeutisk praksis for å jobbe med tilknytning og relasjoner.

## **Forord**

Dette er en masteroppgave basert på tanker om at dyr kan ha en positiv effekt på mennesker. Hvordan er effekten av å koble dyreassistert intervensjon opp mot miljøterapi med barn og unge i heldøgns omsorg? Inn- på-tunet gårder er et miljø der også dyr er tilgjengelige hele døgnet. Hvilken betydning har denne tilgjengeligheten? Jeg er nysgjerrig på om og hvordan dyr kan bidra miljøterapeutisk og eventuelle utfordringer. En viktig del av miljøterapien her, er tanken om dyrene som ressurs i utviklingsarbeidet.

Jeg har vokst opp med produksjonsdyr på gård. I tillegg hadde vi kjæledyr som familiehunder og katter. Jeg fikk også ha ansvaret for egne dyr. Egne erfaringer med dyr i oppveksten, og sendere kunnskap jeg har fått gjennom teori og litteratur har inspirert meg til å undersøke om det er hensiktsmessig å bruke dyr mer bevisst til å bygge relasjoner med unge i miljøterapi. Relasjoner kan være grunnlaget for å drive utviklingsarbeid og terapeutiske prosesser. Mange av de unge en møter i miljøterapi er relasjonsskadet og sliter med tilknytningsvansker. Kan dyreassistert intervensjon være nyttig verktøy for endring?

Masteroppgaven har vært en krevende prosess med bratt læringskurve. Jeg skylder en stor takk til min veileder Halvor Nordby som har vært en god meget god veileder, støttespiller og motivator underveis. Takk for innspill, fleksibilitet og engasjement. Takk til informanter som tok seg tid til meg i travel hverdag på gården, for omvisning, deling av opplevelser og erfaringer! Takk til venner og studievenner for innspill og gode råd.

Lillehammer, 2016, Oline Dalen

# Innholdsfortegnelse

<b>SAMMENDRAG OG FORORD</b>	<b>2</b>
BAKGRUNN OG FORMÅL	2
PROBLEMSTILLING	2
METODE	2
RESULTATER	3
DISKUSJON	3
KONKLUSJON	3
FORORD	5
<b>1. INNLEDNING</b>	<b>8</b>
1.1 BAKGRUNN FOR TEMA	8
1.2 TEMAETS AKTUALITET	9
1.3 PROSJEKTETS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	11
1.4 AVGRENSING	12
1.5 BEGREP	13
<b>2. TEORETISK PERSPEKTIV OG RAMMEVERK</b>	<b>16</b>
2.1 FORSKNING PÅ DAI	17
2.2 TILKNYTNINGSTEORI	22
2.3 MÅLOPPNÅELSE I MILJØTERAPEUTISK ARBEID	25
2.4 DEN TRIADISKE MODELLEN	28
2.5 TEORETISKE FØRINGER VIDERE	31
<b>3.METODE</b>	<b>32</b>
3.1 FORSKNINGSDESIGN OG METODE	32
3.1.1 KVALITATIV METODE	33
3.1.2 VITENSKAPSTEORETISK GRUNNLAG	33
3.1.3 HERMENEUTIKK	34
3.1.4 FENOMENOLOGI	35
3.1.5 FØRFORSTÅELSE OG KUNNSKAPSSYN	35
3.2 VALG AV INFORMANTER	36
3.2.1 METODE FOR VALG AV INFORMANTER	36
3.2.2 KRITERIER FOR VALG AV INFORMANTER	37
3.2.3 ENDELIG UTVALG AV INFORMANTER	38
3.3 GJENNOMFØRING	40
3.3.1 ROLLEN SOM INTERVJUER	41
3.4 BEHANDLING OG PRESENTASJON AV DATA	41
3.4.1 ANALYSEPROSESSEN	42
3.5 FORSKNINGENS KVALITET	45
3.5.1 VALIDITET	46
3.5.2 RELIABILITET	47
3.6 ETISKE ASPEKTER	48
3.6.1 SAMTYKKE	48
3.6.2 KONFIDENSIALITET	49
3.6.3 KONSEKVENSER AV Å DELTA I FORSKNINGSPROSJEKTET	49
3.6.4 EGEN FORSKERROLLE	50
<b>4.PRESENTASJON AV FUNN</b>	<b>52</b>
4.1 HVORDAN BENYTTET MILJØTERAPEUTENE DAI I RELASJONELT ARBEID?	52

4.1.1 MILJØSKAPER	52
4.1.2 RELASJONER	53
4.1.3 <i>TERAPI</i>	54
4.1.4 AKTIVITET	57
4.1.5 OPPSUMMERING	57
<b>4.2 HVORDAN VURDERER MILJØTERAPEUTENE NYTTEVERDIEN AV DAI I RELASJONELT ARBEID?</b>	<b>58</b>
4.2.1 MILJØSKAPER	58
4.2.2 RELASJONER	59
4.2.3 <i>TERAPI</i>	60
4.2.4 AKTIVITET	62
4.2.5 <i>RAMMER</i>	63
4.2.6 HVILKE DYR	64
4.2.7 OPPSUMMERING	64
<b>4.3 HVA OPPLEVER MILJØTERAPEUTENE SOM SPEIELLE UTFORDRINGER VED DAI?</b>	<b>65</b>
4.3.1 HÅNDBTERING	65
4.3.2 <i>FRYKT</i>	66
4.3.3 SIKKERHET OG FOREBYGGING	66
4.3.4 SMITTEFARE	67
4.3.5 EKSTRAARBEID	68
4.3.6 OPPSUMMERING	68
<b>4.4 OPPSUMMERING AV ALLE HOVEDFUNN FRA HVERT PUNKT</b>	<b>68</b>
<b>5. DRØFTING</b>	<b>70</b>
<hr/>	
<b>5.1 HVORDAN KAN RELASJONELLE ERFARINGER FORSTÅS I LYS AV EKSISTERENDE FORSKNING PÅ DAI GENERELT?</b>	<b>70</b>
5.1.1 HOVEDFUNN	70
5.1.2 DYRET HAR EN RELASJONELL MILJØSKAPENDE EFFEKT	71
5.1.3 DYR HAR EN RELASJONELL TERAPEUTISK EFFEKT	73
5.1.4 RELASJONELL EFFEKT I AKTIVITET	76
<b>5.2 HVORDAN KAN INFORMANTENES RELASJONELLE ERFARINGER MED DAI FORSTÅS I LYS AV TILKNYTNINGSTEORI?</b>	<b>77</b>
5.2.1 TILKNYTNINGSFIGUR MÅ VÆRE MÅL FOR SØKING AV NÆRHET	78
5.2.2 TILKNYTNINGSOBJEKTET MÅ REPRESENTERE EN SIKKER HAVN VED BEHOV	79
5.2.3 TILKNYTNINGSFIGUREN MÅ REPRESENTERE SIKKER BASE FOR UTVIKLING OG SELVSTENDIGHET	80
5.2.4 FRAVÆR AV TILKNYTNINGSPERSON UTLØSER STRESS	81
<b>5.3 ER DET RIMELIG Å ANTA AT DAI KAN GI MÅLOPPNÅELSE FOR RELASJONER I MILJØTERAPI?</b>	<b>82</b>
5.3.1 OMSORG	82
5.3.2 DANNELSE	84
5.3.3 BEHANDLING	86
5.3.4 TRIADISK MODELL	90
<b>5.4 UTFORDRINGER OG SIKKERHET.</b>	<b>92</b>
<b>5. AVSLUTNING</b>	<b>97</b>
<hr/>	
<b>LITTERATUR</b>	<b>100</b>
<b>VEDLEGG</b>	<b>104</b>
1.INFORMASJONSBREV OG SAMTYKKESKJEMA	104
2.INTERVJUGUIDE	104

## **1. Innledning**

Tema for oppgaven er å beskrive hvordan dyr kan brukes i miljøterapeutisk arbeid med barn og unge i heldøgns omsorg på lokasjoner med dyr. Inn-på-tunet (IPT) gårder kan tilpasses denne type omsorg. IPT er et satsingsområde på nasjonalt nivå generelt som ressurs innen helse og omsorg. Gårder som driver IPT har også en sertifisering som kvalitetssikrer håndtering av dyr, mennesker og bygningsmasse. Av den grunn valgte jeg IPT som arena.

Innledningsvis i denne studien gir jeg en nærmere redegjørelse for hvorfor jeg valgte tema dyreassistert intervensjon i relasjonsbygging og miljøterapeutisk verdi. Så presenteres problemstilling og fremgangsmåte for å belyse den. Deretter følger en begrepsavklaring, og oversikt over oppgavens oppbygning.

### **1.1 Bakgrunn for tema**

Dyreassistert intervensjon hviler på en antakelse om at det er noe ved dyr som sterkt tiltrekker mennesker, særlig barn (Melson & Fine, 2015). Dette understøttes av Wilsons Biofili, som sier at mennesker har en medfødt tendens til å være opptatt av, og tiltrukket av naturen og andre levende organismer. Dette forklares ut fra evolusjonen, der det å være oppmerksom mot, og ha kunnskap om naturen øker sjansene for overlevelse. (Wilson, 1984 i Ingebor Pedersen & Christine Olsen, 2011). Dyr er en del av dette, og interaksjon med dyr kan ha beroligende effekt på mennesker, og virke dempende på angst og stress.

Watching animals at peace may create a coupling of decreased arousal with sustained attention and alertness, opening the troubled child to new possibilities of learning and growth. The child can then experience unconditional love and models of good nurturing, practise caring and sensitively for another, and assume mastery tempered with respect (Melson, 2009, s. 130).

Dyr har som kjent mange roller i menneskers liv. Noen av de første som skrev om effekter av dyr i egen praksis på klienter, var Florence Nightingale, Boris Levinson og



Sigmund Freud. Dokumentasjon og forskning på området er av nyere tid i takt med økende anerkjennelse av nytten ved å anvende dyr. Kjente områder er eldreomsorg, psykisk helse, skoletilbud og autisme. Dyreassister intervensjon er et paraplybegrep for aktivitet og intervensjoner på alle områder der dyr brukes i menneskelig utvikling og behandling.

Relasjoner er basis for utviklingsstøttende arbeid med mennesker, og en viktig del av miljøterapeutiske prosesser for omsorg, dannelse og behandling. Relasjoner er helt grunnleggende for alt endringsarbeid, og endring skjer bare om du har et forhold til den som skal endre seg (Tjersland, Engen, & Jansen, 2010). Gode relasjoner kjennetegnes av varme, tillit, aksept, respekt og menneskelig kunnskap. Rammene for å komme i posisjon til å inngå relasjoner, er kvaliteter og elementer i miljøet, der dyr kan ha en viktig rolle som miljøskaper og co-terapeut. Det er godt dokumentert i forskning at rammen for relasjon er essensiell i miljøterapi.

Jeg vil komme tilbake til mer forskning i teoridelen. Mengden forskning er begrenset, men det finnes mye på konkrete praksiserfaringer som ikke er empirisk dokumentert, og undersøkelser med svakt forskningsdesign. I litteraturen uttales behov for mer forskning og dokumentasjon. Informantene ønsket seg også mer formell kunnskap på DAI.

### **1.2 Temaets aktualitet**

Dyrehold nevnes så vidt hos Halvorsen, i boken miljøarbeid i teori og praksis fra 2001. Han tar utgangspunkt i barn og unges interesse for dyr, og at institusjoner har ulike holdninger til dyrehold. Samtidig påpeker han at " Imidlertid kan mange miljøarbeidere berette om det verdifulle i det å la barn og unge oppleve samvær med dyr. Trolig bidrar det å omgås dyr til utvikling av sensitivitet og empati" (2001, s. 47).

I følge Berget og Braastad (2008), er det ikke gjort noen norske studier på IPT og barnevern. Hun trekker paralleller til mekanismer innen dyreassister terapi, og blant annet Bowlbys teori om tilknytningsterapi.

DAI er et stor område å forske på, og mye er knyttet til Inn- på-Tunet. Gårder er tilknyttet omsorg på ulike måte. Det varierer fra kommersielle familiegårder som

selger sine tjenester til helse og omsorgssektoren, til gårder som er direkte tilknyttet helse-/omsorgsinstitusjoner. Interaksjon med dyr kan variere fra arbeid til terapi. I følge (Berget et al., 2013) er bruk av kjæledyr i aktivitet relativt godt dokumentert, men noen av studiene har svakheter. Andre utfordringer er mangel teoretisk forankring, tid, penger, kompetent bemanning og forskningsdesign på studier. Siden 2008 er det avlagt to doktorgrader innen DAI. Ingeborg Pedersen forsket på klinisk depresjonslidelse og intervensjon med storfe. Studien viste signifikant reduksjon av depresjon, mestringsstro redusert angst etter tre måneder (2011). Hilde Hauge skrev en avhandling om ungdom og hest (2013). Avhandlingen viste at hesteassisterte aktiviteter ga signifikante effekter i tilknytning til sosial støtte og mestring av oppgaver. Begge disse studiene ble utført med kontrollgrupper.

Andre mindre studier er gjort av eksempelvis Nordaunet (2008), som i sin masteroppgave fant at fysisk aktivitet er et viktig element i arbeid med husdyr. Fødnes og Steigen (2009) kartla ungdom i alderen 13-18 år, med hest som fritidsaktivitet. De fant at hele 78 % av ungdommene var svært fornøyd med det tilbudet. Flertallet sa at ridningen ga bedre humør, og 40 % mente at ridningen i svært stor grad gjorde dem tryggere på seg selv. I tillegg er det blitt forsket på stallen som læringsarena og relasjonell læring med hest i utvikling av miljøterapeutisk metode for barn på barnevernsinstitusjon.

Den forskningen som er utført, er i hovedsak basert på noen timers interaksjon og lite som går på det jeg vil finne ut av; heldøgns omsorg for barn og unge i miljøterapi. Green Chimneys, en ideel organisasjon i New York, er et av få eksempel hvor dyr er tilstede på lokasjonen. Organisasjonen gir et mangefasettert tilbud som hjelper unge å nå sitt potensial ved å tilby opphold, utdanning, behandling og rekreasjon. De vektlegger støttende omgivelser og nærer opp under kontakt med familie, samfunnet, dyr og natur.

Nasjonale føringer for inn-på- tunet legger generelt til rette for at "grønn omsorg" brukes mer bevist på flere områder innen helse og velferd. For eksempel i strategiplan 201, og i handlingsplan for inn på tunet 2013-2017 fra landbruk- og

matdepartementet og kommunal- og regionaldepartementet. Dette fordrer forskning for dokumentasjon på effekter og utfordringer.

### **1.3 Prosjektets formål og problemstilling**

Jeg ønsker med min studie å undersøke om dyr kan være et verktøy i møte med unge utfordringer i miljøterapi. De gode erfaringene med dyreassistert intervensjon er mange i omsorg og terapi, men lite dokumentert innen barnevern og utover timebasert praksis som vi har sett. Samtidig er det viktig å ikke glemme utfordringene, som jeg vil komme tilbake til.

Studien er ment å bidra til økt kunnskap og interesse for mulighetene som ligger i å bruke DAI i miljøterapi og relasjonsbygging. Jeg er også opptatt av eventuelle utfordringer og hensyn som må tas i DAI. Kanskje kan studien bidra til en bevisst bruk av et "nytt" verktøy for å jobbe med relasjonsskadede og tilknytningsforstyrrede unge. Eksempelvis har mange mentalt syke mennesker problemer med relasjon til andre mennesker av ulike årsaker.

Det er godt dokumentert utover de undersøkelser jeg har vist til, at interaksjon med dyr er nyttig for noen for å skape og opprettholde relasjoner som supplement til vanlig behandling (Beck & Katcher, 1996; Parish-Plass, 2008).

Jeg har vært inne på at dyreassistert intervensjon, relasjoner og relasjonsbygging kan være vanskelige å forske på for å få gode forskningsmessige resultater. Noe skjer i kontakt med dyr, men hva er dette "noe"? Det er vanskelig å måle. Et eksempel fra Green Chimneys er de fortrolige samtaler og hemmeligheter som barn deler med dyr. Dette er problematisk å gå inn i og dokumentere, da det betraktes som private stunder mellom barnet og dyret, og slik en vanskelig tilgjengelig forskningsarena for å få tak på hva som egentlig skjer (G. Mallon, 1994). I noen tilfeller kan DAI også beskrives som terapi og samtaler uten ord. Det kan gjøres ved å måle eller observere eksempelvis stemningsleie, ferdigheter, selvtillit og mestring før og etter interaksjon.

Forskningen som presenteres i denne studien prøver å få tak på erfaringer informantene har med å bruke dyr i relasjonsbygging. Hva er forskjellen med og uten dyr? Ved formulering av presise spørsmål vil jeg få tak på opplevelser og erfaringer, som kan være utfordrende da disse eies av informantene selv. En gjennomgang av

publisert forskning, konkluderer med at man vet lite kvalitativt om virkningen av DAT fra terapeutens eller brukerens perspektiv (Velde, Cipriani, & Fisher, 2005). Det var utfordrende å finne en problemstilling som dekket alt jeg ville undersøke da det er et mangefasettert område med mange elementer som er interessante. Med tanke på stabilitet, konfidensialitet, etiske aspekter og tilgang på informanter, valgte jeg å intervju miljøterapeutene om deres erfaringer.

Jeg har ut fra dette valgt følgende problemstilling:

*Hvilke erfaringer har miljøpersonale med DAI i relasjonelt arbeid med barn og unge?*

Forskningsspørsmål jeg tar utgangspunkt i ved utforming av intervjuguiden er:

- Hvordan benytter miljøterapeutene DAI i relasjonelt arbeid?
- Hvordan opplever miljøterapeutene nytteverdien av DAI i relasjonelt arbeid?
- Hvordan vurderer miljøterapeutene utfordringer med DAI i relasjonelt arbeid?

For å undersøke problemstillingen, har jeg samlet data fra intervju og sett materialet i sammenheng med forskning i tilsvarende kontekst, tilknytningsteori og miljøterapi. Resultater vil jeg drøfte senere i oppgaven opp mot relevant forskning og teori.

#### **1.4 Avgrensning**

Jeg har fokus på informantenes erfaringer med bruk av dyr i relasjonelt arbeid, og hvordan dette virker på de unge. Informantenes perspektiv og erfaringer ligger til grunn, og tilbakemeldinger de har fått fra unge. Jeg har valgt inn-på-tunet som lokasjon, da dette er en arena der dyr er tilgjengelig hele døgnet for de som bor der, og representerer slik en relasjonell kontinuitet sammen med gårdeierne til forskjell fra personalet i turnus. Videre med ønske om å bidra til mer bevissthet om kontinuerlig tilstedeværelse av dyr, kontra timebasert tilgang. Jeg vil også gå litt inn på hva det er viktig å tenke på ved slike tiltak for at det skal fungere.

Jeg har gjort et utvalg fra tilsvarende relevant og kjent forskning. Det var vanskelig å finne noe som gikk direkte på dyr brukt i døgnbasert, miljøterapeutisk omsorg. De viser en mangel på forskning, og styrker viktigheten av min studie. Rammen for studien er miljøterapi på gård. Innenfor rammen er dyrenes effekt som miljøfaktor og

katalysator for relasjoner belyst som grunnlag for å nå mål i omsorg, danning og behandling undersøkt.

Tilknytningsteori er sentral i forklaringen på menneskers relasjon til dyr, uten at tilknytningsteoretikere har nevnt dyr i sine teorier for utvikling. Litteraturen har et ensidig fokus på at menneskelige relasjoner kan bidra til utvikling. Det kan sees på som et ufullstendig syn på barnets økologi, og at en mister innsikt i noe som kan påvirke utvikling hos barn. Noe er likt og noe er ulikt i hva dyr og mennesker betyr som tilknytningsfigurer, både positivt og negativ. Her vil jeg benytte deler av teorien som er relevant i forhold tilknytningen mellom dyr og mennesker. Det er også tidligere gjort av Zilcha-Mano som jeg vil vise til senere.

Jeg er kjent med at det også er utfordringer med å bruke dyr i miljøterapeutisk arbeid. Det blir også tatt opp som tema i studien, og kan oppsummeres i potensiale for mishandling, frykt, allergi, kultur/religion, interesse for dyr, merarbeid og rammer for drift og smitte/hygiene. Underforstått er også at dyreassistert intervensjon ikke passer alle unge, og at tilnærming og valg av dyr er viktig å tenke igjennom.

### **1.5 Begrep**

Her redegjøres sentrale begrep som brukes i studien. Dels fordi noen ikke er allment kjent og dels fordi betydning av relevans ved begrep kan avhenge av kontekst de brukes i. Jeg opplyser her om at informanter og miljøpersonale brukes om hverandre. Informanter brukes der informantenes erfaringer og uttalelser skal løftes frem. For generelle beskrivelser av praksis og mine betraktninger bruker jeg miljøpersonale. Jeg bruker også unge som en fellesbetegnelse for barn og ungdom for korthet og enkelthets skyld.

#### *DAI*

Dyreassistert intervensjon (DAI) er paraplybegrep for ulike former for tiltak med dyr, og brukes som supplement til ordinære tiltak. Underbegrep er dyreassistert terapi (DAT), Dyreassistert pedagogikk (DAP) og Dyreassistert aktivitet (DAA). I DAT brukes dyr systematisk og målrettet i et behandlingsopplegg og er en del av jobben til

personalet. I DAP brukes dyr systematisk og målrettet som pedagogisk verktøy. Dyret er motivasjonsfaktor og mestringsressurs innen ulike grader av lærevansker, sosioemosjonelle vansker og sansemotorisk trening som for eksempel lesehund. I DAA brukes dyr som miljøskaper (Antrozoologisenteret, 2015).

### *Miljøterapi*

En eldre beskrivelse av miljøterapi defineres av Larsen og Selnes som :” ...en systematisk og gjennomtenkt tilretteleggelse av miljøets psykologiske, sosiale og materielle / fysiske betingelser i forhold til individets og gruppens situasjon og behov. Hensikten med dette er å fremme muligheter til læring, mestring og personlig ansvar” (Larsen & Selnes, 1975).

Kvaran har i en nyere definisjon av miljøterapi, tatt mer hensyn til det relasjonelle aspektet. Han sier at miljøterapi er;

”En planlagt og systematisk bruk av en fellesfaglig referanseramme og praksis for å forstå og handle i forhold til individers og gruppers situasjon og behov. Miljøterapi er etikk-og verdiladet og inneholder elementer av omsorg, oppdragelse og behandling”  
(1996, s. 62)

Senere har Kvaran byttet ut begrepet oppdragelse med dannelse. Jeg tolker det som at Kvaran mener dannelse er et videre begrep som favner både utvikling og oppdragelse, og er en sosialisering og refleksjonsprosess. Det er mer i tråd med moderne tanker om barndom og barns aktive påvirkning i egen utvikling. Videre fokus på voksnes barneperspektiv og barnas eget perspektiv. Oppdragelse settes ofte i generasjonssammenheng og er mer aktivt og påvirkende ”ovenfra og ned” (Kvaran & Holm, 2012).

### *Tilknytning*

En prosess der barn i spedbarnsalder tilknytter seg en omsorgsgiver og har et biologisk og psykologisk aspekt. Tilknytningsatferden fremmer nærhet til omsorgsgivere og er base for følelsesmessig og sosial utvikling.

Tilknytningserfaringer danner indre modeller som påvirker egen identitet og forståelse av seg selv og andre (Kvaran & Holm, 2012). Tilknytningserfaringen kan

være gode eller dårlige. I miljøterapeutisk sammenheng er uhensiktsmessige tilknytningsmønstre et mål for endring og utvikling.

#### *Relasjoner*

Aubert og Bakke definerer relasjoner i profesjonelt arbeid i begrepet relasjonskompetanse. I dette begrepet ligger blant annet anerkjennelse, selvrefleksjon, selvavgrensning og selvinnsett i møte med den andre. Relasjoner har grunnleggende betydning for opplevelsen av terapi (Aubert & Bakke, 2008). Relasjoner settes her i en miljøterapeutisk ramme og kontakt mellom unge, miljøpersonale og dyret som gir grunnlag for målrettet miljøterapeutisk arbeid.

#### *Inn-På-Tunet (IPT)*

Inn-på-tunet eller parallellbegrepet "grønn omsorg" er en fellesbetegnelse på bruk av gården som arena for utøvelse av helse-, velferd-, og omsorgstjenester. Det favner bruk av dyr, planter, hage, skog og omgivelser i aktivitet og arbeid med terapeutiske mål (Berget, 2006).

## **2. Teoretisk perspektiv og rammeverk**

Hovedanliggende for meg er at uansett hva unge som faller inn under rammene for miljøterapi strever med, så er relasjonene med dem det viktigste verktøyet en har for endring og utvikling. Gode relasjoner skapes i samspill med andre der omgivelser, miljøfaktorer og personlige egenskaper spiller sammen. Tidligere tilknytningserfaringer er essensielt, og miljøterapeutens relasjonskompetanse er vesentlig.

I denne delen vil jeg først presentere tre teoretiske rammer for oppgaven. Den første er relevant forskning på DAI i miljøterapi med min vinkling som beskrevet. Det er noe begrenset. Det kan skyldes at DAI er et stort område å forske på. Det er også et relativt "ungt" terapeutisk område i litteraturen som har møtt utfordringer som mangel på anerkjennelse, tid og ressurser til gode forskningsdesign på studier (Berget et al., 2013). Av forskningen som finnes har jeg valgt anerkjente kilder som refereres mye i litteratur om DAI, eksempelvis Parish-Plass (2013) og Fine (2015), samt forskning om bruk av dyr i relasjonelt og terapeutisk arbeid med unge.

Det andre teoretiske perspektivet jeg vil ta utgangspunkt i er hvordan en kan forstå DAI fra tilknytningsteorien til Bowlby (1998). Det er beskrevet av blant andre Zilcha-Mano (2011). Tilknytningsteori er et tradisjonelt rammeverk og sentralt i DAI og utviklingsarbeid med unge. Først redegjør jeg litt generelt om tilknytningsteori, og hva det betyr for en god utvikling for unge. Videre vil jeg vektlegge dyrs rolle og nytteverdi som verktøy for å "reparere" der tilknytning med mennesker har skapt problemer for unge på ulike måter. Sentralt er båndet mellom mennesker og dyr i tilknytningsteori. Her vil vi se at noe er likt, men også at noe er ulikt i samspillet som gir både fordeler og ulemper.

Den tredje innfallsvinkelen jeg vil bruke er om og hvordan DAI kan benyttes i måloppnåelse i miljøterapi innen omsorg, dannelse og behandling via relasjoner og tilknytning. Jeg vil gå mest inn på tilknytning og miljøterapi. Forskningen jeg har funnet er ment som et forskningsmessig ankerpunkt i min praksisorienterte studie.



## **2.1 Forskning på DAI**

Bruk av dyr i terapi ble introdusert av Boris Levinson. Han fant at nærvær av egen hund var nyttig i arbeid med emosjonelt forstyrrede barn (B.M Levinson, 1965) Han skrev sin første artikkel om temaet i 1962; "The dog as a co-therapist", der han viste til ulike forsøk med engen hund, som det tok lang tid å få aksept for. Han argumenterte for at den terapeutiske prosessen inntreffer i konteksten av barnets interaksjon med dyret og terapeuten. Han beskrev dyr som levende og responderende vesen til forskjell fra musikk- og kunstterapi (B.M Levinson, 1962). Oren og Parish-Plass støtter argumentasjonen med å si at dyr gir mulighet for lyd, bevegelse, berøring og sanseintrykk (Oren & Parish-Plass, 2013).

Levinson innførte ulike begrep som "pet-therapy" og "pet-oriented child psychotherapy", seinere kalt "pet-facilitated therapy" (PFT). I dag er det mer altomfattende begrepet "animal-assisted therapy" (AAT), på norsk dyreassistert terapi. Studier indikerer at dyr har spilt en viktig rolle i sosialisering og utvikling i barns liv. Særlig hunder som følge av deres samspill, hengivenhet, ikke-dømmende og sosiale natur. Det gjør hunder til gode co-terapeuter i behandling av unge (G. Mallon, 1994). Det kan betegnes som en "Cinderella-effect", der dyr setter ubetinget pris på, og anerkjenner mennesker uavhengig av ytre faktorer, fortid og sykdom (Berget et al., 2013). Indirekte fremmer det en følelse av dyret som sosial støtte. Det er nært knyttet til reduksjon av stress, som henger nøye sammen med mange lidelser. Det å yte omsorg for dyr har liknende effekter. Ansvarer øker selvtillit, positiv feedback fra dyreeier og dyrene vil påvirke selvvurdering positivt.

Forskning på interaksjon mellom mennesker og dyr er generelt publisert fra USA, Australia og Europeiske land som Nederland, Tyskland, Sveits og Italia. Måling av effekter tar ofte utgangspunkt i båndet mellom mennesker og kjæledyr. Interaksjon med dyr og effekt på helse påvirkes av kulturelle forskjeller og synet på dyr, samt kontekst. I Europa er DAI mye brukt til utdanning, rekreasjon, selskap, terapi, hobby og naturkonservering (Bokkers, 2006). I forskning deles DAI inn i aktivitet, (DAA) terapi (DAT) og utdanning (DAP). Det mest vanlige er timebasert intervensjon, der mengde tid, match med dyret og personens psykologiske karakteristikk henger sammen med effekt. Tiden og relasjonen den unge får med dyret skaper rom for

kameratskap og terapi.

Mallon utførte en studie på Green Chimneys Children`s services, der hunder oppholdt seg sammen med beboerne. Han konkluderte med at dyr tydelig gir sosiale, emosjonelle og psykiske fordeler for barn. Dette med forbehold om at riktig dyr blir valgt til formålet. Spesifikt i forhold til terapeutiske relasjoner sier han at noen ganger er det bare etter at barnet har etablert et forhold til hunden, at de er kapable til å utvikle relasjoner med andre (G. Mallon, 1994). I en annen studie av Mallon, undersøkte han gårdsdyr som terapeutisk støtte for barn i terapi lokalisert på gård. Funnene indikerte at barna benyttet gårdsdyrene på samme måte som de benyttet tjenester fra terapeuten. Barna sa de snakket med dyrene med visshet om at det ikke ble fortalt videre, og de besøkte dyrene for å føle seg bedre når de følte seg triste eller sinte. Barna lærte også om omsorg og oppfostring av andre levende vesen (G. P. Mallon, 1994). Dette bekreftes av Schlote som sier at: "Research has shown that children with emotional and behavioural disorders tend to show higher involvement with animals than with humans or tasks, and that high involvement with animals, as well as with people and tasks, is associated with higher overall adjustment" (Schlote, 2002). Han sier videre at denne type intervensjon på institusjoner for unge kan bidra til prososial atferd og bedre relasjoner.

#### *"Smørende effekt"*

Den sosiale "smørende" effekten dyr har for mennesker er vel dokumentert, samt endringer i oxytocin nivå og beroligende effekter i interaksjon med hund (Hart & Yamamoto, 2015). Dette sammenfaller med funn av Berget og Braastad. De viser til studier som har funnet reduserte symptomer på angst og depresjon, positive endringer i tro på mestringssevne, bedret personutvikling, livskvalitet og oppførsel for ulike brukergrupper. Det vises også til sammenheng mellom tilknytning til, og omsorg for dyret (2008).

Non-verbal kommunikasjon og umiddelbar ærlig feedback, beskrives av Berget et al. (2013) som særlig effektivt for de som lett feiltolker kommunikasjon med mennesker av ulike årsaker, og ofte tolker det negativt. Dyr som speiler og gir feedback kan være lettere å akseptere, enn med mennesker. Berøring og ikke verbal feedback er spesielt for DAI, som ellers ikke er vanlig i terapi.

I en studie utført ved University of the Basque Country UPV-EHU, Spain, konkluderes det med at DAT genererer et terapeutisk rom for tillit, fremmer den terapeutiske alliansen og en trygg terapeut-klientrelasjon. De unges oppfatning av å føle seg elsket av sine nåværende tilknytningsfigurer, å kunne stole på dem, og vite at de var tilgjengelige ved behov lå til grunn. I studien fant de også at funnene samsvarte med tilknytningsteori og konkluderte med at DAI hjelper i en fase av utforskning av indre representasjonsmodeller for tilknytning i forhold til tillit og sikkerhet (Balluerka, Muela, Amiano, & Caldentey, 2014). Det blir videre konkludert med at DAT er en effektiv terapiform for unge på institusjon som har opplevd traumer i barndommen, og som har mentale problemer. DAT gir mulighet til å utvikle positive modeller av seg selv og andre, og fremme utforskning av relasjoner er fundamentalt for en adekvat psykisk utvikling.

Parish-Plass utførte en studie der dyr ble brukt i leke-terapi for barn som strevde på grunn av usikker tilknytning som følge av misbruk og avvísning. Hun fant at "In short, AAT provides a number of advantages for therapy with abused and neglected children suffering from insecure attachment and the effects of trauma" (2008, s. 27). Dyrets tilstedeværelse skapte en beroligende og mindre truende atmosfære som hjalp barnet å jobbe med sine traumer. Relasjonen mellom dyret og terapeuten gjør terapeuten mindre truende i barnets øyne, og gjør etableringen av en relasjon lettere (2008).

Kurdek sammenlignet i en studie tilknytning til signifikante mennesker, med tilknytning til hund som kjæledyr. Studien avdekket at hunder i viste samme egenskaper for nærhet og støtte som søsken og fedre. Tilknytningen var positivt linket til involvering i hunden og i hvilken grad hunden møtte relasjonelle behov, eierens evner til åpenhet, og hundens energi og intelligens (2008). Bokkers konkluderer med at når interaksjon med dyr har en effekt på mennesker, kan det forventes at det vil være likt mellom kjæledyr og gårdsdyr (2006).

Interaksjon med dyr kan lære unge ansvar, omsorgsfull atferd og oppførsel, fremme fellesskap, sosial støtte, sikkerhet i aktivitet og utløp for affekter (Bokkers, 2006). Hvilke dyr som oppfyller hvilke områder er ikke særlig spesifisert. Gårdsdyr i DAI er

best dokumentert av Mallon. Han konkluderer med at dyr fyller behov som aksept og lojalitet. Dyr kan også ha rollen som venn og konfidensiell, og øke livskvalitet for barn som er separert fra sine foreldre. "The cow and other farm animals can serve as a catalytic agent that brings the child and the therapist together (G. P. Mallon, 1994, s. 470). Han sier videre at det ikke er et universalmiddel for alle verdens problemer, men gjør noe med sterile omgivelser. Det understøttes av Levinson, som uttalte at "utilization of animals is not the panacea to the world's ills, but that its various applications were worth noting and may be a partial solution and an innovative approach to alleviating stress and feelings of deprivation in children in residential care" (B. M. Levinson, 1972, s. 3)

Alt i alt ser vi at DAI har en lang historie i forskning, som innledningsvis har strevd med å få anerkjennelse. Med tiden har flere teoretiske begreper kommet på plass. Dyrets effekter beskrives på mange måter som co-terapeut som tilfredsstillende flere sanser samtidig, både psykisk og fysisk. Dyr kan også ha effekt som sosialisering- og utviklingsobjekt for unge på ulike arenaer som aktivitet og terapi. Forskning har ofte tatt utgangspunkt i relasjoner til kjæledyr, men betegnes som overførbart til sosialiserte dyr generelt med noen forhåndsregler. Dette vil vi også se i informantenes preferanser for dyr i resultatdelen. I forskning har en også trukket veksler på mellommenneskelig tilknytning, og tilknytning mellom mennesker og dyr. Det er funnet likheter som kan være nyttige i utviklingsarbeid med mennesker generelt.

### *Utfordringer*

Interaksjon med dyr innebærer også potensielle farer for mennesket. De kan deles inn i tre ulike kategorier: Sykdomsinfeksjoner, allergi og fysiske skader (Plaut, Zimmermann, & Goldstein, 1996). Mennesker som dyret ikke kjenner innebærer en risiko ved tilnærming, og risikovurdering og retningslinjer må derfor foreligge. Dyrs atferd overfor mennesket er den beste indikator på hva dyret føler overfor mennesket. Det er bevist at dyrs atferd kan endres i interaksjon med mennesker, som er av betydning for dyrets psykiske endringer. Interaksjonen påvirker dyrets atferd, prestasjon og helse og velferd (Bokkers, 2006). Herunder må det tas med i betraktningen at det er en mulighet for at dyr og mennesker har ulik oppfatning av

interaksjonen. En positiv opplevelse for mennesket kan oppleves negativt for dyret. Det er også bevist at dyr foretrekker selskap med artsfrender, enn med mennesker (Raussi, 2003).

Interaksjonen kan også være av ulik karakter, som vennlig, aggressiv, observerende, prat eller berøring. I DAI er det en realitet en må forholde seg til både sikkerhetsmessig og etisk, som velvære for alle parter, og retninger i terapiprosessen.

Dyr er levende vesen og naturlige objekter for projisering og overføring av den unges indre verden, og en ubevisst kilde til gjenopplevelse av situasjoner fra fortiden, enten som atferd eller tankemønster. Slik kan dyr også tilføre ekstra dilemmaer og spørsmål miljøterapeuten må forholde seg til, som aggresjon, seksualitet og uventede hendelser. Tapsopplevelser med kjæledyr og dyr er også et aktuelt tema som kan være traumatisk og sårt hos den unge (Mueller, Fine, & Haire, 2015).

Miljøterapeutens relasjon til dyret er også vesentlig, og at det handles både i den unges og dyrets interesse. Det kreves en fleksibilitet og selvbevissthet hos miljøterapeuten for at den unge skal ha nytte av prosessen med dyr, og at dyret ikke blir skadelidende (N. Parish-Plass & D. Oren, 2013). Kultur og religion er også av betydning for forholdet til dyr, det kreves forståelse og kunnskap fra miljøterapeutene (Jegatheesan, 2015). Både G. Mallon (1994) og B. M Levinson (1972) sier også at til tross for sin gode tro på DAI, er det ikke løsningen på alt, på lik linje med andre metoder i terapi.

## **2.2 Tilknytningsteori**

Tilknytning er en sentral del innen miljøterapi generelt da barn og ungdom som bor på institusjon ofte har negative erfaringer med tilknytning til omsorgspersoner, og et usikkert tilknytningsmønster. Mistillit til voksne påvirker effekten av miljøterapi.

Tilknytning ligger til behovet for å bli beskyttet og å beskytte, og utløses av reelle eller innbilte trusler og farer der personen søker trygghet hos andre.

Tilknytningsteori har utgangspunkt i tilknytningen mellom mor og barn, og samspillet mellom dem fra spedbarnsalder gir grunnlag for sikker base og trygghet for barnet. Bowlby vurderte følelsen av sikker tilknytning til å være avgjørende for mental helse, utvikling av et positivt selv, og gode relasjoner med andre (Bowlby, 1998). Sentralt i tilknytningsteori er at sosial interaksjon med tilknytningsfigurer (signifikante andre) internaliseres som indre bevisste og ubevisste mentale representasjoner av selvet og relasjoner. Disse blir mønster for regulering av følelser og atferd i nære relasjoner (Mikulincer & Shaver, 2007). De sier videre at dette kan måles i to dimensjoner; angst og unngåelse, som mål på sikker eller usikker tilknytning.

Et tilknytningsperspektiv gir innsikt i tilpasning og mentale tilstander. Barn med behov for alternativ omsorg har ofte usikre og disorganiserte tilknytningsmønstre. Tilknytningsteori er veiledende på definering av mål, endringer og å skape forståelse i terapeutiske prosesser for endring til mer hensiktsmessige tilknytningsmønstre. I følge Bowlby er grunnlaget for positiv terapeutisk endring terapeutens evne til å fungere som trygg tilknytningsfigur. Endringen må skje i relasjonen her og nå, ikke bare mentalt (1988). Håp om forandring kan ligge i korreksjon av uhensiktsmessige indre representasjonsmodeller, gjennom innsikt og mulighet til å erfare hensiktsmessige relasjoner.

Zilchal-Mano har videreutviklet Bowlbys tilknytningsteori, og viser til 4 kriterier for å bli en god tilknytningsfigur:

1. Personen må være mål for søking av nærhet.
2. Representere en sikker havn ved behov (beskyttelse, støtte, velvære, pusterom).

3. Representere sikker base for utvikling og selvstendighet.
4. Når fravær av denne personen utløser stress og nød hos den vedkommende er tilknytningsfigur for (Zilcha-Mano, 2013).

En positiv erfaring med tilknytning i henhold til punktene som beskrevet over, gir en indre følelse av trygg tilknytning. Denne følelsen er basert på forventninger om at denne personen er tilgjengelig og støttende ved behov. Det resulterer i optimistisk tro på stressmestring, tro på andres gode vilje, og følelse av å være elsket, respektert, og akseptert. Dersom dette ikke er til stede fører det til hyperaktivering eller deaktivering av personens tilknytningssystem (Zilcha-Mano, 2013).

Til tross for mange ulikheter av natur som kommunikasjon og kognitive evner, har dyr mange av nøkkelfaktorene som gode menneskelige tilknytningsfigurer. Eksempelvis behov for en trygg base og mental støtte (Parish-Plass, 2008). Likheten mellom mennesker og dyrs evne til å fungere som tilknytningsfigurer, er definert av American veterinary Medical Association's committee; "A mutually beneficial and dynamic relationship between people and other animals that is influenced by behaviours that are essential to the health and well-being of both. This includes, but is not limited to, emotional psychological, and physical interactions of people, other animals, and the environment" (JAVMA (1998) i Fine & Beck, 2010, s. 7).

Sammenlignet med interpersonelle forhold som er preget av håp, ambisjoner og skuffelser, er forhold til dyr enklere, mer forutsigbare, mer konsistent og profitabelt. Det oppleves lettere som en sikker og trygg havn da dyret tilbyr ubetinget kjærlighet og er trofast uansett så lenge det behandles godt. Dyret kan slik være en døråpner for terapeuten (B. Levinson & Mallon, 1997).

Det er godt dokumentert at dyr kan oppleves som lettere å knytte seg til enn mennesker, ved at dyr alltid er tilgjengelige for å fylle behov og ikke har forhold til materielle ting, status, velvære eller sosial kompetanse. Dette er faktorer som kan være utfordrende i relasjoner mellom mennesker og skape distanse. Dyr er også effektive brobyggere for relasjoner mellom barn og voksne med sin stressreducerende effekt (Melson, 2009). I DAT kontekst, er også klienten vitne til en

atmosfære av omsorg mellom terapeuten og dyret. Terapeutens atferd og dyrets reaksjon blir slik et slag bevis for ektehet, gode intensjoner og troverdighet. Det er særlig viktig i starten av en terapiprosess (Oren & Parish-Plass, 2013). Til tross for svært få studier, hevder to forskere i en kronikk i tidsskriftet *Biology Letters* at hunden, vår beste venn, har evne til å føle med oss (Silva & de Sousa, 2011). Ut fra dette kan det hevdes at dyr innehar de positive aspektene ved sosial støtte som mennesker representerer i gode relasjoner.

Internalisering av nye tilknytningsmønstre i DAT er basert på emosjonelle kontakter og relasjoner mellom miljøterapeut, barnet og dyret/dyrene. Dyret er et medierende ledd som leder til refleksjon, oppmerksomhet og innsikt (N. Parish-Plass & O. Oren, 2013). Prosessen er grunnlag for endring av tilknytningsmønstre, der barnets indre og ytre verden kobles sammen. Nye tilknytningsmønstre kan innarbeides på flere måter. Parish-Plass og Oren vektlegger følgende områder:

1. I atmosfæren av positiv tilknytning, kan indre tilknytningsmønstre endres ved at unge er vitne til terapeutens interaksjon med dyret.
2. Barnet vil så lettere akseptere miljøterapeutens tilnærminger og delta i den terapeutiske prosessen.
3. DAT åpner for at unge kan praktisere ny innstilling og adferd som relaterer til mer positive tilknytningsmønstre i interaksjon med dyret.

Dyret kan også her fungere som et analytisk tredje. Det er den delte subjektiviteten i det interpersonelle feltet mellom klient og terapeut. Der den analytiske tredje er et symbol, metafor eller medium for det bevisste og ubevisste hos klienten. Dette gir terapeuten en tilgang til klientens ubevisste indre verden som kan løftes fram til et bevisst nivå, og lede til innsikt (N. Parish-Plass & O. Oren, 2013).

Som vi ser er det mange likheter mellom dyr og mennesker som tilknytningsobjekt, men også ulikheter. Dyr og menneskers ulike måte å kommunisere på og innrette seg i miljøet, kan ha både positive og negative sider for samspill og utviklingsarbeid. Vesentlige ulikheter i tilknytning og relasjoner skal fylles av miljøpersonalet, dyr er verktøy og ikke erstatter. Eksempelvis forskjeller i kognitive evner, kommunikasjon



og sosial væren. I drøftingen vil jeg komme tilbake til hvordan fordeler og ulemper kan benyttes konstruktivt for måloppnåelse i miljøterapi.

### **2.3 Måloppnåelse i miljøterapeutisk arbeid**

Miljøterapi har endret seg fra å dreie seg om omsorgsarbeid og pedagogikk. I dagens barnevernslov ligger krav om forsvarlig omsorg og behandling med betydning for barns utvikling, trivsel, velferd og rettssikkerhet.

Kvaran og Holm presenterer en modell for barnevernsfaglig miljøterapi . Den er basert på at de behov som miljøterapi skal dekke favner mer enn et oppvekstmiljø basert på omsorg og normalforventninger klarer. "Miljøterapi skal ha som mål å forandre personens følelsesliv og atferd, og praksisen må være terapeutisk for å kunne bidra til å endre og øke den emosjonelle, sosiale og atferdsmessige kompetansen hos barnet...å endre psykiske strukturer, som igjen skal skape endringer i barnets væremåte og atferd" (2012, s. 130). For å favne både Larsen og Selnes sin inkludering av kontekst og Kvarans begrep for faglighet og praksis vist i begrepsavklaringen, forstår jeg rammen for praksis som omsorg, dannelses og behandling i miljøterapeutiske omgivelser.

Jeg vil i det følgende ta for meg begrepene hver for seg. Omsorg ligger i bunn for utvikling der dannelses også er en del av omsorgsoppgaven. Videre er behandling en del av miljøterapi, men ikke ment å være så omfattende, og av annen type enn som behandling i ordinært hjelpeapparat.

#### *Omsorg*

Martinsen sier at omsorgsbegrepet har tre dimensjoner.

1. Moralsk, som er overordnet og handler grunnholdninger som anerkjennelse og forståelse i omsorgsutøvelsen.
2. Relasjonell, vi står i gjensidig avhengighet til hverandre der tillitt må ligge til grunn.
3. Praktisk handler det om å hvite hvordan utføre omsorgshandlinger, skjønne og å kunne begrunne handlinger i kontekst (Martinsen, 1989).

I barnevernssammenheng defineres omsorgsbegrepet todimensjonalt, å sørge for noe/noen og omtanke. Det nærmeste en kommer en definisjon i barnevernsloven er i § 4-12,1 som handler om kriterier for omsorgsovertakelse: "...dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling..." (Barnevernsloven). Her ligger både et materielt, følelsesmessig og humant aspekt (Kvaran & Holm, 2012).

Omsorg deles også inn i formell/offentlig og uformell/privat. I barnevernssammenheng vurderes uformell omsorg i familien opp mot hva som er god nok omsorg og henger sammen med foreldres livssituasjon og barnas behov og forutsetninger. En ser på omsorgsutøvelse, -ferdigheter og -kompetanse (Kvaran & Holm, 2012). Mye er basert på skjønn med balanse mellom et bredt normalitetsperspektiv, men samtidig evne til å definere avvik. I offentlig sammenheng skiller en mellom allmenn barneomsorg i f.eks. skole og barnehage og spesiell barneomsorg i miljøterapeutiske sammenhenger etc. Hovedområder for barneomsorg ligger i behov, utvikling og oppdragelse. Kontinuitet i denne omsorgen i form av trygghet, nærhet og forutsigbarhet er essensielt. På institusjon kan dette være en utfordring med mange ansatte. Den spesielle barneomsorgen innebærer videre å se og ivareta barnet som individ og å utvikle den unges ferdigheter og selvstendighet. Utøvelse av spesiell barneomsorg innebærer også verdsetting og anerkjennelse av den unge for å skape relasjon for miljøterapeutisk arbeid.

Omsorg er beskrivende for kvalitet ved en relasjon. Uformelle relasjoner bærer preg av symmetriske relasjoner preget av gjensidighet og omsorg for hverandre, mens formelle relasjoner er mer asymmetriske. En person uttrykker sin omsorgsevne gjennom følelser, motiv eller sinnelag og er betraktet som en individuell psykologisk egenskap hos omsorgspersonen (Løvelie, 1990). Omsorgens grunnleggende kvaliteter kan oppsummeres i sosiale relasjoner preget av fellesskap, solidaritet, forståelse og anerkjennelse (Martinsen 1989).

I litteraturen skilles det mellom formålsrasjonelle og omsorgsrasjonelle handlinger. Den første er preget av mål-middeltenkning, og den andre innlevelse og engasjement. Miljøterapi i institusjon vil ha elementer fra begge. Eksempelvis brukes relasjoner her for å oppnå endring hos den unge, sammen med daglig omsorg.

### *Dannelse*

Dannelse omfatter sosialisering og oppdragelse. Oppdragelse sees som en aktiv og bevisst påvirkningsprosess som omfatter relasjoner som påvirker mennesker. Oppdragelse sees ofte i generasjonssameheng som rettleiding, vurdering og sanksjoner. Sosialisering er mer passiv i form av tilpasning til virkelighet, og påvirkning i miljøet og innlæring av generelle roller.

I den moderne barndom sees barn som aktive deltakere også i dannelse av eget liv. Barn betraktes som bidragsytere til samfunn og kultur. Slik påvirkes barnets "moderne" dannelse der barnet i større grad har mulighet til å vurdere påvirkningen og velge å forholde seg til den eller ikke (Kvaran & Holm, 2012). Oppveksten preges på denne måten av normer, kultur og væremåter. Utviklings- og sosialiseringssprosessen kan forstås ut fra biologi, tilknytning og behov, der kvaliteter i nettverk er sentralt for prosessene. Dannelsesprosesser foregår på ulike arenaer. Familien er sentral, men med modernisering har barnehage, skole og fritid blitt viktigere. I litteraturen ser en at mange muligheter, asymmetri mellom barn og voksne og utydelige grenser vanskeliggjør denne dannelsesprosessen (Foros & Vetlsen, 2012). Det gjelder mange av barn og unge som kommer i miljøterapeutiske tiltak. I miljøterapi er derfor eksempelvis gode rollemodeller og tilrettelegging av miljø som sosiale treningsarena essensielt for utvikling av prososial handlingskompetanse.

### *Behandling*

Behandling knyttes til barnevernloven av 1992, og ble et nytt ansvarsområde. En følge av opplevd mishandling og omsorgssvikt gjør at mange unge har en svak atferdsmessig og emosjonell kompetanse, og tilknytnings- og relasjonsforstyrrelser. Dette kommer til uttrykk som emosjonelle-, psykiske- og sosiale problemer. Det er også en risikofaktor for rus og kriminalitet. Unge trenger derfor mer enn omsorg og et oppvekstmiljø med normale forventninger.

Behandlingsansvaret kommer fram i § 4-24 og § 4-26, der det ikke er dekket av annet behandlingsapparat. I følge Kvaran og Holm defineres behandling i disse plasseringene som "...systematiske tiltak med sikte på endring av atferd, selvoppfatning og endret oppfatning av, og endret samhandling med andre" (2012, s. 166). I miljøterapi kan omsorg og oppdragelse være vanskelig å skille fra behandling for de unge. Miljøterapeutene skal imidlertid ha en klar oppfatning av behandlingsarbeid tuftet på faglighet og vitenskap, og evaluere og vurdere jevnlig.

#### **2.4 Den triadiske modellen**

Den triadiske modellen visualiserer hvordan et tredje element kan plasseres i en miljøterapeutisk ramme for praksis med en triadisk modell. Omgivelser vil sammen med omsorg, dannelse og behandling være sentralt. Omgivelsene utgjør rammene for selve utviklingsoppgaven i miljøterapi.

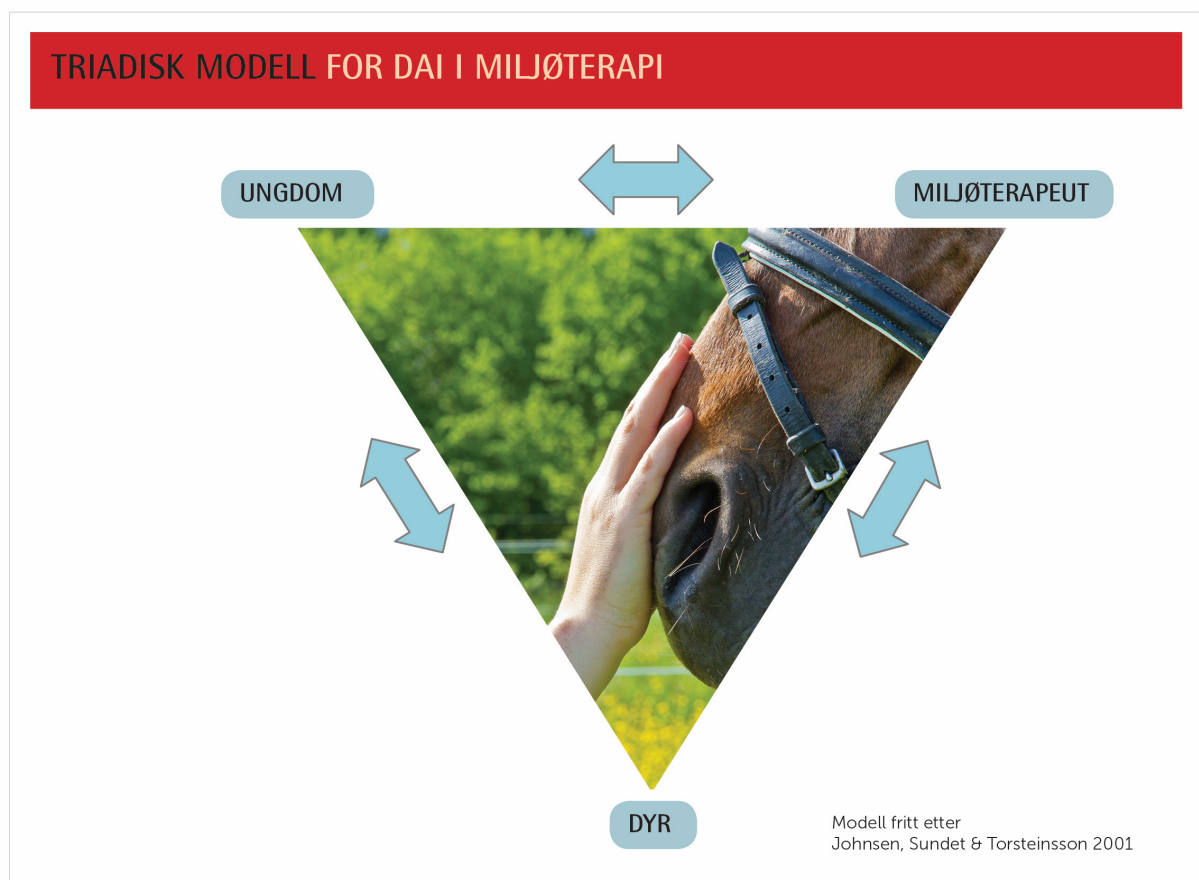
Måloppnåelse hviler på kvaliteter i institusjonsmiljøet og relasjoner. Larsen og Selnes har vektlagt psykologiske, sosiale og materielle/fysiske betingelser som base for utvikling hos individ og grupper (1975). En nyere definisjon av miljøterapi legger enda mer vekt på det relasjonelle og faktorer som trygghet, omsorg, normer og grenser. Miljøpersonalet skal legge til rette for å øke opplevelser, kompetanse og ferdigheter for mestringsfølelse. Institusjonsmiljøet skal være et terapeutisk verktøy og der det tilrettelegges for terapeutisk samvær og gode relasjoner (Kvaran & Holm, 2012).

Miljøpersonalet må finne balansen mellom struktur og fleksibilitet for individuell tilpasning. Denne prosessen kan fremstilles i en triadisk modell. Beskrivelsen som følger er tenkt å være en innledning til den triadiske modellen som favner miljøterapien, kontekst og relasjoner mellom den unge, terapeut og et tredje element. En definisjon på en triadisk modell er at den kan "...betegne sammenhengen og relasjonene mellom tre elementer som til sammen utgjør en meningsfull helhet...noen kommuniserer med noen om noe..."(Johnsen, Sundet og Torsteinson (2001) i Aubert & Bakke, 2008).

Winnicott Clare var den første som diskuterte viktigheten av en tredje ting i terapeutisk setting som et ikke-truende-fokus for den ellers resistente klienten sammen med terapeuten. Dette "mediumet" skulle representere et nøytralt område mellom terapeut og klient med mulighet for indirekte kommunikasjon (1968), ved å snakke gjennom det. Siden denne oppgaven handler om dyr, vil dyret være dette tredje element eller medium.

Dyret gjør at terapeut og klient føler at de har noe sammen de kan kommunisere om, og slik være en brobygger innledningsvis. Dyr kan fungere som ulike typer medium, for eksempel ved at tilstedeværelse av dyr sammen med dyrest delaktighet, skaper en stor variasjon i samtidige følelsesmessige, autentiske og spontane uttrykk. Det både forenkler og er en katalysator for kommunikasjon og på den måte et helende medium (Oren & Parish-Plass, 2013).

Triadisk relasjonell miljøterapeutisk Modell:



Den triadiske modellen viser sammenhengen og relasjoner mellom tre bidragsytere som utgjør en helhet med kommuniserende mening (Johnsen, Sundet, & Torsteinsson, 2001). Jensen og Ulleberg sier at "...modellen kan anvendes på alle profesjonelle møter der profesjonsutøveren og brukeren møtes i forhold til en sak, et tema, et problem, eller en utfordring" (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 40). Den triadiske modellen blir her et bilde på relasjoner, helhet og sammenheng i miljøterapi; miljøterapeuten, ungdommen, dyret og kontekst. De tre sentrale underbegrepene i miljøterapi; omsorg, dannelse og behandling settes her inn i en miljøterapeutisk ramme. Den triadiske modellen er et bilde på prosessen måloppnåelse i samspelet mellom ungdom, miljøterapeut og dyr. Denne prosessen byr på både fordeler og utfordringer. Jeg vil komme mer inn på dette i drøfting av praksis mot måloppnåelse i miljøterapi.

Dyr som bidragsytere og Co-terapeuter, fordrer på lik linje som andre medarbeidere, at en kjenner og forstår dem for å få til et godt samarbeid mot felles mål for den unge. Særlig er hund og hest mye brukt. Hunden for eksempel sender ut dempende signaler som for en miljøterapeut som er trent til å lese dette, kan være viktig verktøy for å lese og forstå ungdommen. Hunder har en egen evne til å forstå vår atferd som kan utnyttes i miljøterapi (Rugaas, 2012).

Hesten er et stort dyr, og for å få kontakt er non-verbal kommunikasjon viktig for å etablere et forhold. Som et byttedyr kommuniserer den til menneskers følelser og emosjoner og er spesielt oppmerksom. Dett er kvaliteter som er verdifulle som en naturlig læring siden de unge kan identifisere seg med hestens instinkt som søker sikkerhet og trygghet, en metafor som kan bidra til læring av mestringstro og tillitt (Latella & Abrahams, 2015).

### **2.5 Teoretiske føringer videre**

Forskning på DAI startet tidlig, og har gradvis blitt mer anerkjent og undersøkt på ulike områder i menneskers liv. Effekter er dokumentert særlig sosialt, emosjonelt og kognitivt. En kommer ikke unna utfordringer med å ta dyr inn i den terapeutiske verden, da mennesker og dyr er ulike på mange måter. Særlig vektlegges sykdomsinfeksjoner allergi og fysiske skader. Det må også foreligge en interesse og velvære for alle parter.

Tilknytningsteori og miljøterapi har definerte områder som stiller krav til hva og hvordan dyr kan brukes. Under tilknytningsteori så vi at tilknytningsfiguren må oppfylle kriterier for nærhet, trygghet og base for utvikling og selvstendighet. Miljøterapi definerer tre områder for intervensjon; omsorg, dannelselse og behandling.

Den triadiske modellen gir et bilde på hvordan dyr kan plasseres inn i miljøterapeutiske prosesser for tilknytning og miljøterapeutisk måloppnåelse. Jeg vil nå sette parrantes rundt disse perspektivene, og kommer tilbake til det i drøftingsdelen.

### **3. Metode**

Forskning skiller seg fra hverdagsteoretiseringer ved at ingenting blir tatt for gitt, basert på systematikk og åpenhet (Jacobsen, 2010). Forskningsprosessen består av ulike faser med mål om å få svar på problemstilling om et tema.

Gjennom systematiske og sannferdige metoder for innsamling av data, blir påstander grunnlag for ny vitenskapelig kunnskap.

Videre vil studien vise hvordan krav til forskning imøtekommes. Først vil jeg presentere forskningsdesign og metode og vitenskapsteoretisk grunnlag. Så kommer en redegjørelse for utvalg av informanter og intervjuprosessen, og behandling og presentasjon av data. Det redegjøres også for forskningens kvalitet og etiske aspekter i prosessen.

#### **3.1 Forskningsdesign og metode**

Det greske ordet "methos" er forstadiet til metode som betyr å følge en bestemt vei mot et mål. Denne prosessen innebærer innsamling-, transkribering- og analyse av data og slutninger og konklusjoner. "Kunnskap om metode er et hjelpemiddel til å reflektere kritisk over de funnene man kommer fram til" (Jacobsen, 2010, s. 20).

Metoder i forskning deles inn i to undersøkelsesdesign. Kvalitative kjennetegnes av få enheter, og dybde og detaljer om en virkelighet for helhetlig forståelse. Kvantitative design kjennetegnes av at en større mengde data omgjøres til tall, med mindre detaljer og mer begrenset detaljinformasjon. Idealet er i følge Jacobsen, en kombinasjon av disse da begge har sterke og svake sider (2010).

Datainnsamling og analyse skal være så objektiv og etterprøvbar som mulig. Forskerens førforståelse skal belyses og verdinøytralitet etterstrebes. Andre skal ved gjennomgang av resultater ha mulighet til å gjøre seg opp egen mening. Det er også et ideal at forskningen kan settes inn i en større sammenheng (Dalland, 2012).

Ut fra dette valgte jeg kvalitativ metode som generelt perspektiv. Jeg vil videre gå inn i hvordan jeg forstår dette perspektivet.



### **3.1.1 Kvalitativ metode**

Kvalitativ metode er godt egnet for økt forståelse for sosiale fenomen i konteksten de opptrer i (Thagaard, 2013). Dette ved å gå i dybden på informasjon og gi en nyansert beskrivelse og forståelse av menneskers opplevelser og erfaringer. Informasjon samles i hovedsak gjennom observasjon eller intervju blant et lite utvalg deltakere (Jacobsen, 2010). Nærhet til forskningsobjekt og kontekst gjør metoden godt egnet for å studere komplekse sosiale realiteter, finne svar på fenomener eller utforske hypoteser.

Min tilnærming til forskning på dyreassistert intervensjon faller inn under disse målene og er derfor kvalitativ. En kvalitativ tilnærming åpner for at informanter kan dele sine erfaringer de anser som viktige og relevante i DAI, og åpner for nye tanker og vinklinger til bidrag i utvikling av forskning, teori og praksis. Tilnærmingen gir også en dybdeforståelse av fenomener, og en friere tilnærming til informantenes meninger og holdninger.

Jeg valgte et eksplorerende design på min tilnærming som åpner for ny og uventet kunnskap med tilpasningsmuligheter underveis. Det anser jeg som viktig i min undersøkelse på dette området ut fra kunnskap som etterspørres. På en annen side kan kvalitative metoder skape utfordringer for validitet og reliabilitet. I studien er metoden basert på semistrukturert intervju med intervjuguide som plan for gangen i intervjuet. Intervjuet blir tatt opp på lydfil.

### **3.1.2 Vitenskapsteoretisk grunnlag**

Vitenskapelig teoriutvikling kan praktiseres både induktivt og deduktivt. En deduktiv tilnærming starter med eksisterende teori, der en tester denne med ny data og forskning. Induktiv forskning har empirien som utgangspunkt for teoriutvikling, der tendenser i data får generell mening. Min studie var i hovedsak induktiv i form av å undersøke dyreassistert intervensjon i en ny virkelighet for å finne teori om fenomenet i ny kontekst.

Undersøkelsen var vitenskapsteoretisk inspirert av fenomenologisk og hermeneutisk tenkning. I min pragmatiske tilnærming til innholdsanalyse av data

søkte jeg, i tråd med fenomenologisk tenkning, en dypere forståelse om bruk av DAI i miljøterapi. Utgangspunktet var informantenes opplevelser og erfaringer som ble knyttet sammen ved fortolkning og sammenfatning. I forskningsprosessen søkte jeg å være objektiv ved å være bevisst om min forforståelse og teoretiske ramme i forskningsprosessen. Målet var å være åpen for både variasjon og fellestrekk i materialet for å finne flest mulig "svar" med lojalitet til informantenes utsagn. I det ligger balansen nærhet og distanse til informantens uttalte erfaringer. Jeg ville forstå og sette meg inn i deres erfaringer, samtidig som jeg som forsker måtte være både kritisk og systematisk reflektert.

Den kvalitative tilnærmingen bærer også med seg et hermeneutisk grunnlag med fokus på tolkning og meningsforståelse av deler og helhet. Det gjøres i form av spørsmål og klassifisering av data, med mål om å finne likeartede resultater. Hermeneutikk vektlegger forståelse og fortolkning med fokus på dypere meningsinnhold. Intervjuene er analysert basert på en pragmatisk innholdsanalyse av (Malterud, 2006), som jeg vil komme tilbake til under analysedelen.

### **3.1.3 Hermeneutikk**

I kvalitativ forskning er hermeneutikken grunnlag for vekt på forståelse og tolkning (Dalen, 2011). Fenomen kan tolkes på flere nivå og mening er ikke umiddelbart tilstede. Dette ved at deler sees hver for seg og i en helhet, den hermeneutiske sirkel. En forståelsesprosess basert på forsker, data og førforståelse hos forsker (Dalen, 2011).

I analyse medfører det å søke etter en dypere mening enn det som umiddelbart er synlig. Enkeltdeler forstås slik i sammenheng med helheten de er en del av.

I min kvalitative tilnærming ble informantenes opplevelser og erfaringer omformet til tekst som skulle fortolkes. Analytisk mål var å forstå mine informanter så korrekt som mulig. Den hermeneutiske spiral er verktøy i forståelsesprosessen for sammenhengen mellom deler og helhet. Utsagn fra mine informanter er deler, og intervjuet og formålet med det er helheten. Utsagnene kunne tolkes på flere måter og min førforståelse krevde bevisstheten om betydning for objektivitet.

### **3.1.4 Fenomenologi**

I fenomenologi er menneskets subjektive opplevelse og livsverden grunnleggende, der det søkes etter en dypere mening i erfaringer (Thagaard, 2013). Realiteten ligger i menneskers subjektive opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Det betyr at det kan finnes flere sannheter om et fenomen.

Mine forberedelser til innsamling av data ble gjort med mål om å forstå informantenes livsverden med fenomenologi som idelogi, for å forstå og beskrive så presist og objektivt som mulig. Målet var å nå fram til en undersøkelse av essenser, fenomenets vesen, ved å veksle mellom beskrivelse av enkeltfenomen og søke deres allmenne vesen (Kvale & Brinkmann, 2009). Med fenomenologien i forskningsprosessen ønsket jeg å få tak på konkrete erfaringer og opplevelser med DAI i relasjonelt miljøterapeutisk arbeid. Jeg ønsket å få et innblikk i dette for å belyse ulike betydninger DAI kan ha i relasjonsbygging mellom miljøterapeut og den unge. Videre å dokumenter dette med håp om å øke kunnskap og interesse for mer bevisst bruk av dyr i miljøterapeutisk arbeid.

### **3.1.5 Førforståelse og kunnskapssyn**

Førforståelse omfatter individuelle meninger og holdninger vi har før forskningsprosessen, og som kan påvirke kvalitet i forskningsprosessen. Det har betydning for hva vi ser, hører og forstår.

Det kan være bevisste og ubevisste i skillet mellom egne og informantens oppfatninger (Kvale & Brinkmann, 2009). Min teoretiske og faglige forståelse var med meg i møtet informantene. Noe av min forståelse ligger i egne erfaringer med dyr og unge, både privat og i miljøterapeutisk arbeid med unge. Jeg hadde en hypotese om at dyreassistert kan brukes metodisk godt i miljøterapeutisk relasjonelt arbeid.

Førforståelsen kunne påvirke min analyse av data mer eller mindre bevisst. I forskningsprosessen har jeg derfor reflektert over min nærhet til forskningstema og forforståelse, og ved å konsekvent bruke informantenes ord i gjengivelse av data, diskutere med andre og lese annen relevant litteratur.

### **3.2 Valg av Informanter**

Utvalget i undersøkelsen er de som informasjonen kommer fra, og har betydning for overførbarhet (Thagaard, 2013). I kvalitative undersøkelser er relevant og god informasjon viktigere enn antall informanter. En bevisst strategi og formål i utvalget skal ligge til grunn, der antall informanter har mest betydning for dybde og innsikt i problemstillingen. Thagaard bruker begrepet metningspunkt, "når studier av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomenene vi studerer, kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort" (2013, s. 63).

Kvalitativ metode i form av intervju med påfølgende transkribering, analyse og tolkning er tidkrevende. Antall informanter ble begrenset av tidsramme og at dette er en masteroppgave. Samtidig var det viktig at undersøkelsen ga nok data til at jeg fikk belyst min problemstilling tilfredsstillende.

#### **3.2.1 Metode for valg av informanter**

Thagaard (2013) presenterer tre utvalgsmetoder. Strategiske utvalg baseres på informanter som innehar strategiske kvaliteter i forhold til problemstilling og teorigrunnlag. Teoretisk utvalg er en underkategori for informanter som bidrar til utvikling av teori, perspektiv og begrep. Tilgjengelighetsutvalg er en annen form for strategisk utvalg der informanternes tilgjengelighet for forsker er utgangspunkt. Underkategori her er snøballmetoden der en finner informanter gjennom informanter. Faren her er at en får et skjevt utvalg som for eksempel informanter som er fortrolige med forskning, og av den grunn melder seg. Metode tre er kategoribaserte utvalg. En bestemt kvote for hver kategori velges ut, et kvoteutvalg. Det skilles også mellom typiske og spesielle utvalg. Typisk utvalg er informanter som representerer det "vanlige" i en kategori. Spesielt utvalg representerer særegenheter innen en kategori.

Jeg foretok et strategisk utvalg av mine informanter, der målet var både å belyse og utvikle etablert teori og praksisfelt.

### 3.2.2 Kriterier for valg av informanter

Utvalgskriterier forstår jeg som konkrete kvaliteter hos informantene som belyser problemstillingen, og hvordan forsker vektlegger dette.

Jacobsen (2010) beskriver 5 kriterier for utvalg av informanter som også kan kombineres. En kan trekke tilfeldig fra en liste over informanter, med fare for skjevt utvalg. Informanter kan deles inn i grupper som en så trekker tilfeldig fra for å sikre mer bredde og variasjon. Forsker kan også velge informanter som en mener besitter nødvendig informasjon. En kan gå for det typiske eller ekstreme i en gruppe, eller bruke snøballmetoden der en finner informanter gjennom informanter.

I min undersøkelse fant det mest strategisk og hensiktsmessig å intervju personer som selv hadde erfaring med bruk av dyr i miljøterapeutisk arbeid med barn og unge. Utvalgskriteriet ble derfor informanter som hadde erfaring med bruk av dyr i relasjonelt arbeid med unge, helst basert på heldøgns omsorg. Dette er et felt det er lite forsket på, og lite brukt i målrettet miljøterapi med barn og unge. Det begrenset mengde informanter, jeg satte som mål minst 5 og maks 10. Jeg søkte gårdbrukere som eier og har drevet døgnbasert omsorgstilbud på sine inn på tunet gårder der det ligger til rette for at barn og unge kan ha omgang med dyrene når de måtte ønske. De ble rekruttert fra inn-på-tunet sine nettsider. Inn-på-tunet tilbydere er en del av kvalitetsstempelen matmerk i landbruket som jeg var inne på innledningsvis. På nettsiden søkte jeg på tilbydere innen kategorien barn/unge.

Intervjuobjektene hadde både faglig tyngde og erfaring med å tilrettelegge for bruk av dyr i arbeid med barn og unge på ulike måter. Inn-på-tunet merkingen setter krav i henhold til kvalitetssikring i landbruket og matmerk sin kvalitetsstandard. Det sikrer at tilbyderne er godt skikket til dyrehold og forsvarlig drift på mange måter. Dette var viktig for meg i forskningsprosess, for kvalitet på undersøkelsen. I informantenes nære forhold til gården og dyrene ligger et potensiale for at de har ensidig positivt fokus på det de driver med. Det tok jeg høyde for i undersøkelsesprosessen. Jeg valgte å ta med eget punkt om utfordringer i intervjuet for å bedre balansere reliabilitet og validitet.

### 3.2.3 Endelig utvalg av informanter

Jeg silte så ut informanter etter beliggenhet i forhold til min lokasjon, hvilke dyr de hadde, hvordan de brukte dyr og erfaring, og formell kunnskap med bruk av dyr på miljøterapeutiske arenaer.

Jeg fikk tak i 7 informanter, 6 på Østlandet og 1 i Trøndelag.

5 av 7 var kvinner og alle var i alderen 35-50. Noen hadde videreutdanning i dyreassistert intervensjon fra antrozoologisenteret. Alle har bakgrunn som miljøarbeider eller miljøterapeut, bred erfaring med dyr og arbeid med unge, og jobber fulltid med inn-på-tunet tiltaket sitt. Videre følger en kort presentasjon av informantene.

#### *Informant 1*

Denne informanten er utdannet agronom og barne- og ungdomsarbeider. Har i tillegg en praktisk pedagogisk utdanning. Informanten har jobbet med unge på ulike arenaer som skole og barnevernsinstitusjon, og gården sin der dyr har vært sentralt. Særlig vekt på produksjonsdyr og hest.

#### *Informant 2*

Informanten har gården som fulltidsjobb med lang erfaring og utdannelse med å bruke hest som terapi og fysisk og psykisk helsearbeid for unge og voksne.

#### *Informant 3*

Sykepleier med erfaring i å bruke gården sin som miljøterapeutisk arena i barnevern, psykiatriløstjenesten, kriminalomsorg, arbeidstrening for NAV og pedagogisk ressurs for skole og barnehage. Bruker mest geiter, griser, hest og hund.

#### *Informant 4*

Bakgrunn i gårdsdrift med skog og landbruk og erfaring med ulike brukergrupper på inn-på-tunet. Mest fokus på produksjonsdyr og hest.

#### *Informant 5*

Erfaring med gårdsdrift og ulike brukergrupper på gården. Mest fokus på produksjonsdyr og hest.

### *Informant 6*

Bakgrunn som allmennlærer med videreutdanning i spesialpedagogikk og sosialpedagogikk. Har kyllingfjøs og smådyr på tunet som kaniner og hund.

### *Informant 7*

Gestaltterapeut, hestefag og videreutdanning innen psykososialt arbeid med barn og unge. Har flere typer dyr på gården som brukes bevisst i arbeid med unge, med særlig vekt på hest og hund.

Alle informanter fikk tilsendt et informasjonsbrev med beskrivelser av forskningsprosjektet og samtykkeerklæring var med. De fikk også oversendt intervjuguiden i forkant.

Intervjuguiden inneholdt spørsmål og tema som dekket tema for undersøkelsen basert på problemstilling slik det beskrives av Dalen (2011). Han sier også at intervjuguiden må være utformet på en måte som ivaretar informantene ved å starte med mer generelle spørsmål. Intervjuguiden skal også utformes slik at informantene forteller og deler mest mulig av sine opplevelser og erfaringer.

Jeg valgte en åpen form for intervju, med ønske om mest mulig fri fortelling om tema fra informantene, og trengte derfor ikke så mange spørsmål.

Jeg gjennomførte også prøveintervju. Prøveintervju gir et mål på om intervjuguiden er god nok, om spørsmålene gir svar på problemstillingen og teste ut intervjurollen (Dalen, 2011). Det gir også mulighet til å endre på intervjuguiden.

Prøveintervju ble gjort i samarbeid med en tidligere arbeidskollega fra inn-på-tunet som har kunnskap om bruk av dyr i miljøterapi, for å gjennomgå spørsmål og få feedback. Det gikk fint, og trengte ikke justere på den.

### **3.3 Gjennomføring**

Kvale og Brinkmann sier at intervjueren og den som intervjues er sammen om å produsere kunnskap (2009). Ansvar for kvaliteten på denne kunnskapen ligger hos intervjuer i forberedelser og gjennomføring.

På forhånd fikk informantene tilsendt informasjon og intervjuguide. Flere ønsket det, og jeg anså det som nødvendig for at informantene skulle føle seg trygge og komfortable. Slik ville de kunne være mer forberedt og slappe mer av, også med tanke på at noen kunne finne opptak ubehagelig. I intervjusettingen forsøkte jeg å tilrettelegge for en god intervjuopplevelse ved å berolige og trygge informantene. Jeg bekreftet at opptaket bare var mellom oss og ikke skulle brukes til noe annet enn å kvalitetssikre data, og at informant ble forstått og sitert riktig.

Jeg avtalte med informantene og dro ut til lokasjonene for gjennomføring av intervju. Det for å få en følelse med lokasjonen og konteksten de drev miljøterapi og bruk av dyr.

Jeg tenkte også at det var lettere for informantene å gi en mer eksakt beskrivelse og huske bedre tanker, erfaringer og følelser på stedet med dyrene rundt seg. Vi hørte og så dyrene til stadighet i form av breking, knegg eller bjeff. Fikk også glede av å hilse på flere med historier fortalt av informantene.

Før vi startet informerte jeg om opptak og plasserte det så diskret som mulig. Vi gikk gjennom samtykkeskjema og skrev under før intervjuet startet. Spørsmålene ble så langt som mulig stilt i rekkefølgen de var satt opp, og utdypende spørsmål ved behov. Jeg ønsket å få til en flyt, tilnærmet vanlig samtale der informantene følte seg sett, hørt og anerkjent. Mine feltnotater ble derfor kun stikkord. Samtidig var intervjuene formelle, der jeg var på jakt etter spesifikk informasjon for å belyse min problemstilling. Intervjuene varte mellom 30 og 60 minutter.

Lydopptak gjorde at riktige uttalelser ble ivaretatt med riktig toneleie og vekting av uttalelser bevares for analyse. Det gjorde det også lettere for meg å memorere kroppsspråk og "kjenne på settingen" ved gjennomgang av data. En viktig del av datamaterialet og analysen.



Jeg gjorde noen feltnotater i stikkordsform under veis i intervjuet, men så i etterkant at det var overflødig. Jeg hadde det jeg trengte på lydopptak.

### **3.3.1 Rollen som intervjuer**

I intervjusituasjonen er det essensielt å ha evne til å lytte og vise interesse for det informantene forteller. Det handler om å vise anerkjennelse ovenfor personen som intervjues, både gjennom måten det spørres og lyttes på (Dalen, 2011). Jeg lot informantene få bruke den tiden de trengte for å reflektere og ga bekræftende tilbakemeldinger i form av relevante oppfølgingsspørsmål, nikk og "ja" for å ikke si noe som la føringer på informanten. Hensikten bak dette var å vise respekt for informantens personlige opplevelser og erfaringer.

Informantene var alle engasjerte og interesserte med lang erfaring i inn-på-tunet og bruk av dyr i arbeid med mennesker i ulike former. Områdets mangel på publisert kunnskap trigget ønsket om å dele erfaringer og bidra til forskning. Det varierte hvor godt de hadde forberedt seg, og grad av nervøsitet. Til tross for tilsynelatende likt utgangspunkt var det interessant å oppleve hvor "ulikt" informantene presenterte sine erfaringer og opplevelser. Noen hadde stadig behov for bekræftelse på om de var innenfor det jeg spurte om, mens andre var mer frigjorte. Jeg forholdt meg til dette ved si at jeg hadde bare spørsmålene, men ingen fasitsvar. Det opplevde jeg gjorde informantene friere og tryggere på å fortelle.

### **3.4 Behandling og presentasjon av data**

Data skal fortolkes, forstås og systematiseres. Analysen skal gjøre datamaterialet tilgjengelig for tolkning opp mot problemstilling. Hva forteller data om fenomenet vi har undersøkt? Deler og helhet sees hver for seg og i sammenheng, en hermeneutisk analyse (Jacobsen, 2010). Analyseprosessen er beskrevet i vitenskapslitteraturen og her under vitenskapsteoretisk grunnlag. Fenomenologi og hermeneutikk har vært veiledende i prosessen fra datainnsamling til slutføring. Min veileder var også en god ressurs for meg som forsker i en læringssituasjon.

Analysemetode gir en trinnvis oversikt over hvor man er i analyseprosessen. Første del besto av en mengde data fra intervjuet. Her i form av lydopptak som av Jacobsen betegnes som et ideal for kvalitative metoder (2010). Lydopptakene ble gjort tilgjengelig for analyse ved transkribering.

Transkriberingen ga meg god kjennskap til datamaterialet ved flere gjennomganger av datamaterialet. Dette blir ordrette utskrifter som råmateriale for analyse, med støtte i lydfilene om noe skulle være uklart i forhold til hva informanten egentlig mener. Transkribering ble gjort hurtig etter at intervjuene var gjort, for å gi en best mulig gjengivelse av hva informantene sa. Det gjorde det også mulig å huske og notere toneleie, reaksjoner og gestikulering under intervjuet.

#### **3.4.1 Analyseprosessen**

Analyseprosessen starter tidlig i kvalitative prosesser, allerede i intervjufasen der forsker observerer. I analysen brukte jeg feltnotater for flere perspektiver i refleksjon i analysen. Tanker rundt helhet, refleksjoner og følelser har stor analytisk verdi (Dalen, 2011). Intervjumaterialet ble analysert ved hjelp av pragmatisk tekstkondensering etter prinsipper fra Giorgis (1985) fenomenologiske metode, modifisert av Malterud (2006). Jeg anså det som et godt utgangspunkt for nye beskrivelser. Jeg ønsket å unngå reproduksjon av ny kunnskap, og sette gjeldene kunnskap i en ny kontekst.

Metoden er basert på en analyse i fire steg, som jeg vil vise i beskrivelse av analyseprosessen. Ved å identifisere meningsenheter i teksten dannes et grunnlag for kategorisering og reorganisering av tekst som fremmer mening. Det omtales som dekontekstualisering og rekontekstualisering, der tekst leses på ulike måter på jakt etter ulike svar i materialet. Deretter løftes svarene ut, og undersøkes nærmere sammen med lignende materiale. Det ligger en fare i at noe individualitet vil forsvinne i tråd med oppdraget om å hente ut det generelle som forsker må være bevisst på for validitet.

Denne tilnærmingen kan deles i fire kategorier. Videre vil jeg beskrive min systematiske fremgangsmåte for å komme fram til mine resultater med utgangspunkt i de fire kategoriene.

- 1. Helhetsinntrykk

I denne fasen skal en gjøre seg kjent med materialet fra et overordnet perspektiv. Idealet er objektivitet, og åpenhet for det materialet "gir" og det informantene formidler.

Etter intervju foretok jeg en fortløpende transkribering. Den leste jeg så igjennom med et overordnet, objektiv blikk. Det er i tråd med fenomenologi om avstand fra forforståelse og teoretisk referanseramme. Jeg etterstrebet å frigjøre meg fra intervjuguiden og stille nye spørsmål til materialet for nye perspektiver og ideer fra informantene.

- 2. Identifisere meningsbærende enheter som beskriver temaene

Trinn to er å skille ut teksten som er relevant for problemstillingen. Dette er de meningsbærende enhetene i teksten, og en prosess som reduserer teksten mye. Tema krystalliserte seg ut i sammenheng med oppgavens problemstilling og teoretiske ramme, og nye tema jeg ikke hadde tenkt på. Eksempelvis dyr som læringsprosess i produksjon.

Jeg baserte meg på tre forskningsspørsmål for å belyse problemstilling som ble veiledende for mitt utvalg av meningsbærende enheter i teksten. Jeg gikk igjennom hvert enkelt intervju og markerte med ulike tusjfarger etter henholdsvis hvordan dyr ble benyttet, opplevd som nyttig og utfordringer med bruk av dyr i miljøterapi. Det er en del av dekontekstualiseringsprosessen som Malterud (2006) kaller koding. Det innebærer en markering av meningsbærende enheter som har noe felles.

Kodingen gjorde jeg praktisk ved å skrive ut transkriberingen (rådata), lese igjennom og markere meningsbærende enheter i teksten med ulike farger for hvert tema. Organisering og logikk ble basert på gruppering ut fra valgte forskningsspørsmål. Til slutt satt jeg med 4 store skjema etter kodegrupper, som jeg limte på gråpapir og hang på veggen for oversikt.

Tre skjema for tema som omhandlet mine forskningsspørsmål, og ett for tilskudd av tema jeg ikke hadde tenkt på fra informantene. Hver enkelt meningsbærende enhet i skjemaene var markert med tall som informantens navn var byttet ut med for anonymitet. Det ga meg allikevel oversikt over hvem som hadde sagt hva. Jeg kunne også lett finne det igjen i helheten som tekstbiten var hentet fra. Det hjalp meg å opprettholde helhetsinntrykket. Nummereringen følger også informantens utsagn i presentasjonen.

Det var til tider utfordrende og plassere de meningsbærende enhetene i riktig kodeskjema, da de kunne passe inn under flere. Her sammenholdt jeg tekstbiten med helheten det var hentet fra, og utsagn fra andre informanter for en validitet og sammenheng i teksten. Koding er ifølge Malterud (2006) et organiseringsprinsipp i en del av analysen.

- 3. Kondensering

I denne fasen er det fortrinnsvis kun relevant materiale som ligger til grunn. Det dekontekstualiserte utvalget skal i denne prosessen omskrives til tekstbiter med abstrakt mening. Her var jeg også på jakt etter likheter og forskjeller i materialet for nyansering. Eksempelvis var aktivitet, relasjoner, terapi, ice-breaker og trygghet noe som gikk igjen. Dette kan betegnes som sub- kategorier, som ble relevante i tolking av intervjuene senere i prosessen (Thagaard, 2013).

Jeg satt igjen med et dekontekstualisert, kategorisert utvalg i fire grupper.

Jeg tok så for meg hver gruppe på jakt etter nyanser i meninger og utsagn. Her var også min objektivitet i fokus, da tekst kan tolkes ut fra ståsted og faglig perspektiv. Jeg søkte også å være tro mot mine informanters eierskap og egne stemmer i materialet. Det er essensielt for å ivareta validitet, troverdighet og individualitet. Jeg var opptatt av at mine resultater skulle gi en gyldig beskrivelse av sammenhengen de var hentet fra.

- 4. Sammenfatning

Til slutt skal datamaterialet tolkes i en helhetlig sammenheng. Det innebærer en

sammenligning av tolkninger og begrep. Delene skal nå rekontekstualiseres (Malterud, 2006).

I tråd med hermeneutisk tenkning, som presentert innledningsvis i studien, skiftet jeg på helhet og del. Vekslingen var for å få balanse mellom fokus på detaljer og helhet, for en mer kreativ og riktig analyse. Jeg sammenholdt innholdsbeskrivelsene med min problemstilling, og forskningsspørsmål. Jeg ville kvalitetssikre for validering, sikre at mine funn stemte med sammenhengen de var hentet ut fra, og forhindre reduksjonisme. Eksempelvis i rekontekstualiseringen stilte jeg meg spørsmål som; Er det noe som ikke stemte med det jeg hadde konkludert med? Er det noe informantene har sagt lite om? I så fall hvorfor? Det er essensielt for mulig generalisering. Videre vurderte jeg mine funn opp mot utvalgt teori og empiri.

Etter sammenfatting av innholdsbeskrivelsen plukket jeg ut sitater fra rådata. Det med tanke på å ivareta informantenes eierskap og tydelig beskrivelse av deres forhold til ulike sider ved problemstillingen.

### **3.5 Forskningens kvalitet**

Kvalitativ forskning skiller seg fra kvalitativ forskning som er bygd på naturvitenskapelig tenkemåte og annet vitenskapelig grunnsyn. I kvalitative studier er grad av troverdighet diskutert, og om validitet og reliabilitet kan brukes. Begrepene tilhører kvantitative studier med andre metoder og hensikter, uten at det er etablert praksis på det (Thagaard, 2013). Jeg forholder meg videre til begrepene som de er.

Validitet omhandler troverdighet, generalisering, pålitelighet og bekreftbarhet. I hvilken grad undersøkelsen avdekker den virkeligheten man undersøker, måler den det den sier den skal måle? Validitet kan vurderes ut fra faser i forskningsprosessen. Reliabilitet er påliteligheten i målingen og omhandler data. Hvordan de er samlet inn og brukt. Hvor presise er de? Ville resultatet vært det samme om andre gjorde samme undersøkelse på et annet tidspunkt, under andre betingelser? I det ligger at spørsmål om forskningens kvalitet må tilnærmes på en annen måte. Eksempelvis ved å tydelig vise framgangsmåte.

### 3.5.1 Validitet

Troverdighet er det viktigste kriteriet for validitet i kvalitativ forskning, og for at forskningen er til å stole på. Mye av forskningen som er gjort på DAI er utført av forskere som i utgangspunktet har stor interesse for DAI. Eget engasjement fra forsker kan være av betydning for validitet. Dalen trekker frem forskerrollen, forskningsopplegget, utvalget, metode, data, tolkning og analyse som sentralt for troverdighet (Dalen, 2011). Disse punktene går jeg nærmere inn på andre steder i oppgaven.

Validitet kan måles i å vise at undersøkelsen er utført på en måte som sikrer at informantene er identifisert, beskrevet og referert riktig. Det sikres ved f.eks. opptak av intervju, involvering, observasjoner, og testing av informantene og informasjonen de har gitt.

For å ivareta validiteten søkte jeg å skape en trygg atmosfære der informantene følte seg komfortable med å dele erfaringer og opplevelser med meg. De fikk informasjon på forhånd i form av samtale på telefon, skriftlig informasjon om forskningsprosjektet, samtykkeskjema og intervjuguide. Informantene fikk snakke fritt og jeg bekreftet med nikk og uttrykk som "ja". På denne måten ble intersubjektivitet ivaretatt, en metodisk forutsetning for kvalitative intervju for å skape felleskap mellom mennesker (Dalen, 2011). Utsagn er ivaretatt ordrett, og sitater er bevart koblet til tema. Jeg har gått igjennom data flere ganger, og min sortering av data. Denne vekslingen mellom helhet og deler har vært tidkrevende, men nødvendig for kjennskap til data for nøyaktighet. Beskrivelser av data er supplert med sitater for gode virkelighetsbilder og at informantenes stemme skal høres.

Målet for generalisering er å kunne trekke slutninger som går utover selve data som er samlet inn for undersøkelsen. Kan resultater fra undersøkelsen overføres til tilsvarende settinger? Generalisering er mest brukt i kvantitative undersøkelser, der statistisk beregning av resultater kan generaliseres fra et utvalg til en populasjon. I kvalitative studier brukes overføring i større grad om forskers evne til å forklare, beskrive og utdype begreper på andre områder enn den aktuelle undersøkelsen

(Jacobsen, 2010). Dette kan gjøres på flere måter. Utvalget forskeren har gjort må være strategisk og hensiktsmessig. Det må lages en god, detaljert, omfattende og detaljert beskrivelse av forskningsprosjektet.

Med tanke på tid og rammer for min undersøkelse tenker jeg at utvalget er tilstrekkelig. Målet var å finne mellom fem og ti informanter, og jeg endte opp med sju. For overførbarheten er det viktig at målgruppen kjenner seg igjen i framstillingen, og at forskningsresultater kan brukes å ha verdi for andre enn informantene. Det ensidige positive fokuset fra informantene balanserte jeg ved å legge inn et punkt med fokus på utfordringer i bruk av DAI.

Sammenlignet med andre studier og forskning gjort på feltet, er det jeg har funnet gjenkjennbart. Samtidig er det generaliserbart til andre inn-på-tunet-lokasjoner og miljøterapeutisk arbeid som inkluderer dyr.

### **3.5.2 Reliabilitet**

Reliabilitet betyr pålitelighet, som omfatter korrekte målinger og redegjørelse for feilmarginer (Dalland, 2012). Et kvalitetsmål er at samme forskningsprosess skal kunne gjennomføres på annet tidspunkt med samme resultat. Det er ingen garanti i kvalitativ forskning, og kan være vanskelig å etterprøve. For eksempel ligger potensialet for andre resultater i at en annen forsker gjør undersøkelsen.

Påliteligheten kan imidlertid styrkes ved tydelig og systematisk dokumentasjon av undersøkelsesprosessen som gjør faktorer som for eksempel feilkilder ettersporebare. I min undersøkelse har jeg gjort rede for mine valg og framdrift. Eksempelvis har jeg vært bevisst det noe ensidige positive fokuset på DAI og forsøkt å balansere dette med å trekke inn utfordringer.

Jeg har drøftet med andre og sjekket ut min forståelse og tolkning opp mot andre. Slik mener jeg at mitt valg av metode, teori og framgangsmåte tilpasset undersøkelsens formål. Lyddopptak kvalitetssikret datainnsamling og tolkning av disse, at jeg fikk med alt. Jeg forsøkte også å møte informantene på lik måte selv om de var ulike.

Umiddelbar transkribering gjorde meg ytterligere kjent med data. Refleksjon rundt forforståelse og redegjørelse for denne styrker også påliteligheten.

### **3.6 Etiske aspekter**

Kunnskap om forskningsetikk gjør forskeren i stand til å gjennomføre en god forskning.

Søken etter kunnskap og sannhet er en grunnleggende verdi i forskning. Rammer for framgangsmåte formes av verdisyn og prinsipper, og innebærer både et person- og samfunnsansvar.

Intervju som metode innebærer nær kontakt mellom forsker og informant. Et hensyn å ta i innsamling av data er tillatelse til å behandle personopplysninger. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), er et kompetansesenter som gir veiledning i datainnsamling, analyse, metode, personvern og forskningsetikk for studenter og forskere (Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD, 2003). Her kan man ta en test som viser om du trenger godkjenning for å innhente personopplysninger. Min studie falt utenfor dette kravet. Imidlertid må krav om informert og fritt samtykke oppfylles og informant skal gjøres kjent med undersøkelsens formål, metode, presentasjon av resultat og eventuelle konsekvenser av å delta (NESH, 2006). Informant skal sikres konfidensialitet og anonymisering (Dalen, 2011).

Moralske og etiske spørsmål har fulgt hele forskningsprosessen fra forberedelser til presentasjon av resultater. Ved refleksjon over etiske faktorer i undersøkelsen, og drøfting opp mot avgjørelser jeg har tatt.

#### **3.6.1 Samtykke**

Forskningsprosjekter med personer krever informert og fritt samtykke, med rett til å avbryte uten konsekvenser (NESH, 2006, punkt 9).

Deltakelse i undersøkelsen har vært valgfri og alle mine informanter har som beskrevet fått relevant informasjon i forkant. Jeg utarbeidet et informasjonsbrev der hensikt med undersøkelsen ble presentert, og hva materiale skulle brukes til, som begge parter signerte. Brevet inneholdt også en samtykkeerklæring fra informantene. De ble også muntlig informert om prosjektet, formål med data og sikring av konfidensialitet.



### **3.6.2 Konfidensialitet**

Konfidensiell behandling av informasjon om personlige forhold er et krav slik at ikke personen skades. Oppbevaring av personopplysninger og anonymisering er en del av dette (NESH, 2006,punkt 14).

Forskeren skal vise lojalitet for informasjonen, og informanten skal vite hvordan informasjonen blir brukt . Alle data ble behandlet konfidensielt og anonymisert i undersøkelsen. Informantene ble nummerert fra 1-7. Anonymiseringen ble foretatt allerede i lagring av intervju, der informantene ble nummerert og navn ikke opplyst. All informasjon er lagret slik at bare jeg har tilgang på den. Det ligger på min personlige PC med passordtilgang. Når prosjektet er avsluttet og resultat foreligger, vil alt bli slettet. Potensielt utvalg av informanter innen dette feltet er stort nok til at anonymisering er mulig å opprettholde, også ved presentasjon av data i form av masteroppgave. Det gir meg godt rom for å publisere mine funn som er et mål i seg selv.

### **3.6.3 *Konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet***

Informanten skal få informasjon som muliggjør rimelig forståelse av forskningsfeltet, hensikt og konsekvenser ved deltakelse (NESH, 2006,punkt 8).

Forskning på utsatte grupper kan øke fare for stigmatisering og negativt fokus. Mine informanter er derimot voksne, og ikke bærere av problemene som DAI er rettet mot. I min undersøkelse går jeg ikke inn på sensitive tema som berører informanten direkte, og intervjusituasjonen kan snarere føre til bevisstgjøring og refleksjon av tema hos informantene (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette er essensielt i min undersøkelse, da jeg ønsker oppmerksomhet rundt et lite belyst tema i miljøterapi. Det er viktig for meg at flere kan dra nytte av min forskning og vekke interesse for bruk av dyr i miljøterapi i heldøgns omsorg. Informantene uttrykte også selv stor interesse og muligheten for at deres erfaringer og kunnskap kunne komme andre til gode, og bidra til mer bevissthet og større fagmiljø som kan komme de unge til gode. Jeg ser i henhold til dette ikke noen negative konsekvenser til publiseringsmålet.

### 3.6.4 Egen forskerrolle

Forskerrollen er også et etisk aspekt i undersøkelser (Dalen 2011). Kvalitative studier vil alltid ha et element av subjektivitet i seg som påvirker bekreftbarhet. Spørsmål å stille seg er: Hva er min tilknytning til det jeg undersøker? Hva er mine forforståelser? Hvordan kan jeg påvirke informantene og resultater? Hvordan kan min tilstedeværelse påvirke intervjuet? Stiller jeg og følgende spørsmål på en måte som ikke leder informanten?

Forskeren kan påvirke resultater i ønsket retning, og her ligger en potensiell feilkilde som er grunnlag for kritikk av kvalitative studier.

Jeg har etterstrebet å beskrive min undersøkelsesprosess og begrunne valg som er tatt under veis. Jeg har vært selvkritisk og reflektert i min tilnærming, tolkning og analyse. Jeg har redegjort for min forforståelse og etterstrebet et objektivt fokus. Jeg har tilrettelagt for at leser kan følge min tankeprosess. Metode og teori er valgt for best mulig å belyse problemstilling og undersøkelsens mål. Som forsker er det umulig å vite alt, og å være helt objektiv, men etterstrebet en åpenhet rundt dette og drøfte med andre underveis. Jeg har også forsøkt å understøtte mine funn av annen litteratur og forskning for kvalitetssikring.

Det er informantens opplevelser og erfaringer jeg vil ha tak i. Intervju baseres på menneskelig samspill, og intersubjektivitet er en forutsetning for at informantens opplevelse og forståelse kommer fram. Forholdet mellom forsker og informant vil prege fortolkninger av data (Dalen, 2011).

DAI er et område med mye positivitet og potensiale, men det er så absolutt utfordringer også som jeg viser i oppgaven. Egen forutinntatthet, erfaringer og personlige meninger må ikke forstyrre objektiviteten i en undersøkelse. Det har vært en viktig faktor i hele prosessen, i refleksjon og i diskusjon med veileder og andre. Under intervjuene prøvde jeg å holde meg nøytral, uten å kommentere eller si for mye. DAI er et tema som engasjerer meg, og jeg var bevisst på å være "åpen" på det som andre hadde erfart, uten å relatere og sammenligne med det jeg har av informasjon fra før.

Der informant sto litt fast, prøvde jeg å utdype spørsmål og stille underspørsmål jeg hadde forberedt uten å legge føringer på informant. Jeg var også litt stresset med opptak av intervju og bekymret meg litt for at opptaket måtte bli bra. Prøvde å gjøre denne riggingen så diskret som mulig for ikke å stresse informantene, og at de skulle føle ubehag med å bli tatt opp. De var også informert om opptak på forhånd. Dette var en redegjørelse for min forskningsprosess. Videre følger en presentasjon av resultater og drøfting av resultater knyttet til teori.

## **4. Presentasjon av funn**

I denne delen av oppgaven presenteres funn fra analysen av data fra undersøkelsen. Resultatene er framstilt etter tema fra intervjuene og i analysearbeidet. Jacobsen betegner dette som tematisering (Jacobsen, 2010). Jeg har delt opp i tre ulike tema. Det første handler om hvordan DAI benyttes av miljøterapeutene. I tema nummer to beskriver informantene opplevde nytteverdi. Tema tre omhandler utfordringer med bruk av DAI i miljøterapi.

De valgte temaene balanserer den gjennomgående positiviteten blant informantene. I praktisk bruk av DAI er det også utfordringer som var viktig å få med. Under alle tema har jeg underbegreper som kobles til relasjonelle fellesområder som informantene var opptatt av under intervjuene. I studien brukes i stor grad informantenes egne ord for å skape en nærhet til opplevelser og gjengi erfaringer mest mulig korrekt. Noen sitater kan virke lange, men er ment for mer riktig og helhetlig framstilling av deres erfaringer og opplevelser. Temaene fra data danner til sammen et overordnet bilde av hvordan informanter tenker at DAI kan være et relasjonelt verktøy i miljøterapi.

### **4.1 Hvordan benytter miljøterapeutene DAI i relasjonelt arbeid?**

Tre av informantene sier at dyr ikke var bevisst brukt med unge i starten, men en viktig del av tilbudet og gården i sin helhet. Flere av informantene sier at de tilfeldig oppdaget effekter i ulike dyrs rolle i samspill med unge, og at dette var motivasjonen til å ta det videre i form av å sette seg mer inn i det, ta utdanning, og å lage et system på DAI for mer målrettet bruk. Dyr kan i følge informantene brukes i det meste som foregår på gården, og skaper struktur og rutiner i hverdagen. Videre vil jeg presentere hvordan informanter bruker dyr i hverdagen som miljøskapere, i relasjonsbygging, terapi og aktivitet.

#### **4.1.1 Miljøskaper**

Dyr som miljøskapere omfatter hva dyr tilfører og gjør med miljøet de er en del av. Flertallet av informantene beskriver hvordan dyr benyttes på denne måten.

Informant 6 fremhever dyr som miljøskapere i form av at dyr er koselige å se på, at de skaper stemning og kultur og "alt" på tunet. For eksempel myker dyr opp situasjoner og miljø, tilfører noe annet enn mennesker klarer å gjøre. Dyr "er lettere å føle seg trygge på, de spør ikke om noe, eller skal ha noe ut av deg". Informanten sier at ungdommene slapper av, og at unge lettere finner roen rundt dyr. Dyr dømmer ikke de unge så lenge de unge er snille med dem, og brukes slik som en læring i seg selv om å "gi og ta".

Om dyr som miljøfaktor er informant 4 spesielt opptatt av omgivelser og helheten med gårdsbruk som ramme, og det å være tett på naturen og aktivitetsmuligheter. "Noe mangler uten dyr... det gir en grunn til det du gjør, en helhet og forklaring og i sin tur mening, det trenger ungdom for å gjøre ting og tro på det, en grunn". Informanten benytter dyr både i matproduksjon og som miljøskaper, og forklarer det med at:

"..viktig at ungdommer ser hvordan ting fungerer", med fokus på dyrevelferd, slakting, og livsprosessen, som skaper sammenheng. Det innebærer å bygge rutiner der unge lærer det å bli tatt vare på og ta vare på andre. Informant 5 følger opp dette med å si at daglige gjøremål er viktig og at det ikke bare handler om kos.

#### **4.1.2 Relasjoner**

Relasjonelle effekter og kvaliteter ved dyr er mangefasettert og brukt på ulike måter som utgangspunkt og utvikling av relasjon. Alle informantene sier at de bruker dyr i bli-kjent-fasen som "Icebreaker" og miljøskaper. "For å komme i kontakt med unger du ikke har truffet før, eller som har opplevd noe fælt" (informant 1). Flere av informantene sier at dyr myker opp stemningen og fungerer som inngangsport til kontakt og samtale. De sier at dyrets nærvær gir umiddelbart noe å snakke om ved at unge kan fokusere på og kose med dyret i samtale.

Informant 7 sier at DAI er enkelt og at for eksempel hund og katt kan brukes til så mye om en er bevisst og vet hva en driver med. Informanten sier videre at : "Kan ikke forestille meg å ikke ha dyr...det vi har nådd inn med, gjennom dyrene, spesielt

relasjonsskadde, blir ikke så direkte og intenst...De avviser ikke dyrene, men meg kan de avvise... gjennom dyene er det lettere for meg å få åpna en relasjon”.

I senere faser i miljøterapi, beskriver to informanter at de mer bevisst bruker de dyrene de har sett at unge tiltrekkes av i starten. Informant 1 og 2 sier de sammen med den unge utforsker hvorfor de tiltrekkes av akkurat det dyret, og gi dem kunnskap om det. Unges behov knyttes opp til egenskaper ved dyrenes/artenes personlighet for å jobbe med utfordringer. ” For eksempel er hunder og katter dyr som søker deg opp i motsetning til hesten, som unge må oppsøke selv for kontakt. Katten går når den er ”ferdig” og er en ”avvisnings figur”, uten at det oppleves som vanskelig ”(Informant 3). Disse egenskapene benyttes som døråpner i prosesser med unge med dyr som co-terapeuter.

#### **4.1.3 Terapi**

Alle informantene sier at de benytter dyr i arbeid med unge som har en vanskelig bakgrunn. Informantene begrunner det med at dyr er lettere å stole på da de ikke trekker seg unna, er lojale, og de unge føler å ha noen å prate med, og betro seg til. Slik blir det lettere å prate med enn noen du ikke kjenner. De stiller ikke dumme spørsmål eller krav. De tar alltid ungdommene godt imot og gir trygghet, og ungdommene prater med informantene gjennom dyret. Dyret gir anerkjennelse og trygghet som grobunn for gode samtaler ved at de for eksempel vekker noen følelser som empati eller avvisning sa informant 6. Det bidrar til utviklende relasjoner blir enklere å skape. Med dette kan en starte jobbingen raskere, og få kartlagt mye på kort tid.

Informantene velger, i samarbeid med unge, ut dyr fra preferanser og behov basert på bakgrunn, skader og opplevelser. Informantene har observert at de unge veksler på hvilke dyr de forholder seg til, og at det er individuelt. En informant sier at det virker som det kan være en sammenheng mellom ulike miljøterapeutiske faser med den unge, og dyrene den unge foretrekker i terapi i de ulike fasene. Her handler det om å skape rom for åpenhet og at interaksjon føles naturlig og ikke for styrt, eventuelt skape naturlige situasjoner. Behov for tid med dyrene er også basert på individuelle

faktorer. Tid med dyret har betydning for etablering av følelser og kontakt med dyret og hvor sterke båndene blir.

”Du får også en annen tone med de du har kjent lenge ved å ha hunden ”imellom”, og den terapeutiske samtalen kan gå lettere” (Informant 6). Informant 1 bruker dyr som en del i den terapeutiske trekanten som jeg beskrev i teoridelen, der dyret er en del som gir en annen posisjon for å komme i kontakt med nye barn.

”Du slipper å ta den herre...du slipper å snakke om Rosenborg ...du snakker om det konkrete imellom oss, dyret og får med det et helt annet fokus”. Det gir en naturlig samhandling.

To av informantene benytter overføringsverdien til mennesker ved å analysere hester og kommentere hva de gjør seg i mellom. Dette overføres til ungdommenes relasjoner og samhandling seg imellom, og visualiserer atferd og respons for ungdommene. Informantene sier at dyret er et verktøy for å nå inn til ungdommene. Informant 7 sier at ungdommene uttrykker at det er viktig med en voksen som skaper struktur og veileder i interaksjon.

Informant 1 har eksempel på en annen tilnærming ved å bruke hund som grunnlag for å skape sunne interesser hos unge, som jakt og friluftsliv. På tur med dyr åpnes det for samtaler der informanten begynner å snakke om hunden og hva den gjør, tenner bål for å skape stemning, samtidig som den unge får naturopplevelser en blir ”ruset” på.

Informant 1 sier at dette er muligheter de ikke har tilgang til på en liten hybel med en forelder og at:

”...det ledet til at hun begynte å gå lange turer i fjellet med hundene selv uansett vær og vind og lysforhold og interessere seg for jakt og ville dyr...tar bilder av spor etc. og viser frem når hun kommer hjem”(Informant 1). Informantens sier også om dette at:

”For hun er veldig knyttet til dyrene....nå har jo denne frøkene vært en frøken som har flyttet rundt omkring i hele livet sitt...nå har hun vært mer i ro enn noen gang!”

Informant 6 forteller at dyr konkret benyttes som arena for å øve på, og åpne for kommunikasjon når det oppleves vanskelig med mennesker. Informant 6 viser til at "folk med hunder som møtes på tur snakker med hverandre, samme om noen bærer på en katt eller leier en hest, folk kommer å prater". Dyr benyttes også som mulighet for å ha dypere samtaler om for eksempel krav og behov som omsorg, respekt for hverandre og grenser. Dyr benyttes slik for eksempel til å lære unge at dyr er levende vesen som har følelser og behov som mennesker, som en må ta hensyn til, og at de er avhengige av vår omsorg. Det kan ha overføringsverdi til mennesker som også har krav og behov som ligner. Informant 7 sier at en kontaktsøkende hund som liker å sitte tett inntil kan brukes som trening for å lære og sette grenser og si nei til den. Eller motsatt for de som sliter med fysisk kontakt der en kosete hund som tåler mye klemming og kos benyttes. Relasjonsskadede får øve seg på dyret, og bruke empatien sin.

To informanter fortalte også om unge som går til stallen i jula, når de andre unge har reist hjem, og at noen blir igjen alene og ikke kan reise hjem til sine. Unge leier hesten eller rir en tur for å få tankene over på noe annet. Andre opplevelser fra stallen berettes fra informant 3 som fortalte om en psykotisk jente. Hun endret seg etter 15 minutter med hest, hun ble roligere, "nå er de ikke her" sa hun, klarte å prate når vi var sammen med dyrene, fikk tilbake symptomer gradvis når de nærmet seg gården etter ridetur (når det var ca. 5 min igjen). Andre ansatte som var med henne observerte også dette og sa det samme. På lignende måte benyttes dyr i arbeid med sorg som innebærer mye for eksempel tap, svik, og bearbeiding av traumer og negative opplevelser.

Dyr benyttes slik i målrettet arbeid på ulike måter, fra atferdsendring til at noen bare trenger kos, bare være rundt, eller bryr seg ikke om dyr. Informant 7 sier om unge som ikke liker dyr at: "Ungdom trenger ikke like dyr engang, noe skjer uansett. De klarer ikke å la være å for eksempel stryke en katt som kommer".



#### **4.1.4 Aktivitet**

I aktivitet brukes også dyr basert på erfaringer med at unge åpner seg lettere når du driver med noe. Samtalen kommer i gang ved for eksempel at en begynner å tenke litt hva de kan gjøre med dyret.

Flere av informantene sier at dyr også i aktivitet bidrar til glede, motivasjon, mestring og opplevelser for ungene. Videre at dyrene er en felles faktor som alle er samlet rundt, og hester, hunder og katter omtales som uunnværlige terapeuter.

Disse egenskapene ved dyr benyttes i fysisk aktivitet med unge som å gå på tur og ri. I aktivitet gir dyr felles opplevelser, felleskap og avhengighetsfølelse.

Informant 1 sier at ”...hadde med meg mine fuglehunder som jeg så fort at ungene koblet seg på...ble kjempestas og hvem det var som kunne få ha med seg denne her hunden inn i teltet...dette virket enda sterkere på institusjon”.

Informant 4 beskriver at aktiviteter med dyr relateres til ”eventyrgreier” med hest og slede som gir en følelse av nostalgi, som fra barne-tv for eksempel Emil og grisungen. Ved å legge inn uvirkelige opplevelser og fantasi, skaper ungdommene relasjonen til noen eventyrlignende fantasier, samtidig som du får med stell av dyrene etterpå.

Dyrene venter og er avhengige av mat og stell. En informant sier at mye skjer om morgenen med dyr, og en annen at de der har praksis på at dyrene får stell og mat før en selv spiser. Som handler om å lære å gi og ta og gir mestringsfølelse.

#### **4.1.5 Oppsummering**

Tre av informantene sier det startet som en tilfeldig opplevelse av at dyr fungerte som en positiv miljøfaktor og katalysator for kontakt. Alle informantene bruker nå dyr bevisst som miljøskapere, i relasjonsbygging, terapi og aktivitet for å få relasjoner til unge de skal jobbe med. Dette i form av at dyrene sammen med natur og aktivitet gir en god strukturell og rutinemessig ramme for miljøterapi i hverdagen, og er et bilde på helhet og sammenheng. Relasjonelt er det dyret som ice-breaker og katalysator i kontaktetablering som trekkes frem.

Miljøterapi baseres på match mellom dyret og den unge, tidsbruk og individuell tilpasning etter ønsker og behov. Dyret blir et medium og verktøy i for eksempel selvrefleksjon, sosial trening, gruppedynamikk og kommunikasjon med overføringsverdi. Informantene benytter seg av dyrenes evne til lojalitet, tilstedeværelse, og et ekstra rom for betroelser, trygghet og trøst. I aktivitet er dyr en kilde til glede, mestring og opplevelser alene, eller sammen med flere.

#### **4.2 Hvordan vurderer miljøterapeutene nytteverdien av DAI i relasjonelt arbeid?**

Under dette punktet har jeg også delt inn i miljøskaper, terapi, aktivitet. I tillegg har jeg med et punkt om rammer som handler om hva som kreves og hensyn som må tas når dyr brukes i miljøterapi. Jeg har også med et punkt om hvilke dyr informantene har mest erfaring med og foretrekker.

##### **4.2.1 Miljøskaper**

Informantene trekker blant annet fram stabilitet, atmosfære, trygghet og gjøremål i hverdagen som fellesfaktorer. En informant sier at "har nesten ikke opplevd noen som ikke er interessert i dyr" (Informant 7). Det er bare en informant som sier at noen unge har vært "uinteressert. og da gidder de ikke i det hele tatt" (Informant 5). Informant 5 sier også at interessen for dyr går over hos noen, og at det er bare i starten at det er interessant.

Alle informantene har gjennomgående positive opplevelser, noe som bekreftes ytterligere ved at informantene har også utvidet, investert og satset på gården for å drive med dette på heltid og enda bedre å nyttiggjøre seg disse erfaringene. Det gjelder også informant som har opplevd sviktende interesse av og til.

Dyr benyttes som en faktor å spille på for kontakt, miljø, felles aktivitet, ansvar, læring, kos, og daglige gjøremål.

"Jeg har sett at det fungerer både med sau, kanin, hund, katt, hest....Hadde ikke klart meg uten dyrene i avlastningen, det er alfa omega for at det skal fungere" (Informant 7).

"uten dyrene vet jeg ikke hvor vi hadde vært" (Informant 3).

Informant 7 sier at unge ønsker å komme hit for at det er dyr her, og det virker som om kommune/barnevern velger å plassere der det er stor tumleplass og dyr, som det vurderes som viktig for de som har prøvd seg litt. Informanten anslår at 90% av plasseringer er pga. Gården med aktivitet og dyr. Det synliggjøres i utsagn som:

”de er jo helt elleville når de kommer hit” (Informant 2).

”...være ute i frisk luft, komme seg ut og være i bevegelse” (Informant 3).

Nyttige egenskaper ved dyret som miljøskaper som vektlegges er fysisk nærhet, trøst, respons, varme både fysisk og psykisk, og at dyret er i miljøet hele tiden og ikke i turnus. Informant 6 sier om dette at dyr tilfører mye og er ”ufarlige å forholde seg til, og lettere enn med mennesker. Dyr dømmer ingen og vet ikke hva som har skjedd før, og den unge trenger ikke fortelle. ”...bryr seg bare om meg!” (Informant 6).

Dyr gir også en naturlig struktur i hverdagen som beskrives av informant 4:

”I tillegg får du det daglige vante som du gjør og har positive opplevelser med. Unge finner roen og kan vise til ting som ikke alle ungdommer har som for eksempel mestring med dyrene, tilgang på dyr og ferdigheter med dyr”. Dyr tilfører slik flere nyttige faktorer å spille på i miljøet som terapeutisk rom. Dyrene representerer også en stabilitet og trygghetsfaktor i miljøet ved at de er der hele tiden og ikke er i turnus som miljøarbeidere.

#### **4.2.2 Relasjoner**

En informant sier at et ønske med å eie dyr er å gi unge følelser om at informanten er en ærlig, kjærlig og trygg person som bryr seg om noen ved å ivareta dyrene.

Informanten mener unge tenker det gjelder for mennesker også. Det åpner opp for naturlig relasjon der en ikke trenger prate så mye, men allikevel føle en samhandling, og gjør noe godt sammen.

Informant 4 sier at: ”Tror å stille dyr gjør det lettere å ta imot senere for ungdommene personlig, da de ikke er vant til verken å gi eller få. Ungdommene åpner seg gradvis, tørr å stole på andre og at du får det du gir”. Unge erfarer også det

relasjonelle ved at om de er snill med dyrene, så er dyrene snille med deg. Informant supplerer dette med at: "men dyr strekker seg langt og tar kontakt".

Bruk av dyr i innledende fase forenkler også neste "fase" ved at det er lettere å prate når en har vært sammen med dyret en stund, etter å ha lettet på trykket for følelser etc. Gjennom for eksempel en ridetur eller luftetur med hund.

Flere informanter forklarer dette med at omgang med dyr gjør det lettere å nå inn ved at den unge beskytter seg mindre og mer åpen og avslappet. En kommer i en helt annen kontakt. Videre at tilknytningen til dyr er på en annen måte, og at det tar lengre tid å knytte seg til voksne som jobber der. Dyr går heller ikke i turnus og er slik mer "tilgjengelig" enn miljøterapeutene. Informant 3 sier at "Du vet og føler at de er der".

Dyr vurderes derfor som supplerende til relasjoner med voksne, og som mulige erstattere for voksne i en vanskelig livsfase.

Informantene sier også at dyr gir en ekstra mulighet til at unge "får lov" å bli glad i noen. Informantene opplever at mange knytter seg til dyra, noe de kanskje har hatt problemer med før. Det kommer fram slik fra informant 1 "...og når hun er på avlastning osv., så er hun veldig spent på hvordan de her dyrene har det når hun er borte...at hun kanskje tenker at det er rart å være borte fra det som hun er så knyttet til".

#### **4.2.3 Terapi**

Flere av informantene påpeker at inn på tunet gårder med dyr på lokasjonen, skaper mer rom for å bruke dyr. Der har miljøterapeuter og unge tilgang på dyr døgnet rundt, til forskjell fra for eksempel et dagtilbud på noen timer. På spørsmål om konkrete diagnoser og problematikk det jobbes med terapeutisk, så sier informant 4 at: "Vi prøver å ikke bry oss om diagnoser, det gjør jo ikke dyrene heller".

Informant 7 sier det er vanskelig å trekke fram noe fra helheten "...effektivt på alle arenaer...trenger ikke utdanning engang... i starten var det jo tilfeldig og ble mer bevisst...alt fungerer, kan brukes og har enorm overføringsverdi og læring".

Noen typer ungdommer trekkes allikevel fram. Ved angst og bipolar lidelse er det observert at nedstemthet fort snur i stallen som forklart med jenta som var psykotisk og vanskelige følelser i forbindelse med jul (Informant 3 og 7). Informant 3 har også erfaring med at unge med ADHD har vist roligere atferd under undervisning om de har hatt en ridetime først. Informant 4 sier at dyr er fint å bruke for jobbing med rutiner og Activities of Daily Life (ADL). Tilbaketrukket og sjenerte unger er lettere å komme i kontakt med hvis en bruker dyr, og at dyr brukes i en tilvenningsprosess om de er redde for dyr for eksempel en snill terapihund. Urolige unger kan lære å dempe seg og regulere atferd, som begrunnes med at de må det om de skal få kontakt og ikke skremme dyra. Dyr kan også være en ventil for sinne og frustrasjon ved å kunne kjeft og si litt stygge ting som ikke bryr seg om det. På en hest kan en ri av seg sinne eller børste litt hardt.

For traumatiserte, relasjonsskadede unger og enslige mindreårige, ser informanter dyr som en mulighet til å oppleve godhet, noen å knytte seg til og bli glad i. Usikre unge som har opplevd vonde ting som fysiske/psykiske overgrep kan oppleve det som lettere med relasjoner til dyr da de kanskje ikke stoler på mennesker generelt. De som er fortvilte og redde kan finne støtte i dyrene ved at de for eksempel er enklere å vise kjærlighet til. Ved at de åpner seg for dyret åpner de seg også for "oss som er til stede", som en informant sier det.

Håndtering av store dyr gir også utfordringer, motivasjon, mestringsfølelse som gir økt selvtillit. Gjennom dyr generelt erfarer også unge "...at dyrene trenger deg, ellers har de ingen, og det er noe ungdommen kan kjenne seg igjen i. Det gir grunnlag for sammenligninger, og at vi må gjøre det samme med dyr og mennesker for at de skal ha det bra. "Dette læres lettere gjennom dyr, da de viser så godt" (informant 4). Informanten viser da til dyrets respons på atferd fra den unge og uttrykk for sine behov. Informant 3 understøtter dette med at:

"Unge vokser på ansvar og ansvarsfølelse gjør noe godt med folk". Informanten sier videre at hest og hund også krever tydelig lederskap som åpner for at "den lederen de

fleste har i seg kan utnyttes...mulighet til å oppdage seg selv på nytt som en kan bygge videre på” (informant 3).

Informant 7, som også bruker hest, forteller at ungdommene sier problemene blir borte med hesten. At ungdommen sier de ikke tenker på problemer, at hesten forstår og dømmer ikke, og at spenningen i kroppen blir borte når de sitter på hesten. Nytteverdi kommer også fra i observasjoner der ungdommer har hatt med hund eller katt på rommet, og pratet med den før de sovnet. Flere av informantene mener unge har hatt kjempeutbytte av det. ”Det å kose med en katt når en har det tøft og er trist og føler seg alene...ser hvor viktig dyr er da” (Informant 4). Herunder også å bruke dyr til ubearbeidet sorg. ”Veldig flott redskap å bruke i terapi, og ulike lidelser...veldig gode terapeuter å ha med seg” (Informant 2). At dyr er fine terapeuter forklares blant annet i omtale av hest med at de er enkle å forholde seg til for de som sliter for eksempel psykisk. Informant 2 sier om dette at hester har ”store øyne, pannelugg, kosete, som store kosebamseser...veldig trygt å ty til når det er vanskelig”.

Informant 6 sier at det er: ”lettere å være seg selv, dyrene krever ingen ting av hvordan du skal være....lettere å legge ting bort. For eksempel i en binge med lammeunger der de slapper av, viser glede og både får gi omsorg, det er kjempeviktig”. Det er mentalt styrkende mener informantene. Informant 7 har lignende opplevelser og sier at ungdommene ”Snakker med kosestemme, som meg når jeg snakker med babyer og kjenner jeg har kontakt med gode følelser i meg...tenker at ungdommene også har det...opplever at de smiler mer og slapper mer av”. En informant sier at det å observere kjærlighet og empati den unge viser eller ikke viser overfor dyrene, kan si mye om de unges bakgrunn.

#### **4.2.4 Aktivitet**

Informantene sier at dyr gir mange muligheter for aktivitet og samtidig tilfører mye annet. For eksempel gir håndtering og mestring av hest for mange unge en indre kraft og styrke. Hest og andre dyr gir også nærhet, kjærlighet, selskap og kos sammen med aktivitet. Fysisk aktivitet og friluftsliv er også en helsefremmende faktor og noe å være sammen om. Betydningen av dette beskrives av informant 1, som forteller at

unge spør etter hunder de har vært i aktivitet med når ansatte møter igjen unge etter mange år. Bilder i skoledagbøker av disse hundene er også observert av informant 1. "Jeg møter igjen unger som spør etter hunder som de har deltatt på tur med for 9 år siden...teipet bilder av hundene i skolebøker og album etter leir og leirskoler. Mange hadde et forhold til hundene, og ikke mulighet til å ha hund selv" (Informant 1).

#### **4.2.5 Rammer**

Det er et absolutt krav at en er trygg på dyrene for å unngå uheldige situasjoner. Informantene må ta forhåndsregler med unge så dyrene ikke påføres skade, verken kortsiktig eller langsiktig som kan påvirke dyrenes atferd.

I institusjonsplanen må det tas høyde for hva som er tillatt, og det er en fordel at oppgaver og arbeidsmuligheter ligger på lokasjonen så en slipper å kjøre rundt på dem.

"Tilbakemeldinger fra skole og barnevern er jo at det er midt i blinken!" (Informant 1).

Flertallet av informantene nevner at de ikke skaffer dyr for å jobbe med mennesker. Interesse for, og behov i for eksempel produksjon må komme først. Relasjon til dyrene er viktig, og voksne som er med har ansvaret både for dyret og samspeilet. Det er individuelt hvor mange dyr unge kan og ønsker å forholde seg til ut fra alder, aktivitet og andre personlige forhold. Her er det viktig med kunnskap og faglig støtte, som informantene savner mer av.

Informantene presiserer også at miljøpersonalet må være enige om at det er noe en vil jobbe med, ha tro på det de gjør, og være innstilt på. De må like både dyr og ungdom. Miljøpersonalet bør inneha kunnskap og erfaring fra arbeid med dyr, gårdsdrift, arbeid i naturen, turer og aktivitet. Det gjør det enklere å bruke DAI i miljøterapi. DAI krever gjennomføringsevne og forståelse for at det er mye jobb å ha med dyr i drift, og felles forpliktende ansvar for stell av dyr. Viktig at en finner måter å gjøre det på. Her må mengde dyr tas med, som også har betydning for smitte og krav til hygiene.

Det blir også nevnt at for mye dyr tar fokus fra ungdommene. "Du må ha tid til det som skjer i nuet og ta det, holde fokus på ungdommen når han åpner seg og gripe muligheten" (Informant 4). Traumatiserte og skadde ungdom er ofte kasteballer i et system der de ikke stoler på noen og føler å ikke ha blitt sett og hørt. Alt må vike når ungdommen først åpner seg, og du er i posisjon-kontaktetablering. Ungdom og plassering må være i fokus! I dette ligger å ha dyr bare for å ha dyr og ikke for å produsere.

#### **4.2.6 Hvilke dyr**

Alt som finnes av dyr i gårdsdrift brukes og beskrives som nyttig stort sett. Noen kan være vanskelig med tanke på hygieniske krav, f.eks. kyllingfjøs. Dette kan en unngå med "småskaladrift" eller noen få, enkle dyr løse på tunet. Alle informantene sier at alle dyr trenger omsorg, mat, kjærlighet. To nevner spesielt at alder og størrelse på dyr kan være noe å tenke på. Store dyr kan virke avskrekkende på noen, men med bra tilnærming så er hest fint.

Informant 6 sier at hun synes griser er utrolig koselige dyr, også geit og sau.

Sistnevnte bør baseres på noen få, så det ikke blir mye med lamming etc. Høns og geiter trekkes fram som produksjonsdyr, som trenger stell og kan prates med, men ikke mest brukt.

"De er enkle å stelle og håndtere, gromme liksom, ikke store og skremmende" (Informant 6).

Kaniner og katter nevnes også av denne informanten som enkle og trivelige dyr. Når det gjelder hunder er informantene litt delt. En informant sier at hunder er vanskelig på institusjon, krever mer disiplin og med mange ut og inn kan det bli vanskelig. Mens flertallet synes de er gode å bruke til alt fra kos, til å lære grensesetting, stell og aktivitet i form av for eksempel hundekjøring.

#### **4.2.7 Oppsummering**

Med unntak av en informant som har opplevd at noen ikke er interessert, eller at interessen gradvis forsvinner, opplever generelt informantene interesse for dyr hos de unge. I mange tilfeller er dyravgjørende for plassering av den unge på gården. Dyret er en nøytral faktor i miljøet, ufarlig og ikke dømmende, som tilfører mye både



psykisk og fysisk. De lever her og nå, gir en struktur i hverdagen, "ro" og er tilgjengelige. Dyr er essensielt for å for eksempel "nå inn" til unge som er traumatiserte eller relasjonsskadede. Dyr er kontaktsøkende, bidrar til tillitt og støtte, og gir nye erfaringer med gjensidighet i relasjoner og positivt tilknytning. Informantene nevner noen diagnoser de har opplevd dyr som særlig effektivt. ADHD, angst og bipolar lidelse, der DAI eksempelvis er en treningsarena for endre uhensiktsmessige tilknytningsmønstre med overføringsverdi. Alle informantene ser også nytte i dyret som en naturlig inngang til samhandling med dyret i mellom. En informant nevner her den terapeutiske trekanten som beskrevet i teoridelen. Det er en kilde til selvrefleksjon, kontakt med gode følelser, og tankeflukt som snur stemningsleie, er spenningsdempende og mentalt styrkende. Videre en følelsesmessig ventil som åpner opp for kontakt og beroliger. Informantene opplever at unge i større grad tørr å være seg selv sammen med dyr.

DAI i aktivitet gir bieffekter som mestring, omsorg, fysisk aktivitet og fellesskap. Det vises for eksempel i at unge spør etter sine dyrevenner i ettertid.

Informantene presiserer imidlertid at en må være trygg på sine dyr og ivareta sikkerhet for dyr og mennesker i DAI. Det må implementeres i planer og være enighet blant miljøterapeutene. I bunn må det ligge en felles interesse for dyr og et behov for dyr der de voksne har ansvar, sammen med erfaring og kunnskap. Dyr må ikke ta fokus fra unge ved at det f.eks. er for mange eller utløser strenge hygieniske krav. De fleste "vanlige" gårdsdyr egner seg, men individuell tilpasning er viktig.

#### ***4.3 Hva opplever miljøterapeutene som spesielle utfordringer ved DAI?***

Til tross for den generelle positiviteten, kom det fram noen generelle betraktninger på forespørsel om utfordringer med DAI i arbeid med unge.

##### **4.3.1 Håndtering**

Ikke alle kan omgås dyr, både for at de kan være hardhendte, eller ikke vet hvordan. Eksempelvis unge som er blitt mishandlet, mobbet eller bærer på mye sinne og hat som de kan ta ut på dyrene. "De kan ha med ting som er vanskelig og ikke vet hvordan de skal håndtere, og tar det ut på dyr" (Informant 4). Informant 1 hadde opplevd at

seksuelle fantasier hadde fått utløp ved ett tilfelle, men ellers lite. Informantene var opptatt av å være til stede og lære unge hvordan de skulle behandle dyrene. En annen forutsetning som flertallet presiserte, var interesse for og "matching" mellom dyr og unge. Kun en informant hadde ved noen anledninger opplevd mangel på interesse. Da ble andre verktøy en DAI brukt i miljøterapi. Alle informantene var enige om at ingen skulle presses til omgang med dyr. Ved uheldige episoder var samtale om det som hadde skjedd viktig, og eventuelt gi dyr og den unge en pause fra hverandre.

#### **4.3.2 Frykt**

Noen kan være redd dyr eller frykte dem som følge av tidligere erfaringer eller mangel på erfaringer. Informant 1 uttrykte at "kultur og nye landsmenn kan være en utfordring for bruk av DAI". Eksempelvis er hunder i noen religioner sett på som urene, eller unge kan ha traumer i forhold til dyr fra krigsområder. Kunnskap om dette er viktig og at en bruker tid. Informant 1 opplevde med traumatiserte flyktningbarn på ukestur at omgang med dyr gikk seg til, og et positiv avbrekk når de fikk ta tiden til hjelp og nærme seg gradvis.

#### **4.3.3 Sikkerhet og forebygging**

I DAI ligger ansvar og sikkerhet både i beskyttelse av folk og dyr. Ansvar ligger hos de som bor på gården. En informant sier at "...aldri opplevd, pga ansvar... ber ikke noen gjøre oppgaver med dyr som jeg vet kan skade dem, samme som med barna våre det" (Informant 5). Alle informantene er enige om at det må foreligge klare regler og rutiner som det ikke er akseptabelt å bryte. For eksempel ved at en ikke får lov å være med dyrene på en stund hvis man bryter en regel. En annen viktig faktor er at det er nok voksne, så en kan være sammen med unge om dyrene. Særlig i starten er det viktig å være tett på. Informant 4 sier at "du ser fort om du kan stole på folk i følelsen av empati, sinne, frustrasjon hos den unge og hvem det tas ut på. Uansett skal det gå litt tid før de slipper til alene". En må også prate med den unge på forhånd, hva hvis noe galt skjer, og gi de en introduksjon i hvordan de skal behandle dyr etc. Kunnskap om dyr er også forebyggende for utfordringer. Kunnskapen læres i omgang med dyr om det skapes rom for det. Den voksne må korrigere atferd som kan skremme dyrene. Informantene har god erfaring på at det møtes med forståelse og

imøtekommes. Dyr kan sees som en øvelsesarena for oppførsel og speiles på hvordan en skal møte folk. Lære at dyr har følelser og behov som mennesker, lære forpliktelser og ansvar. Det kan være vanskelig å få unge med på den tankegangen. Ungdom kan gjerne ha ansvar, men voksne skal ha hovedansvar, følge med, sjekke at ting blir gjort. Miljøpersonalet skal være en støtte, ha "kontroll" og ansvar for oppfølging.

Informant 3 sier at "en må kjenne dyrene sine, vise de tillitten, ha tro på og stole på dem...det er som regel grunner til at dyrene gjør det de gjør". Informant 4 sier at det er akkurat som dyr sanser når de må ta hensyn, samtidig som de påvirkes av atferd for eksempel når det kommer "cowboyer" som reser rundt, så gjør dyrene det også.

### ***Ulykker***

Dersom uheldige episoder inntreffer må miljøpersonalet ta det der og da. De må finne ut hva som har skjedd, og handle ut fra det. Videre vurdere gjentakelsesfare og hvor mye en skal gå inn i episoden ut fra alvorlighetsgrad. Det må sikres en forståelse av hva vedkommende har gjort, hvorfor og forebygge at det skjer igjen. Informantene er klare på at om en oppdager negative hendelser, blir det slått hardt ned på og det tas opp på en ordentlig måte. Det må presiseres at uheldige episoder ikke er greit, at dyr er hjelpeløse og forsvarsløse, og snakke med unge rundt det. Ved særlige episoder må det tas opp med for eksempel foreldre eller fosterforeldre.

#### **4.3.4 Smittefare**

Smittefare og smitterisiko er ikke et stort tema blant informantene. Det som blir nevnt er en informant som har kyllingfjøs, der det er strenge hygieniske krav, der ingen andre en bonden selv slipper inn. Mengde dyr er også av betydning for hvor strenge kravene er. Flere informanter presiserer dette i form av at mengde dyr ikke må ta fokus vekk fra de unge de skal jobbe med. Av direkte sykdomsplager er det allergi som trekkes fram. Informant 3 sier at unge med allergi ikke kan være her, da det blir for mange hensyn å ta som påvirker driften.

#### **4.3.5 Ekstraarbeid**

Informant 6 trekker fram at å ha dyr i drift krever litt ekstra i forhold til den jobben man faktisk tradisjonelt skal gjøre i miljøterapi. Informanten sier at det derfor er viktig at miljøpersonale er innstilt på at det er noe de vil jobbe med, og at det har kunnskap, interesse og erfaring med dyr og natur fra før. Det begrunner informanten med at det vil være lettere å tilegne seg denne type jobb, og å skjønne at det kreves ganske mye for å ha med dyr i drift, ” det er ikke liksom sånn at ...ok, i dag var et ingen som ville stå opp å bli med å fore, nei da fikk ikke dyrene mat i dag da...”. Om det skal bli bra, så må en skjønne at det er alles ansvar. Det kan være en utfordring å komme dit og ivareta alle forpliktelsene. Det krever klar ansvarsfordeling og at en ikke har for mange dyr, og velger dyr som er enkle å stelle, som for eksempel sau, gris og geiter.

#### **4.3.6 Oppsummering**

Utfordringer med bruk av dyr i arbeid med unge kan oppsummeres i håndtering, frykt, sikkerhet, forebygging, smittefare og ekstraarbeid.

Informantene forteller at noen kan være hardhendte med dyr. Noen vet ikke hvordan de skal håndtere dem, og mangler erfaring, eller som en følge av negative erfaringer med dyr. Andre kan være redde av andre grunner, bruke dyr som utløp for fantasier, eller er allergiske. For minoriteter kan kultur og religion være et hinder.

Miljøpersonalet har hovedansvar, og skal ivareta sikkerhet og beskyttelse av folk og dyr. Det må foreligge klare regler, og de unge må følges tett, særlig i starten i samspill med dyr. De må få kunnskap om dyret og voksne må bli kjent med ungdommens sinnelag overfor dyr og mennesker. Samtidig er det viktig å kjenne sine dyr og vise de tillit. Negative episoder håndteres med kartlegging av hendelsesforløp, samtale og klare konsekvenser. Smittefare nevnes i størrelse på besetning, og i form av allergi som utfordring. Dyr vil også være en kilde til merarbeid som miljøterapeutene må være enige om og ha en ansvarsfordeling på slik at dyr blir ivaretatt.

#### **4.4 Oppsummering av alle hovedfunn fra hvert punkt**

Til tross for en informant, som tok opp liten eller minskende interesse for dyr, var det en gjennomgående positivitet å spore blant informantene. Informantene beskrev flere innfallsvinkler for å bruke dyr i den miljøterapeutiske hverdagen. Eksempelvis

miljøskaper, relasjonsbygging, terapi og aktivitet. Dyr benyttes både individuelt og i grupper, og tilfører mye både fysisk og psykisk, eksempelvis i selvrefleksjon og gruppedynamikk. Informantene beskriver eksempelvis dyret som ice-breaker, nøytral faktor og kontaktpunkt i ulike faser av miljøterapien. De sier også at opplevd effekt var tilfeldig i starten. Informantene forteller om er mestring, trygghet og støtte, og at det er verdifullt for ulik problematikk hos de unge. Det bidrar til atferdsendring, struktur og følelse av sammenheng og helhet, der overføringsverdi til mennesker oppleves som stor.

Utfordringer i DAI som trekkes fram er merarbeid for informantene. Det ligger i både stell av dyr og eventuell problematisk omgang og håndtering av dyrene fra de unge. Det kan ha ulike årsaker som mangel på kunnskap, frykt og traumer. Miljøpersonalet må derfor ha rutiner for sikkerhet, forebygge uheldige episoder og smittefare. Det presiseres at voksne har ansvar for beskyttelse av folk og dyr og at eventuelle episoder som skjer skal følges tett opp av voksne, og gjentakelsesfare elimineres.

## **5. Drøfting**

Her vil jeg drøfte funn opp mot teoridelen. Miljøterapeutisk teori er rammeverk for problemstillingen, og vil bli viet mest plass her. Drøftingen er delt inn i tre drøftingsspørsmål fra tematikken i resultatdelen som var hvordan DAI benyttes i praksis, nytteverdi og utfordringer. Denne tematikken knytter sammen teoridelen som vi husker besto av relevant forskning, tilknytningsteori og miljøterapeutisk teori. Som bilde på hvordan dyret kan implementeres praktisk i den teoretiske rammen, brukte jeg den "triadiske modellen".

Første tema handler om mine informanters erfaringer med dyrenes bruksområde, nytteverdi og utfordringer med paralleller til sentral forskning. Underoverskrifter i denne delen er dyret som miljøskaper, i relasjoner, i terapi og aktivitet.

I tema to sees effekter i sammenheng med tilknytningsteori. Der deler jeg inn drøftingen etter sentrale prinsipper i tilknytningsteorien med utgangspunkt i Ainsworth fra teoridelen, som favner miljø, relasjoner og terapi/utvikling.

Det tredje temaet setter erfaringer i sammenheng med måloppnåelse i miljøterapi der hovedelementene er omsorg, danning og behandling. Jeg benytter den triadiske modellen beskrevet i teoridelen som bilde på prosessen for måloppnåelse i miljøterapi med DAI. Siste tema handler om utfordringer og sikkerhet ved bruk av DAI. For å skille mellom informanters utsagn, og mine egne refleksjoner i drøftingen, vil jeg bruke utsagn som kommer fra informantene, mens jeg i mine innspill vil bruke miljøpersonale.

### **5.1 Hvordan kan relasjonelle erfaringer forstås i lys av eksisterende forskning på DAI generelt?**

#### **5.1.1 Hovedfunn**

De helt klare relasjonelle funnene fra undersøkelsen var dyret som "ice-breaker" når en møter den unge første gang, men også i senere prosesser med den unge der situasjoner kan være vanskelig eller "låst". I teoridelen så vi at Levinson var tidlig ute med beskrivelse av dette fenomenet i terapirommet (1965). Forskning beskriver den sosialt smørende effekten og at dyr virker beroligende. Det kan forklares med at samvær med dyr øker produksjon av lykkehormonet oxytocin. Et kjærlighetshormon

som produseres ved nærhet og varme. Tidsbruk og match med dyret er også av betydning for kameratskap, som gir positive effekter (Hart & Yamamoto, 2015). Informantene sier dyr er essensielt for å nå inn til unge med trøblete bakgrunn og utviklingsforstyrrelser. To funn skilte seg fra de andre informantene. En informant hadde opplevd at interessen for dyr var liten, og en annen brukte dyr i miljøterapi for produksjon.

Flertallet av informantene mente de viktigste forskjellene i relasjoner med dyr i forhold til mennesker, var dyrets nøytralitet og kilde til trygghet. Effekten ble benyttet i startfasen og i videre utviklingsarbeid med den unge i miljøterapiens elementer.

Informantene begrunnet det med at dyr møter den unge uten betingelser og krav, og spør ikke om noe. Det samsvarer godt med studien fra Green Chimneys i teoridelen. Dyr er slik en god første nye mulighet til å erfare trygge gode relasjoner som videre kan overføre til miljøterapeutene, og benyttes i utviklingsarbeid og terapi med den unge. Det understøttes av studien jeg presenterte i teoridelen utført ved Universitet i Spania.

### **5.1.2 Dyret har en relasjonell miljøskapende effekt**

Som vist i undersøkelser fra Green Chimneys beskrives også betydningen av å ha hund i samme rom som unge oppholder seg. Det gir tydelig sosiale, emosjonelle og psykiske fordeler for de unge. Det fremmer tillitt og terapeutisk allianse. Samtidig er hunden en kilde til å føle seg elsket, noen å stole på, og er tilgjengelige ved behov (G. Mallon, 1994). Disse funnene så vi understøttes av Schlote angående prososal atferd og relasjoner (2002).

Informantene oppdaget tilfeldig tilsvarende effekter med unge som kom til gården og var i samspill med dyrene. En informant hadde opplevd at noen ikke var interessert eller mistet interessen for dyr etter en stund. Dersom DAI skal ha noen funksjon, må det foreligge en interesse og match mellom dyr og den unge. Det så vi også hos Parish-Plass og Oren, at det må handles i både dyrets og den unges interesse for blant annet effekt (2013). Likevel var erfaringene generelt positive når unge viser interesse

for dyr. Dyret beskrives som en nøytral psykisk og fysisk faktor i miljøet de unge vanskelig "overser" i følge en informant. Videre at dyr og gårdsaktiviteter har vært avgjørende for plasseringer av unge, både ut fra unges egne ønsker, og saksbehandleres vurdering av unges behov.

Alle informantene var opptatt av de umiddelbare mulighetene som det ligger i å ha heldøgns miljøterapi på gårdene. Mulighetene ligger både i miljøeffekter dyr har, samt muligheter for tid og aktivitet med dyr i omgivelsene. Dyr sammen med natur og aktivitet på gården beskrives som gode rammer for miljøterapi. En informant så vi betegnet det som at du kjenner og føler at de er der. Dyret myker opp stemningen, er noe å være sammen om, og skaper struktur og ansvar. Dette passer godt med studien fra Green Chimneys (G. P. Mallon, 1994). Erfaringene med å ha dyr i miljø har gjort at mine informanter har valgt omsorg på gården, med dyr og inn-på-tunet som sin næringsvei.

Et spesielt funn fra en informant var vinklingen på dyr i produksjon. Som vi så hos Bokkers vil gårdsdyr kunne ha samme effekt som kjæledyr (2006). Informanten sier det gir mulighet til å jobbe med naturlige prosesser i livet fra fødsel til død, og erfare veien fra jord til bord. Informanten mente gårdsdrift og dyrene ga de unge en følelse av en større sammenheng, helhet, mening og motivasjon. Jeg forsto det som at han mener det gir unge et innblikk i hvordan verden fungerer, se de store sammenhenger i livet og livets gang. At man gir og tar. Det var en litt annen måte tenke på med DAI, der fokus ofte er på interaksjon med dyret. Det kan være en mulighet for den unge til å løfte blikket litt opp, reflektere over verdier, holdninger, atferd g erfaringer. En mulighet til å se framover og bakover i eget liv, samle noen tråder og sette nye positive mål for seg selv.

Som vi ser her har informantene erfart mye av det samme som forskningen viser både med dyr som innslag i miljøet i seg selv og som relasjonskatalysator. Informantene var ikke mye inne på det, men det er ikke til å komme bort fra at unge kan se på steder der dyr oppholder seg som ekkelt med tanke på lukter og skitt som følger med. I omgang med levende vesen følger også livsprosesser som fødsel og død kan være et sårt tema. Det så vi også hos Mueller et al. (2015). Noen vil også ha



problemer med slakting og skulle spise dyr. For mange er denne sammenhengen fjern, og kan virke brutal å bli presentert for. Jeg tenker det er viktig at miljøpersonalet er bevist unges perspektiv og erfaring med dette, og at det er et tema med den unge, at en går steg for steg med den unge i en tilvenningsprosess. Unge skal heller ikke tvinges til samvær med dyr, da det vil være uheldig for både dyret og den unge. Det må være en gjensidig positiv opplevelse av interaksjonen som vi så hos Raussi (2003). Plassering av unge på steder med dyr, tenker jeg må vurderes og besluttes på lik linje med andre vurderinger om hensiktsmessige plasseringer innen for eksempel barnevern. En forutsetning for å lykkes med DAI i miljø er at unge er interessert i dyr eller har et ønske og potensiale for å bli det.

### *Oppsummering*

Der forholdende ligger til rette for det, ser det ut til at dyr kan bidra til at man fortære får en relasjon, og lettere kommer i gang med miljøterapi. Funnene i undersøkelsen sammenfaller med sentral forskning på området. En viktig forutsetning er interesse for dyr. Dyrene ser også ut til å tilføre flere arenaer i miljøterapi der relasjoner kan dyrkes. Videre innehar dyrene egenskaper som fremmer relasjoner, ikke bare til andre mennesker som medium, men også relasjon mellom den unge og dyret.

### **5.1.3 Dyr har en relasjonell terapeutisk effekt**

Levinson argumenterte tidlig for terapeutisk effekt i interaksjon mellom barnet, seg selv og hunden sin (B.M Levinson, 1962). Han mente at DAI stimulerer flere sanser samtidig enn annen type terapi (B.M Levinson, 1962; Oren & Parish-Plass, 2013). I sosialisering og utvikling er dyr som co-terapeuter sosiale vesen som bidrar til samspill og hengivenhet uten å dømme (G. Mallon, 1994). Levinson bruker også begrepet co-terapeut i sin forskning på bruk av hund i terapi som jeg tenker er oppsummerende for hvordan dyr kan brukes i miljøterapi uten at det "fratar" miljøterapeuten sitt ansvar.

### *Co-terapeuten*

Informantene er her opptatt av sitt ansvar overfor både den unge, dyret og terapeutiske prosesser. Informantene presiserer viktigheten av at de selv er til stede, og ikke har for mange dyr der merarbeid tar fokus vekk fra de unge.

Der god kontakt og interesse mellom dyret og den unge inntreffer, kan relasjoner og tilknytning til dyr være veiledende for mål, endringer og forståelse for miljøterapeutiske prosesser som vi så hos både Rugaas (2012), og hos Latella og Abrahams (2015). Informantene har mange erfaringer med DAI i miljøterapeutiske prosesser, som å bruke dyr som utforskning av de unges tilknytning og relasjonsmønster. Det skaper rom for refleksjon og utvikling for egen atferd og reaksjonsmønster, ved at miljøterapeuten kan overføre det til unges hverdag og omgang med hverandre. I direkte samspill med dyr vil den unge oppleve ærlig og umiddelbar feedback som kan være lettere å håndtere for den unge enn om det kommer fra miljøterapeuten. Det understøttes av forskning som sier at dyr hjelper i fase for utforskning og positiv utvikling av indre representasjonsmodeller for tilknytning. Særlig i forhold til tillitt og sikkerhet og utfordringer knyttet til traumer og mentale problemer (Balluerka et al., 2014). Dette kom også fram hos Berget et al. I beskrivelse av kommunikasjon, speiling og feedback i interaksjon med dyr fra teoridelen (2013).

Helt konkrete eksempler fra informantene er eksempelvis historien om den psykotiske jenta som ikke kommuniserer med unntak av på ridetur. Andre eksempler var unge som søker til dyr for trøst og "varme" som i julen. Julen er en høytid da "normen" er å være sammen med sine nærmeste. Eksempelvis for unge under omsorg i barnevernet kan dette være vanskelig å få til. Informantene forteller at unge søker til dyr og velger de som "erstatte" for mennesker og søker trøst hos dyrene. Det er en indikasjon på betydningen dyr kan ha som signifikante andre.

### *Signifikante andre*

Kurdek (2008) fant at kjæledyr kan ha samme effekter som signifikante andre. At unge søker til dyrene i høytider som Jul for å finne trøst kan være en indikator på denne effekten. I dyrenes rolle som den signifikante andre ligger også muligheten til å

jobbe med tilknytning og indre representasjonsmodeller basert på emosjonelle kontakter og relasjon mellom miljøterapeut, den unge og dyret. Informantene beskriver dyret som nøytral faktor i samspill og som "medium". Det passer med studien fra Spania (Balluerka et al., 2014) viste at dyret formidler at miljøterapeuten er en man kan stole på, og som bryr seg ved at denne viser omsorg for dyret. Det er viktige effekter som innfallsport til å jobbe med tilknytning og relasjoner, og som informantene bekrefter med egne ord.

Schlote sier at kontakt med dyr er lettere enn med mennesker for barn med emosjonelle og atferdsmessige vansker, og er assosiert med regulering av vanskene (2002). Det understøttes også av Mallon som fant at barn bruker gårdsdyr som terapeuter, og at de snakket med dyr fordi de ikke kunne fortelle videre, at de besøkte dyr for å føle seg bedre når de var triste eller sinte, og samtidig lærte om omsorg og oppfostring (1994). Det sammenfaller med uttalelser fra noen informanter som sier at de opplever at unge får kontakt med gode følelser i seg i samspill med dyret. Det kan virke mentalt styrkende, og en hjelper i kontakt med virkeligheten og øyeblikket.

På lik linje som med mennesker, trengs tid for å bygge relasjoner og kameratskap som kan gi langvarige effekter, der match mellom karakteristikk og personlighet hos den unge og dyret er av betydning. Informanter sier at de spiller videre på dyr som unge viser interesse for innledningsvis for å sikre riktig valg av dyr, og at informantene opplever dyr som en forutsetning for å få en relasjon til den unge i noen tilfeller. Mallon presiserer også dette, og at det i noen tilfeller bare er gjennom barnets relasjon til dyr at relasjoner til andre kan utvikles (1994). Det uten at det må bli noen hvilepute for miljøarbeiderne, men heller anses som et verktøy som gir "åpning" for miljøterapeuten. Jeg anser det også som en fordel at DAI er enda mer effektivt i en inn-på-tunet setting da dyret er i "sitt" miljø, samtidig som den unge er i naturlige omgivelser sammenlignet med for eksempel et terapirom. Både dyret og den unge vil være mer avslappet og mottakelige for hverandre.

Slike effekter forutsetter at det foreligger en interesse for dyr hos en unge og at det er en match som jeg har vært inne på. Dersom den unge er redd dyr, vil kroppen heller produsere adrenalin en oxytocin, og man får motsatt effekt. Av den grunn tenker jeg

at dyr ikke uten videre skal introduseres eller ”komme løpende” av seg selv ukontrollert, noe en ofte kan oppleve på gårder med for eksempel hunder. Det kan skape frykt, et dårlig utgangspunkt å bygge gode relasjoner. I første møte vi den unge sannsynligvis også være i en stresset situasjon allerede i forkant .

### *Oppsummering*

I korthet ser vi at DAI her benyttes som verktøy i den terapeutiske prosessen, og den brukes både som medium, endringsplattform og trygghetsfaktor. I teoridelen så vi at tilsvarende funn er vist i forskning tidligere. Områdene informantene beskriver dekker både sosiale, emosjonelle og psykiske faktorer. Det fordrer tid og riktig bruk der en tar hensyn til både den unge og dyrets velvære i den terapeutiske prosessen. Levinson uttalte også at bruk av dyr ikke er løsningen på verdens plager, men verdt å legge merke til som et supplement for å lindre stress og vonde følelser for barn i institusjon. Det kommer også fram som en realitet informantene er klar over ved at de sier at interessen for dyr kan variere.

#### **5.1.4 Relasjonell effekt i aktivitet**

Informantenes bruk av dyr i aktivitet kan trekke veksler på Parish-Plass oppdagelser i en studie om leketerapi for barn med usikker tilknytning og traumer. Dyrs tilstedeværelse virket beroligende og skapte en god atmosfære for bearbeiding og etablering av relasjoner (2008). Flere informanter sier at aktiviteter med dyr er en naturlig inngang til samhandling. Aktivitet og lek med dyr kan være en ”lovlig” arena for å få ut indre konflikter og uttrykke vanskelige følelser. Den unge kan overføre sine følelser til dyret, og slik også jobbe med dem, eller speile sine affekter, følelser og atferd i dyret. For informantene er det noe å ta tak i og jobbe med konkret. Alle informantene beskriver det også som lettere å prate når en ”driver med noe”. Det er i miljøterapeutisk sammenheng ofte beskrevet som at det er lettere å drive terapi når nesen peker samme vei. Den unge kan hvile blikket på noe annet og ikke føle seg ”presset” til øyekontakt hele tiden, noe som kan være ubehagelig. Flertallet av informanter sier videre at stell og omsorg følger som en naturlig del av aktivitet med dyr. Det er kilder til gode følelser og trygghet. Igjen også dette med at informantens omsorg for dyret speiler en omsorgsevne som den unge legger sin tillitt til.

### *Fritid vs Terapi*

Det er viktig at miljøpersonale har et bevisst forhold til når dyr i aktivitet brukes som lek, moro og avkobling og når det er et ledd i terapi. Jeg tror det er viktig at aktivitet med dyr brukes til begge deler. En kombinasjon vil skape rom for fokus på å jobbe med relasjon til dyret, uten at det måles i terapeutisk effekt. Samtidig vil aktivitet med dyret kunne gi en forsterket relasjon til dyret, og i sin tur økt terapeutisk effekt. Det vil også gjøre den terapeutiske effekten i aktivitet lettere målbar om en skiller på planlagt terapeutisk aktivitet, og spontan aktivitet og moro, selv om begge kan virke helsefremmende. Det kan for eksempel være fysisk aktivitet med dyret der dyret er et ledd som "utløpsventil" for frustrasjon i seg selv, for eksempel en rask ridetur, som også har med andre helsegevinster.

### *Oppsummering*

I hverdagen er det viktig at det skilles mellom terapi og aktivitet. Sammenholdt med forskning er det lek som ligner på funn fra informantene. Aktivitet skal være fri og leken uten måleinstrument. Det er her unge kan utvide sin relasjon til dyret uten at det skal måles terapeutisk, men som kan komme til nytte i terapi senere. Det trenger imidlertid ikke å bety at den terapeutiske effekten er borte i aktivitet.

### **5.2 Hvordan kan informantenes relasjonelle erfaringer med DAI forstås i lys av tilknytningsteori?**

American Veterinary Medical Association's committee definerer dyrs evner som tilknytningsfigur der de vektlegger den dynamiske relasjonen som påvirkes av atferd, som er essensielt for helse og velvære for begge. Dette inkluderer emosjonell, psykisk og fysisk interaksjon med mennesker, andre dyr og omgivelser. Dyr som tilknytningsfigur har, som vi så hos Kurdek i teoridelen, blitt knyttet til kjæledyr (2008). Jeg vil også igjen henvise til Bokkers om forventet likhet i effekt på mennesker fra kjæledyr og gårdsdyr (2006).

I denne delen av drøftingen tar jeg utgangspunkt i Zilchal-Manos fire nøkkelfaktorer slik jeg presenterte dem i teoridelen. Det sammenholdes med hvordan informantene anser dyr som midlertidige tilknytningsfigurer, og verktøy for varig og trygg

tilknytning. for unge i en sårbar fase. Tilknytningsfigur må være mål for nærhetssøken, være sikker havn ved behov, base for utvikling og selvstendighet, og utløse stress for behovssøker ved fravær (Parkes, Stevenson-Hinde, & Marris, 1991). Dette vil jeg sammenholde med data fra informantene.

### **5.2.1 Tilknytningsfigur må være mål for søking av nærhet**

Flertallet av informantene sa at kontakt er noe unge med tilknytningsforstyrrelser kan ha vanskelig for i møte med voksne. Dyret som ice-breaker var et sentralt funn der relasjoner til dyr beskrives som "enkler" som vist i resultatdelen. Det kommer fram i oppdagelser som at unge søker dit for trøst, nærhet og støtte når de har det vanskelig. Det passer godt med nærhetskriteriet for tilknytningsfigur hos Zilcha-Mano (2013). Videre at informantene føler de lettere kom i kontakt med tilknytningsforstyrrede, tilbaketrukket og sjenerte unge ved hjelp av dyr. Alle mente at dyr i terapissettingen er ekstra dimensjon for å jobbe med tilknytningsmønster gjennom erfaring av relasjoner som kan overføres til mennesker. Dette for eksempel gjennom stell og samvær med dyr der de knyttes bånd til dyrene og at det føles "lovlig" å bli glad i dem. Informanter mente også at stell kan gjøre det lettere å åpne seg for unge som ikke er vant til å verken gi eller få. Unge tørr å stole på andre igjen og lærer å gi og ta. Store dyr som for eksempel hest, beskrives også som å gi en følelse av indre kraft, styrke, nærhet, kjærlighet, selskap og kos, og er slik en form for nærhet som gir mye. Dyr som mål for nærhet vises også ved at unge oppsøker dyr når de trenger noen. Eksempelvis ved at unge bruker dyr på lignende måter som de bruker informantene, eller i samspill med informantene som et mellomledd eller supplement for nærhet.

Jeg forstår dette som at dyr kan brukes for å gjenåpne dører til kontakt og tillitt til omsorgspersoner, der denne tilknytningen har gitt for mange negative erfaringer hos den unge, og at den unge av den grunn har "stengt" noen dører. Egenskapene hos dyr som vist kan sees på som nøkler for å åpne opp dører å fylle på med nye positive tilknytningserfaringer. Det kan overføres til relasjoner til mennesker. Forutsetningen som nevnt tidligere er selvfølgelig at de ligger en interesse og målrettet arbeid til grunn.

### *Oppsummering*

Sammenlignet med tilknytningsteori er det grunnlag for å si at dyr kan være en innfallsport for nærhet i utvikling av positive tilknytningserfaringer for unge som har utviklet uhensiktsmessige tilknytningsmønstre.

#### **5.2.2 Tilknytningsobjektet må representere en sikker havn ved behov**

Som beskrevet i teoridelen om tilknytningsteori, ligger behovet for å beskytte eller bli beskyttet gjennom søken etter trygghet. Jeg har tidligere vært inne på at forhold til dyr oppleves som enklere enn mennesker i form av en generell nøytralitet og mer "trofasthet". Dyr er alltid tilgjengelige for å fylle behov, og ikke opptatt av materielle ting eller personlige forhold. I det ligger en forutsigbarhet, konsistent og ubetinget kjærlighet. I sin tur kan det være en døråpner for miljøterapeuten ved at den unges "forsvar" er senket når den unge føler seg trygg. Slik blir det enklere for terapeuten å "nå inn" hos den unge.

Informantene viser til eksempler som at unge søker til dyrene og stallen i vanskelige perioder som i jula, eller tar med seg katten i sengen for kos og trøst. Videre at unge bruker dyrene som trygg tilknytningsfigur ulikt i ulike faser. Noen tar en ridetur for utagering, "børster litt hardt" eller kjeftte litt på dyrene, mens andre koser, søker trøst eller steller med dyrene. Felles er at det handler om regulering av vanskelige følelser der tilknytningspersoner er en viktig regulator og veileder.

Dette oppfatter jeg som at dyr oppleves å være der uansett og tåle "alt". Faren her er hvis dette dyret av en eller annen grunn plutselig forsvinner, og den unge opplever nok en tapsopplevelse. I det ligger at dyr her, til forskjell fra tillitspersoner er et kort innslag i den unges liv. Dyret vil ikke kunne representere trygghet i all overskuelig fremtid. Derfor er det viktig at miljøpersonalet er observante og bevisste på at dyret bare er en innfallsport og ikke en erstatte for den unges behov. Parallelt må det jobbes med relasjoner til mennesker i miljøet, nettverk og signifikante andre som den unge skal omgås i framtiden. Dyret er også et verktøy for å lære den unge å knytte nye og trygge relasjoner i en selvstendig tilværelse.

### *Oppsummering*

Informantene sier unge erfarer støtte og trygghet både fysisk og psykisk. Det er forenelig med det litteraturen sier om sikker havn i tilknytning. Utfordringen her er tapsopplevelser med dyr og at om dyr forsvinner, så er det ofte til evig tid. Det må tas alvorlig, kommuniseres og følges opp av de ansatte. Dyret bør også erstattes så godt som mulig der den unge om mulig får være med i denne prosessen. Dyr er uansett bare et midlertidig verktøy i en tilknytningsprosess som skal "overføres" til signifikante andre i den unges liv. Det er en holdning som må følge veien mot målet om trygg tilknytning.

### **5.2.3 Tilknytningsfiguren må representere sikker base for utvikling og selvstendighet**

I tillegg til at dyret i seg selv er en trygghetsfaktor, sier informantene at den unge observerer og opplever en atmosfære av positiv omsorg og tilknytning gjennom informantens interaksjon med dyret. Dyr får en brobyggende effekt som åpner for ny innstilling og atferd, og kan redusere eventuell mistillit. Informantene opplever det som lettere for den unge å imøtekomme tilnærminger og delta i utviklende tilknytningsprosesser. Her ser vi at unge kan oppleve en sikkerbase som bidrar til utvikling og selvstendighet i tråd med Zilcha-Mano (2013) i teoridelen.

Målet for utvikling av positive indre representasjonsmodeller søkes nådd med innlæring av nye modeller. Den unge får mulighet til å jobbe med dette gjennom innsikt og erfaring med gode relasjoner i samspill med dyret og informanten. Jeg forstår dyret som delt subjektivitet i relasjonen mellom den unge og informant som benyttes som et analytisk tredje og medium. Informantene observerer og støtter utviklingen videre ved å bruke dyret som representasjon for det bevisste og ubevisste hos den unge, og løfte det fram til bevisst nivå. Interaksjon med dyret i seg selv er også en utviklingskilde, der unge gjør seg erfaringer i samspill, utvikler sosial kompetanse og tilegner seg praktisk kunnskap som vist i resultatdelen. Dette er overførbart til omgang med mennesker. Nye tilknytningserfaringer som den unge gjør med dyret må overføres til det menneskelige plan. Tilknytningen til dyr vil være annerledes da de ikke kommuniserer og reflekterer som mennesker på kognitiv nivå.



Som vi har sett, er det nettopp dette som gir dyr den nøytraliteten som vekker tillitt og anerkjennelse hos den unge som har uheldige tilknytningserfaringer og vansker med å omgås mennesker. Dyr evner ikke å dømme og kritisere, men tilfører derimot den grunnleggende tilliten og nye følelser for tilknytning som kan virke som erfaringer å bygge på i tilknytning med mennesker igjen.

Her er det viktig at miljøterapeutene er klar på at den unge ikke kan lære alt av dyr, selv om mye er overførbart. Dyr kommuniserer på en annen måte, ligger på et annet kognitivt nivå og er ikke artsfrender. Essensen i dette punktet er at terapeuten er til stede og bruker dyret som et ledd i sitt utviklingsarbeid med den unge i form av for eksempel trening på samspill, praktiske ferdigheter og mestring.

#### *Oppsummering*

Funnene mine illustrerer godt at dyr kan brukes i ulike innledende prosesser for utvikling og selvstendighet slik tilknytningsteorien beskriver det. Miljøpersonalet må ha en bevisst holdning om de kognitive, kommunikative og sosiale forskjellene i samspill mellom dyr og mennesker. Dyr er et verktøy og hjelpemiddel, der målet er å komme i posisjon til å jobbe på mellommenneskelig plan.

#### **5.2.4 Fravær av tilknytningsperson utløser stress**

Direkte stress er ikke observert av informantene i denne sammenhengen, men derimot stressreduksjon når unge er sammen med dyr som vist i resultatdelen. De nærmeste beskrivelser av "stresseffekter" ved fravær av dyr beskrives ved at unge savner dyrene når de er borte fra dem. Det kommer til uttrykk i at de spør etter dyrene når de er borte fra dem av ulike grunner, også mange år etter at de har deltatt i aktivitet med dem. Unge har også for eksempel bilder av dyrene som minner fra opplevelser sammen med dyr. Det viser at unge har en sterk følelse for dyrene, og en mental representasjon som følger med i lang tid. De trenger å vite at dyrene har det bra. Dyrene har vært og er betydningsfulle, men ikke uunnværlige eller uerstattelige.

Dyr i denne sammenhengen utløser i så måte ikke samme stress som ved fravær av signifikante andre. Det kan stille seg annerledes med kjæledyr, som kan betraktes

som en del av familien, men det er utenfor denne oppgavens domene. Jeg oppfatter det som at dyr til en viss grad kan fungere som tilknytningsfigurer i miljøterapeutisk perspektiv i en periode. Det må suppleres med menneskelig kontakt og med menneskelig kontakt som mål for utviklingsarbeid der DAI er en metode. Det vil også være viktig å undersøke unges erfaringer med, og relasjoner med dyr tidligere, særlig kjæle-/hobbydyr. For eksempel kan opplevd tap av dyr være en tøff opplevelse som kan gjøre at unge er redde for å knytte til seg nye dyr. Dyrene de møter i miljøterapi er kun for en kort periode i deres liv, og vanskeligere å "holde kontakt med" enn mennesker.

### *Oppsummering*

Konklusjonen her blir at dyr som unge møter i en kort periode ikke vil ha samme stresseffekt ved fravær som signifikante andre i unges liv. Det vil kunne virke bra her og nå, men ha begrensinger på lang sikt. Dyr er et supplement i en overgangsprosess til menneskelige tilknytningsobjekter. Bare mennesker kan stimulere den unge kognitivt, sosialt, og ivareta den unge på menneskelig plan slik den unge trenger for et mest mulig selvstendig liv.

### **5.3 Er det rimelig å anta at DAI kan gi måloppnåelse for relasjoner i miljøterapi?**

Her vil jeg først knytte relasjonell måloppnåelse til kjernebegrepene i miljøterapi som er omsorg, dannelselse og behandling. Som beskrevet i teoridelen utgjør begrepene en miljøterapeutisk praksis for å endre og øke ulike sider ved sosial kompetanse, og psykiske strukturer (Kvaran & Holm, 2012). Den nevnte miljøterapeutiske praksisen med vekt på relasjoner og DAI vil jeg så tydeliggjøre med utgangspunkt i den triadiske modellen fra teoridelen.

#### **5.3.1 Omsorg**

Omsorg er retningsgivende for kvalitet på relasjoner, og er en psykologisk egenskap. Miljøterapi er en spesiell form for omsorg der en både skal sørge for, og vise omtanke gjennom kontinuitet i trygghet, nærhet og forutsigbarhet. Det kan være ekstra utfordrende å imøtekomme da relasjonen mellom miljøterapeut og ungdom er en asymmetrisk, formell relasjon. Dett, kombinert med at miljøpersonale går i turnus og

er mange som skal dele på omsorgsansvaret. I miljøterapi har en forsøkt å kompensere for denne nødvendige "ustabiliteten" for eksempel med å begrense vaktskifter med medlevertturnus. Dyr på lokasjonen er ikke i turnus. Informantene sier at dyrene venter og er i miljøet uansett for å dekke unges behov. Det betyr ikke at dyr skal erstatte personalet.

Informantene erfarer at dyrene oppleves som trygge miljøskapere og co-terapeuter som tilfører stemning, myker opp situasjoner og miljø og tilfører trygghet. De krever heller ikke, noe eller skal ikke ha noe ut av den unge, noe som virker avslappende. Det bidrar til å ivareta grunnleggende kvaliteter i omsorg som handler om sosiale relasjoner preget av fellesskap, solidaritet, forståelse og anerkjennelse. Dyr vil også kunne virke dempende på den asymmetriske relasjonen ved at miljøterapeuten viser omsorg og involverer seg i det daglige med dyr på lik linje med den unge. Det speiler igjen en trygghet der informanter opplever at ved å eie dyr, gis den unge følelser om at vedkommende er ærlig, kjærlig og trygg, en som bryr seg om noen som overføres til mennesker også. Disse egenskapene ved omsorgspersoner sammenfaller med det vi så hos Martinsen (1989).

Dyr bidrar til en naturlig relasjon der en ikke trenger å prate så mye, bare å være sammen om noe når det er vanskelig å prate. Erfaringene viser også at det er lettere å prate når "nesen peker samme vei", som nevnt tidligere. Jeg tolker det som en god posisjonering. Den unge vil kunne føle seg mindre "presset" sammenlignet med "ansikt til ansikt" på hver sin side av et bord i en mer formell setting. Det viser også at omsorg kan brukes som mål og middel der omsorg som inkluderer dyr blir en metode for relasjoner, eller bare være omsorgsrasjonell i form av innlevelse og engasjement. Miljøterapi favner begge der relasjoner på ulike måter brukes for å oppnå endring både moralsk, relasjonelt og praktisk, der dyret er et viktig verktøy for informantene.

Omsorg kan også komme til uttrykk i aktivitet med dyr der en kan bygge relasjoner. Informantene bruker dyr som utgangspunkt og motivasjon for fysisk aktivitet som gir både felles og individuelle opplevelser. En informant beskrev dette som at aktiviteten relateres til eventyr og nostalgi som vekker minner fra en barndom, reelle eller ikke, med uvirkelige opplevelser og fantasi. Både før og etter en slik seanse følger stell og

omsorg for dyret. Miljøpersonalet kan også legge til rette for at for eksempel hunder kan motivere til aktivitet og læring ved å sette opp turmål der unge får lære om natur, og forståelse av kart, spor-trening og agility. Det gir mulighet til å oppleve mestring, ansvar og glede. Lek kan også være en arena for trygghet og en kilde til relasjon der en lærer å gi og ta.

Her igjen forutsetter det at den unge har positiv interesse for dyr. Miljøterapeutens omsorg for dyret kan også være en kilde til sjalusi fra den unges side og slik få negative konsekvenser. Unge kan ha erfaring med lignende fra tidligere, der kjæledyr i familien kunne vært en kilde til en type "søskensjalusi". Slik kan dyr være en kilde til det motsatte av omsorg. Eller motsatt, at kjæledyret har vært den mest "stabile" tilstedeværende i hele familien, og at dyr i DAI blir en forlengelse av dette.

### *Oppsummering*

Det kan oppsummeres i at dyr er en omsorgsfaktor og bidragsyter i så måte der forholdene ligger til rette for det. Dyr bidrar til å synliggjøre de moralske, relasjonelle og praktiske aspektene av omsorg som vi så Martinsen fremhevet i omsorgsbegrepetts tre dimensjoner. Det ivaretar også den spesielle miljøterapeutiske omsorgen. Kvalitet på relasjoner vil være en målbar faktor for effekt.

### **5.3.2 Dannelse**

I dannelse inngår sosialisering og oppdragelse som vist i teoridelen (Kvaran & Holm, 2012) Informantene sier at dyr i denne sammenhengen er ekstra positivt for aktivitet, ansvar, læring, kos og daglige gjøremål. Dyr trenger mat og stell, håndtering av dyr gir utfordringer, mestring, motivasjon og mestringsfølelse. Dyr gir også muligheten for læring og utvikling av praktisk kunnskap som matproduksjon, dyrevelferd, ansvar og livsprosesser i livet. Det utgjør tilsammen grobunn for økt selvtillit, og unge vokser på ansvar som informantene også sier er positivt. Unge lærer at dyr er levende vesen som har følelser og behov som oss som en må ta hensyn til, og de er avhengige av vår omsorg. Det er viktige elementer i en god utviklings og sosialiseringssprosess.

### *Dyr som ventil*

I miljøterapi brukes begrepet "å smi mens jernet er lunkent". I miljøterapi i bolig som i andre hjem vil en oppleve uenigheter mellom miljøpersonale og unge. Dyr kan være en ventil for sinne og frustrasjon. Jeg har tidligere referert til at informanter beskriver "ventilering" ved for eksempel å børste hesten litt hardt eller "ri" av seg sinne. Unge kan også "kjefte" litt uten at dyret tar skade av det. En informant sier også at urolige unger kan også lære å dempe seg, noe de må hvis de ønsker kontakt med dyrene, og ikke skremme dem. Informantene opplever at det blir lettere å prate når unge har vært sammen med dyret en stund etter å ha lettet på trykket og roet seg ned. Informantene er opptatt av å se og ivareta den unge som individ, og samtidig være bevisste sitt ansvar for at ferdigheter og selvstendighet utvikles i positiv retning. De ser dyr som et supplement til å anerkjenne den unge, og for å "komme til" hos den unge for å skape en relasjon i denne prosessen.

Det viser at dyr kan være utgangspunkt og bidragsyter relasjonelt for direkte og indirekte måloppnåelse for dannelse. Det passer godt med det vi så om dannelsesprosessen hos Foros og Vetlsen (2012). Jeg tolker det som at informantene ser dyrene som en faktor for en trygg og stabil dannelsesarena, og at DAI kan være et godt verktøy.

Jeg vil likevel presisere at dyr er dyr, og mennesker er mennesker, og at dyr i så måte blir en treningsarena og verktøy. Dersom miljøterapeuten er bevisst på å lese for eksempel hundens signaler i sitt møte med den unge, vil det gi nyttig informasjon om den unges emosjonelle tilstand, og videre en link til å "kunne møte den unge der han eller hun er". Dyret bli en medhjelper på samme måte som vi så hos (B.M Levinson, 1962). Enkelte av signalene hundene bruker, kan en også se hos mennesker når de for eksempel er stresset, men uten denne kunnskapen om dempende signaler, oppdager man det ikke. Gjespning er et godt eksempel. Demping kan sees på som en måte å reagere på. I de fleste tilfeller har både mennesker og hunder sendt ut disse før det "smeller". Dersom miljøpersonalet lærer å oppdage disse, vil en ha mulighet til å komme i forkant av situasjoner før de utvikler seg til en konflikt og ev. aggresjonsutbrudd. Samhandling mellom hund og ungdom er viktig, og hunden kan

fortelle oss hvorvidt vi oppleves å være truende eller vennlige. Hundens tydelige måte å kommunisere på, kan i sin tur øke bevisstheten hos unge om egen atferd og hvordan den påvirker omgivelsene. Det er også viktig at miljøterapeutene kan lese å forstå hunden for å kunne ta vare på hunden og beskytte den. Den kan også som mennesker være syk eller ha behov for pauser. Slik kan den også føle seg trygg og videre utføre sine oppgaver på riktig måte. Den skal også like jobben sin.

For å avrunde vil jeg påpeke at bruk av dyr i dannelsen av mennesker er å anse som et verktøy i dannelsesprosessen. Dyr og mennesker er som nevnt ikke artsfrender og oppdragelsen er ulik. Derimot er den grunnleggende tanken at dyr er en døråpner, kilde til læring og treningsarena.

### **5.3.3 Behandling**

Som vi så i teoridelen, er behandling en nødvendig del av miljøterapi for å imøtekomme de unges problemer og forebygge eventuell videre antisosial atferd og "uhelse". Behandlingen i miljøterapi har endringsmål i form av systematisk og gjennomtenkt intervensjon for å endre atferd, selvoppfatning og samspill med andre (Kvaran & Holm, 2012). Gode terapeutiske relasjoner ligger til grunn. Informantene presiserer i tråd med dette at DAI må være gjennomtenkt, planlagt og implementert inn i institusjonens generelle og individspesifikke planer. Det sikrer systematisk bruk i miljøterapeutisk behandling med unge.

#### *Gården og fleksibilitet*

Institusjoner på inn på tunet gårder har stor plass og fleksibilitet for DAI. Informanter sier at inn på tunet som ramme for miljøterapi og DAI har ledet til andre interesser som jakt og friluftsliv. Det er også en arena som åpner for samtaler, og den er med å skape stemning. Gårdens muligheter til å holde ulike dyr gir mulighet for å veksle på dyr etter individuelle preferanser og behov. Det må være rom for åpenhet for dette og naturlig. Informantene bekrefter det vi så i teoridelen om at behovet for tid med dyret er individuelt, der muligheter for mengde tid vil virke på følelser og helhetskontakt for dyret.

Der dette ligger til grunn, kan metodisk bruk av DAI benyttes relasjonelt på ulike måter i miljøterapeutisk behandling for ulike grupper unge. Informantene trekker frem arbeid med traumatiserte og relasjonsskadede barn, og enslige mindreårige asylsøkere, der dyr gir opplevelse av godhet, noen å knytte seg til å bli glad i. For usikre unge som har vært utsatt for fysiske/psykiske overgrep, kan det også være lettere med relasjoner til dyr enn mennesker, da disse unge ofte ikke stoler på folk, og dyr er lettere å vise kjærlighet til når en er fortvilet og redd. Unge som åpner seg for dyret vil erfaringsmessig også gjøre det for miljøpersonalet som er til stede sier en av informantene. Handlingsrommet og fleksibiliteten legger god grunn for å imøtekomme definisjonen av behandling i miljøterapi hos (B. Levinson & Mallon, 1969).

### *Ulike faser*

Informantene sier også at bruk av dyr i innledende fase i møte med den unge forenkler den videre miljøterapeutiske prosessen. Innledningsvis gir dyr umiddelbart noe å snakke om, og den unge kan fokusere på og kose med dyret som et "nøytralt" punkt i samtale. Det oppleves som lettere å nå inn, og du får en helt annen kontakt ved at den unge har senket sitt forsvar og er mer åpen og avslappet. Det begrunnes av informanter med at den unge lettere finner roen og tørr være seg selv rundt dyr. De dømmer ikke eller krever noe, så lenge du er snill med dem. Dyr er som nevnt opplevd å stole på, ikke trekker seg unna, er lojale, noen å prate med og betro seg til. Disse faktorene gir anerkjennelse og trygghet som grobunn for den gode samtalen, og informantene benytter seg særlig av dyr den unge foretrekker i starten for videre arbeid i neste fase.

### *Atferdsanalyse*

En annen tilnæringsmetode er atferdsanalyse ved hjelp av dyr. En informant beskriver å analysere hestene der miljøterapeuten og unge observerer og kommenterer hva de gjør. Hestenes atferd kan gi et bilde, som overføres til de unge og deres atferd seg i mellom. Som jeg har vært inne på tidligere. Videre krever hest og hund tydelig lederskap som åpner for at "lederen" de fleste har i seg kan oppdages, utnyttes og utvikles. Den unge kan lære seg grensesetting ved hjelp av en "innpåsittende" hund, eller jobbe med relasjonelle skader ved bruke empatien sin. En

informant beskriver at unge snakker med kosestemme, og viser at de har kontakt med gode følelser i seg. Det sees ved at de smiler og slapper mer av. Å observere kjærlighet og empati unge viser overfor dyr, kan si mye om de unges bakgrunn som en kan ta tak i å jobbe med.

### *Terapeutisk rom*

Dyr er også i seg selv et terapeutisk rom for tankeflukt og nærhet der unge sier at tanker og spenninger blir borte når de sitter på hesten fordi den forstår og dømmer ikke ifølge informanter. Her vil jeg igjen referere til beskrivelse av den psykotiske jenta som endret seg etter kort tid sammen med hest og utalte at det ble roligere, "nå er de ikke her" sa hun og klarte å kommunisere når de var ute på tur og helt til de nesten var hjemme. Da kom symptomene tilbake, observert av både informant og jentas ledsagere. Det kan tolkes som at det er lettere å legge ting bort, virker mentalt styrkende og gjør den unge mer "tilgjengelig" for miljøterapeuten.

Effekter i terapi handler også om interesse og matching. Den unges preferanse for dyr åpner for at miljøterapeuten kan undersøke hva som ligger bak denne preferansen og sammenholde med personlighet og egenskaper. Er det et stort eller lite dyr? Flokkdyr eller dyr som lever alene. Her kan en reflektere sammen med den unge og bistå en unge med kunnskap om hvorfor det kan være slik, og gi kunnskap om det. En kan også tenke seg det motsatte, hva er grunnen til at den unge ikke liker dyr eller akkurat det dyret. Nærvær av dyr åpner slik mange muligheter for dypere samtaler, ved at dyr har sine krav og behov som omsorg, respekt for hverandre og grenser. Det har overføringsverdi der en kan øve på kommunikasjon når det er vanskelig med mennesker. Jeg tenker også at det å spørre om unges forhold til, og erfaringer med dyr fra tidligere vil kunne gi et godt innblikk i den unges historie på lik linje med informasjon om andre deler av nettverk. Det vil gi en pekepinn på om, når og ev. hvordan dyr kan brukes i miljøterapeutisk arbeid med nettopp denne unge.

I behandling skal en også ta høyde for at en kan ha med ustabile unge og gjøre. Det kan skape uheldige situasjoner for dyr og mennesker.



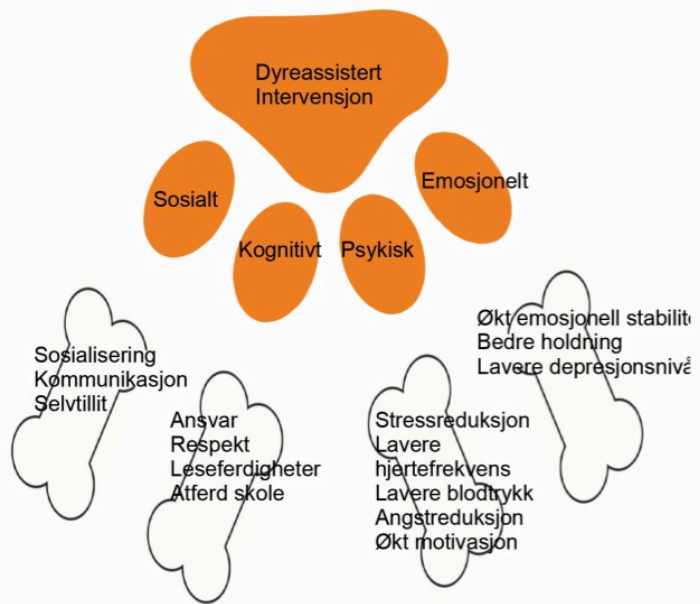
### *Senket forsvar*

Jeg har tidligere vært inne på begrepet "å smi mens jernet er lunkent", når det er varmt er det ofte vanskelig å få til en konstruktiv jobbing med det som er vanskelig. I interaksjon med dyret kan det oppstå flere slike øyeblikk der den unges "forsvar" er senket, og mer mottakelig for påvirkning. Som vi har sett har unge som miljøterapeutene møter ofte opplevd mye negativt i sitt liv, noe som kan føre til en negativ og avvisende holdning. I utviklingsarbeid må miljøpersonale være våken på øyeblikk da det er åpning i dette "skallet" og mulig å nå inn. Hunder for eksempel er eksperter på dette. De vet umiddelbart hvem de kan få innpass hos og hvem de skal besøke når. Det gir også unge en mulighet til perspektivering, samt få umiddelbar respons på sin atferd. Her ligger potensiale for å lære empati og atferdsskorrigering. Heldøgnsbasert miljøterapi har en ekstra fordel her i forhold til for eksempel timebasert terapi, nemlig kontinuiteten og tidsrammen. Dette gjelder også tilgangen på dyr som IPT lokaliserte institusjoner gir, der dyrene er tilgjengelig hele døgnet, til forskjell fra besøk på gård noen timer. Det vil i sin tur gi flere sånne øyeblikk, og en har tid til å vente på dem og gripe dem når de er der både i planlagt terapi og spontan aktivitet. Det gir flere muligheter til læringssituasjoner som er nært de sosiale realitetene utenfor institusjonen. Disse mulighetene passer godt med de kravene til behandling som stilles i barnevernloven som ikke er dekket av annet behandlingsapparat (Barnevernsloven).

### *DAI i miljøterapi, en oppsummering*

Hvilke føringer legger analysen jeg har gjort på hvordan DAI kan brukes? For å vise dette, vil jeg bruke en modell. Den viser områder som det ofte fokuseres på i miljøterapi. Både de som er beskrevet i studien, og noen andre områder er med for å vise ytterligere muligheter.

## DYREASSISTERT INTERVENSJON



Modellen viser områder der dyr kan være et "verktøy" for å "komme til" både fysisk og psykisk. Det krever en bevissthet av miljøpersonale, og matching mellom den unge og dyr. Videre vil jeg drøfte hvordan noen av områdene fra modellen over kan nås i lys av den triadiske modellen fra teoridelen.

### 5.3.4 Triadisk Modell

Den triadiske modellen i teoridelen symboliserer relasjoner og samspillet mellom unge, miljøterapeut og dyr. Relasjonene kan bidra til å komme i posisjon og bidra til måloppnåelse i miljøterapi. Som vi har sett hos informantene, er DAI et verktøy der dyr har viktige roller som miljøskaper og co-terapeuter, som bidrag til å tilrettelegge for opplevelser, kompetanse og ferdigheter for utvikling. Pilene i modellen favner også den terapeutiske "levende" prosessen DAI tilfører relasjonene i modellen, til forskjell fra for eksempel musikk- og kunstterapi beskrevet i teoridelen (B.M Levinson, 1962). Det tolker jeg som at DAI stimulerer flere sanser parallelt enn musikk- og kunstterapi. Det synliggjøres ved at informantene beskriver dyr som noe å føle, lukte, høre og se på samtidig. Interaksjonen kan være aggressiv eller vennlig og av ulik karakter som prat, berøring, observasjon og aktivitet.

I teoridelen så vi at også Clare introduserte en tredje ting i terapeutisk setting som et verdifullt ikke truende fokus og medium (1968). Unge og miljøterapeut diskuterer det tredje (dyret) som begge kan projisere sin intersubjektive realitet på. Dyret skaper slik en autentisk atmosfære og nøytralt område som gir trygg "avstand" både fysisk og psykisk. I tillegg vil dyrets nærvær utvide det miljøterapeutiske området. Dyr som levende vesen med fri vilje, tilfører enda en dimensjon som den unge kan erfare relasjoner med, og oppnå endring av tilknytningsmønster. Informantene beskriver dette i form av hva dyret tilfører i miljøet, og bidrar med i relasjonelle prosesser som trygghet og stabilitet. Hos Oren og Parish-Plass i teoridelen forklares det med at dyret influerer på den unges tilstedeværelse og delaktighet i miljøterapiet, og tilfører mer variasjon i følelser, og autentiske og spontane uttrykk. På den måten er dyret et helende medium som gir økt forståelseshorisont (2013). Jeg tolker det som at dyret tar bort det "farlige" i en relasjon, styrker det miljøterapeutiske båndet, og skaper en naturlig terapeutisk allianse. Eksempelvis kan unge en møter i miljøterapeutisk arbeid ha utfordringer som kan relateres til tilknytningsforstyrrelser. Det kan bli en utfordring i relasjonsbygging for terapeutisk posisjonering. Dyr kan tenkes inn i en slik posisjoningsprosess, og ha en rolle som den triadiske modellen viser. Viktige elementer er å opprette kontakt, normalisering, sikkerhet og vennlighet i den terapeutiske settingen.

Dyret blir en katalysator for kommunikasjon som beskrevet tidligere, for eksempel ved å ha noe å prate om. En informant fortalte at dyret er en "del" som gir en annen posisjon for å komme i kontakt, og at en slipper å starte med å snakke om Rosenberg for å komme i dialog. Dyret blir en felles sak som bygger bro mellom både terapeut og barnets ytre og indre virkelighet. Den unge er også vitne til en atmosfære av omsorg mellom miljøterapeuten og dyret. Miljøterapeutens atferd og dyrest reaksjon blir slik et slags bevis for ektehet, gode intensjoner og troverdighet. Det er særlig viktig i starten av en terapiprosess (N. Parish-Plass & D. Oren, 2013).

Dyret kan i denne setting også ha rolle som co-terapeut som vist til hos Rugaas i teoridelen. Dyret responderer på den unge ut fra hvordan barnet er i kontakt med dyret. Det kan observeres av både den unge og miljøterapeut utenfra, og skape noe felles som forenkler kommunikasjon og miljøterapeutiske prosesser. Jeg ser her mulighet for lettere og raskere kunne ta tak i utfordringer som måtte komme i denne prosessen. Eksempelvis som beskrevet om å kunne lese hundens dempende signaler under punkt 2.4.

### *Oppsummering*

Den terapeutiske trekanten gir som vist et oppsummerende bilde på dyrets rolle i miljøterapi som co-terapeut og verktøy. Den viser dynamiske relasjoner, som virker på hverandre, direkte og indirekte.

### **5.4 Utfordringer og sikkerhet.**

I teoridelen viste jeg til Parish-Plass og at dyr er levende vesen og naturlige objekter for projisering og overføring av den unges indre verden, og en ubevisst kilde til gjenopplevelse av situasjoner fra fortiden, enten som atferd eller tankemønstre (Oren & Parish-Plass, 2013). I dette ligger potensialet for både positive og negative utfall i samspill mellom dyr og den unge. De kan ha ulike intensjoner for samspill, og er i utgangspunktet ikke artsfrender som dyr fortrekker. Det innebærer farer som kan deles inn i sykdom, allergi og skader.

Når det gjaldt utfordringer, var det lite kritiske røster å finne, noe som kan ansees som et hovedfunn farget av informantens posisjon til DAI.

Informantene uttrykker en generell bevissthet for dette til tross for sin generelt positive holdning til DAI. De er klar over og tydelig på at det finnes utfordringer som håndtering, frykt, sikkerhet, behov for forebygging, smittefare og ekstraarbeid.

### *Artsfrender*

DAI skal representere velvære for alle parter og bidra til at terapiprosesser tar en god retning. Her vil jeg vise til Raussi om artsfrender og at i det ligger en sjans for at dyr og mennesker oppfatter samspillet ulikt positivt eller negativt (2003). Underveis i terapiprosessen gjør informantene seg kjent med den unges personlighet og

stemningsleie, og hvorvidt en kan stole på den unge overfor dyret. I det ligger tidligere erfaringer den unge har med seg som kan tas ut på dyr. Slik kan dyr også tilføre ekstra dilemmaer og spørsmål miljøterapeuten må forholde seg til som aggresjon, død, seksualitet og uventede hendelser. Kultur og religion er også en faktor her. En informant opplevde at flyktningbarn ble reddet og ikke torde gå ut av bussen da de skulle på tur og det var hunder med. Dette påpekes også hos Jegatheesan som sier at forhold til dyr påvirkes av religion og kultur, noe som vil kreve forståelse og kunnskap fra miljøterapeutene (2015). Det fordrer en fleksibilitet og selvbevissthet hos miljøterapeuten for at den unge skal ha nytte av prosessen med dyr, og at dyret ikke blir skadelidende. Det er også en forutsetning at dyret er friskt, og at det tas hensyn til. Om dyret har unger det passer, kan på der mennesker lett sees på som en trussel. Dyr må også trenes i omgang med mennesker, og særlig vanskeligstilte som kan ha et brått og uforutsigbart reaksjonsmønster.

### *Sikkerhet*

Informantene vektlegger særlig sikkerhet, og hovedansvaret for sikkerhet ligger hos de voksne. Samtidig fordrer oversikt og oppfølging, at det ikke er for mange dyr slik at det tar fokus vekk fra arbeidet med den unge. Det er også en kvalitetssikring med tanke på smitte og hygienekrav, som er lettere å imøtekomme med mindre mengde dyr.

DAI kvalitetssikres gjennom klare regler og rutiner som implementeres i institusjonsplanen. I praksis gjennom tilstedeværelse, overoppsyn, kontroll, oppfølging og kunnskapsformidling om dyr. Om miljøpersonalet driver gruppeterapi, bør ikke gruppene være større enn at sikkerhet og kontroll ivaretas. God gjennomføring krever planlegging, enighet og interesse for DAI blant miljøterapeutene. De som jobber med dette må ha forhåndskunnskap og erfaring med dyr, og forståelse for at det medfølger forpliktelser og merarbeid. Dette så vi også hos N. Parish-Plass og D. Oren (2013) i teoridelen.

Flertallet av informantene presiserte at en ikke må skaffe dyr for å jobbe med mennesker, men av egen interesse og behov. Egen relasjon til dyrene er viktig i forhold til ansvar og sikkerhet og at en kjenner sine dyr og har tillitt til dem for å unngå uheldige situasjoner. En informant sier at dyr har en evne til å sanse når det

må tas hensyn overfor mennesker med spesielle behov. Det må ikke regnes som sikkerhetsfaktor i seg selv, men mer som en observasjon av en god egenskap hos dyret. Informantene har på den andre siden også erfaring med det motsatte, at dyr "spiller seg opp" av urolige unge.

Dersom noe skulle skje sier alle informantene at det er viktig med en gjennomgang av hendelsen fra begynnelse til slutt. Samtale med den unge om hendelsen, konsekvenser og tiltak for at det ikke skjer igjen trekkes fram. Det er viktig også med tanke på at omgang med dyr i DAI er en øvelsesarena for sosialt spill med mennesker. Her gjelder også å måtte stå til ansvar for sine handlinger overfor dyr på lik linje med mennesker. I det ligger følelser, behov, forpliktelser og ansvar. En tankegang det kan være utfordrende å få unge med på i følge en informant. Informanten viser likevel stor interesse og engasjement, og til tross for noen utfordringer drives de videre av positive effekter.

### *Omgang med Dyr*

Det kom også frem utfordringer utover sikkerhet som også må inn under tydelige rammer og forebygging. Det omhandlet håndtering av dyr, frykt for dyr, smittefare og ekstraarbeid. Det passer med det vi så hos Plaut et al. (1996) om potensielle farer. En informant var også kort innom fremmedkulturelle som kan ha et annet forhold til dyr enn oss. I noen kulturer er eksempelvis hunder sett på som urent, eller de er blitt jaget eller skremt av hunder i forbindelse med krig etc. Det vil også kunne være forskjeller i gruppevis eller individuell omgang med dyr. Eksempelvis vil kulturer med vekt på ære, og ikke vise følelser kunne ha vanskelig for å "åpne" seg for dyr, særlig i grupper. Eksempelvis av frykt for å ikke mestre og tape ære eller for å vise følelser. På en annen side vil omgang med dyr være en ekstra arena for å lære om språk og kultur, og til å lære kommunikasjon og atferd i møte med andre mennesker som beskrevet tidligere. I forhold til ære, vil unge som leier en hund i sosiale sammenhenger kunne gi positive tilbakemeldinger og mulighet til å føle stolthet og mestring. Videre at de blir opplevd som snille og empatiske fordi de har en snill hund.

### *Dyr i drift*

Det kreves mye for å drive med DAI på en hensiktsmessig måte. Det må ligge en felles enighet til grunn blant miljøterapeutene som skal drifte dette. DAI må implementeres i planer for miljøterapeutisk arbeid for å ivareta både dyr, de unge og ansatte. Som vi har sett, så er bruk av dyr ansett som et av flere verktøy i miljøterapi. For å lykkes, er det også avhengig av den unges interesse, erfaring og forhold til dyr generelt. Det kan være en utfordring om en får unge som overhodet ikke er interessert i dyr, og dyrene krever sitt stell uansett. I det ligger at det bør være en person med overordnet ansvar for dyrene på gården, og at det naturlig vil ligge til gårdeier. Videre at det er rutiner på plass som sikrer at dyrene får det stellet de skal ha til enhver tid. At informantene også så utfordringer i arbeidet med dyr, viser at de har et reflektert forhold til det, til tross for sin store entusiasme. En naiv holdning til at DAI er enkelt og uproblematisk vil være problematisk for miljøterapeutisk praksis både for ivaretagelse av de unge, dyr og miljøpersonale.

Som vi ser tilfører DAI en ekstra part som skal ivaretas på flere plan og som potensielt kan tilføre mye ekstra i miljøterapi. Det er viktig at dette er gjennomtenkt, planlagt og utført etter klare rutiner med tydelige mål.

### *Krever plass*

Vi så i begrepsavklaringen og teoridelen at Selnes og Larsens definisjon av miljøterapi inkluderer både psykologiske, sosiale og materielle/fysiske betingelser som base for utvikling hos individ og grupper. Relasjonell måloppnåelse i miljøterapi fordrer kvaliteter i institusjonsmiljøet som trygghet, omsorg, normer, grensesetting, strukturer og rutiner. Det er terapeutiske verktøy som kommer til uttrykk i gode relasjoner.

Det sammenfaller med informantenes beskrivelse av at omgivelser og dyr hører sammen i en helhet for å gi mening. Informantene viser sin tro på dette ved at de har utvidet og investert på sine gårder med bakgrunn i tilfeldige oppdagelser om dyrenes effekt for bedre å nyttiggjøre seg den. De erfarer at unge søker seg til gården med ønske om å holde på med dyr, og at det er stor tumleplass.

### *Oppsummering*

Informantene så utfordringer med DAI til tross for sin gjennomgående positive holdning. Utfordringene gikk på sikkerhet, og at dyr og mennesker er ulike av natur. Dyr til fører også ekstra arbeid, og det blir flere hensyn å ta i den miljøterapeutiske hverdagen. Det er funn som også er gjort rede for i litteraturen tidligere.



## **5. Avslutning**

Miljøterapi med barn og unge kan sees som en psykisk og fysisk utviklingsprosess. Målene for utvikling omfatter fysisk, psykisk, sosial og åndelig vekst mot en selvstendig tilværelse. Måloppnåelse søkes gjennom miljøterapiens overordnede begrep; omsorg, dannelse og behandling. Miljøterapeutisk arbeid er særlig basert på relasjoner og kan utfordres av den unges tidligere tilknytningserfaringer.

I studien har vi sett hvordan dyreassistert intervensjon kan brukes som verktøy og miljøfaktor i miljøterapeutisk arbeid. Data fra intervju beskriver Informantenes opplevelser og erfaringer med bruk av dyr i miljøterapi. Intervjumaterialet ga innblikk i hvordan de benytter dyr i praktisk miljøterapi, hvordan de vurderer nytteverdien og eventuelle utfordringer de har møtt.

Kvalitativ forskning kan ikke vurderes på samme måte som kvantitativ forskning. En kvantitativ tilnærming ville kunne sakt mer om utbredelse og antall blant et større utvalg informanter. En kvantitativ tilnærming som supplement til min undersøkelse ville eksempelvis kunne sagt noe om hvor mange og hvor ofte DAI benyttes i miljøterapi blant et større utvalg informanter. En kan også se for seg en annen type kvalitativ tilnærming, som for eksempel og filme sekvenser der unge omgås dyr i miljøterapeutiske settinger, og videre analysere sekvensene. Det ville gitt et brukerperspektiv på DAI, som kunne vært supplert med intervju av de unge selv. Min kvalitative tilnærming vektlegger dybden og beskrivelser av betydningen DAI kan ha

### *Konklusjon*

Gode erfaringer med DAI i miljøterapi har ledet til at informantene har satsset på DAI som en del av sin næringsvei. På lik linje som vi så i forskningen bruker også informantene kjæledyr og sosialiserte dyr i DAI.

Informantene bruker dyrene på ulike målbevisste måter for å oppnå miljøterapeutiske resultater. Dyr kan trekkes inn på flere miljøterapeutiske arenaer, og berike miljøterapiens aspekter innen omsorg, dannelse og behandling. I denne sammenhengen sees også fordeler med at dyrene er til kontinuerlig til stede i miljøet

og fungere som miljøskapere. Denne studien viser at dyrene gir et ekstra rom for å jobbe med tilknytning og relasjoner i mange tilfeller.

Samtidig som dyr bidrar positivt i miljøterapi, vil dyrehold også by på utfordringer. Eksempelvis merarbeid som stell, ekstra rutiner og tilrettelegging i hverdagen. Flertallet av informantene sa at det ikke må være for mange dyr som tar fokus vekk fra det miljøterapeutiske arbeidet med de unge, og at det må være dyr som er lette og stelle, og som gir respons. Dyr kan også sette i gang uforutsette prosesser hos unge, som må følges opp i tillegg til problematikk de har fra før. Bruk av dyr gir også ekstra utfordringer rundt sikkerhet og helse som det kreves en bevissthet rundt.

DAI bør på lik linje med andre metoder i planer for målrettet miljøterapi, være nedfelt i planer og rammeverk. Videre må det være basert på interesse og frivillighet både hos den unge og miljøpersonalet. Til tross for at det er krevende, vurderer informantene DAI som et svært nyttig verktøy i relasjonelt arbeid. Informantenes satsing på DAI og inn-på-tunet basert miljøterapi understreker dette.

I et større perspektiv tolker jeg funn fra min studie som at dyr i et heldøgns miljøterapeutisk omsorgstilbud er formålstjenlig for unge med interesse for dyr. Formålstjenlig i den forstand at omgang med dyr kan sette i gang prosesser hos unge som styrker målrettet arbeid mot et selvstendig liv. Selvstendighet innebærer tillitt til mennesker, prososial atferd, god fysisk og psykisk helse, evne til å skape og holde på relasjoner til andre, og ikke minst ha troen på seg selv.

Informantene savner mer publisert kunnskap om bruk av dyr og faglig støtte for denne type miljøarbeid og intervensjon. Jeg støtter informantene i at et større fagmiljø, mer forskning på DAI, og åpenhet for utradisjonell tilnærming til problematikk rundt unge. I miljøterapi vil DAI være et verktøy som kommer unge med interesse for dyr, til gode.

Satsingen på inn-på-tunet fra offentlig hold, som vi så i for eksempel i handlingsplan for inn på tunet 2013-2017, er et steg i den retningen. Det betyr ikke at mindre former for dyrehold på lokasjoner som ikke er inn-på-tunet sertifisert er utelukket.

Minimumskrav er interesse, planlegging, klare rutiner og kompetanse som ivaretar både dyr og mennesker. Miljøpersonalet må også ta høyde for at DAI som andre miljøterapeutiske metoder, at ikke alt virker på alle. Unge har individuelle behov som må møtes med tilpassede og kombinerte metoder.

## Litteratur

- Antrozooologiseret. (2015). *Dyreassisterte Intervensjoner*. Hentet fra <http://azs.no/dyr-og-menneskeantrozooologi-2/dyreassisterte-intervensjoner/>
- Aubert, A.-M., & Bakke, I. M. (2008). *Utvikling av relasjonskompetanse : nøkler til forståelse og rom for læring*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Balluerka, N., Muela, A., Amiano, N., & Caldentey, M. A. (2014). Influence of animal-assisted therapy (AAT) on the attachment representations of youth in residential care. *Children and Youth Services Review*, 42, 103.
- Barnevernsloven. Lov av 17. Juli 1992. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Beck, A. M., & Katcher, A. H. (1996). *Between pets and people: The importance of animal companionship*: Purdue University Press.
- Berget, B. (2006). *Animal-assisted therapy : effects on persons with psychiatric disorders working with farm animals = Dyreassistert terapi : effekter av arbeid med husdyr for mennesker med psykiske lidelser*. 2006:20, Norwegian University of Life Sciences, Department of Animal and Aquacultural Sciences, Aas.
- Berget, B., & Braastad, B. O. (2008). *Kunnskapsstatus og forskningsbehov for Inn på tunet*. Ås: Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Berget, B., Pedersen, I., Enders-Slegers, M.-J., Beetz, A., Scholl, S., & Kovács, G. (2013). Benefits of Animal- assisted Interventions for Different Target Groups in a Green Care Context. I C. T. Gallis (Red.), *Green Care: For Human Therapy, Social Innovation, Rural Economy and Education* (New York: Nova Biomedical.
- Bokkers, E. A. M. (2006). Effects of interactions between humans and domesticated animals. I J. Hassink & V. D. Majken (Red.), *Farming for Health. Green- Care farming Across Europe and the United States of America*. (Nederland: Springer.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Clinical Applications for attachment Theory*. London: Routledge.
- Bowlby, J. (1998). *En sikker base*. Danmark: Det lille forlag.
- Dalen, M. (2011). *Intervju*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2012). *Metode og Oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fine, A. H., & Beck, A. (2010). Understanding our kinship with animals: Input for health care professionals interested in human/animal bond. I A. H. Fine (Red.), *Handbook on animal-assisted therapy : theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd ed. utg. London: Academic Press Elsevier.
- Fodnes, M., & Steigen, A. M. (2009). *Ungdoms opplevelse av aktivitet med hest. En kartleggingsundersøkelse blant ungdom mellom 13 og 18 år*. Master, UMB, UMB.
- Foros, P. B., & Vetlsen, A. J. (2012). *Angsten for oppdragelse. Et samfunnsperspektiv på dannelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Giorgi, A. (1985). Sketch of a psychological phenomenological method. I A. Giorgi (Red.), *Phenomenology and psychological research* (s. 8-22). Pittsburg: Duquesne Univ Press.
- Halvorsen, T. (2001). *Miljøarbeid- teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Hart, L. A., & Yamamoto, M. (2015). Recruiting Psychosocial Health Effects of Animals for Families and Communities: Transition to Practice. I A. H. Fine (Red.),

- Handbook on Animal Assisted Therapy-Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (s. 53-72). California: Elsevier.
- Hauge, H. (2013). *Hesteassisterte aktiviteter for ungdom- folkehelse i hestenæringen*. Phd, Universitetet for miljø- og biovitenskap, Aas.
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring : innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2. utg. utg.). Kristiansand: Høgskoleforl.
- Jegatheesan, B. (2015). Influence of Cultural and Religious Factors on Attitudes towards Animals. I A. H. Fine (Red.), *Handbook on animal-assisted therapy : theoretical foundations and guidelines for practice* (California: Elsevier.
- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene : kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Johnsen, A., Sundet, R., & Torsteinsson, V. W. (2001). *Samspill og Selvopplevelse-nye veier i relasjonsoienterte*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kurdek, L. A. (2008). Pet dogs as attachment figures. *Journal of Social and personal Relationships*, 25(2), 257-266.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvaran, I. (1996). *Miljøterapi. Institusjonsarbeid med barn og ungdom*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Kvaran, I., & Holm, J. (2012). *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Kristiansand: Cappelen Damm Høgskoleforl.
- Larsen, E., & Selnes, B. (1975). *Fra avvik til ansvar: En miljøterapeutisk tilnærming til ungdom i institusjon*. Oslo: Tanum-Norli.
- Latella, D., & Abrahams, N. B. (2015). The role of the equine in Animal - Assisted Interactions. I A. H. Fine (Red.), *Handbook on animal-assisted therapy : theoretical foundations and guidelines for practice* (London: Academic Press Elsevier.
- Levinson, B., & Mallon, G. (1969). *Pet-oriented psychotherapy*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas.
- Levinson, B., & Mallon, G. (1997). *Pet-oriented child psychotherapy*. Springfield, Illinois, USA: LTD.
- Levinson, B. M. (1962). The dog as a "co-therapist". *Mental Hygiene*, 46, 59-65.
- Levinson, B. M. (1965). Pet Psychotherapy: Use of Household Pets in the treatment of behaviour disorder in Childhood. *Psychological Reports*, 17, 695-698. doi: 10.2466/pr0.1965.17.3.695
- Levinson, B. M. (1972). *Pets and human development*: Charles C. Thomas.
- Løvelie, L. (1990). "Omsorgsperspektiver". I K. Jensen (Red.), *Moderne omsorgsbilder* (Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mallon, G. (1994). Some of our best therapists are dogs. *Child and Youth Care Forum*, 23(2), 89-101. doi: 10.1007/BF02209256
- Mallon, G. P. (1994). Cow as Co-Therapist: Utilization of Farm Animals as Therapeutic Aides with Children in Residential Treatment. *Child and adolescent Sosial Work*, 11(6).
- Malterud, K. (2006). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, K. (1989). *Omsorg, Sykpleie og medisin*. Oslo: Tano.
- Melson, L. G. (2009). *Why the wild things are* (New Ed. utg.): United States: Harvard University Press.

- Melson, L. G., & Fine, A. H. (2015). Animals in the life of children. I L. G. Melson & A. H. Fine (Red.), *Handbook on animal-assisted therapy : foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (Fourth edition.. utg. California: Elsevier.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). Attachment in adulthood : structure, dynamics, and change. (New York: Guilford Press.
- Mueller, M. K., Fine, A. H., & Haire, E. O. H. (2015). Understanding the role of a Human-Animal interaction in the Family context. I A. H. Fine (Red.), *Handbook on animal assisted Therapy- Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (California State Polytechnic University: Elsevier.
- Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humanoria (2006).
- Nordaunet, T. (2008). Arbeid med husdyr innen Grønn Omsorg og effekter av interaksjoner med dyr på psykisk helse = Working with farm animals in Green Care and effects of interacting with animals on mental health *Working with farm animals in Green Care and effects of interacting with animals on mental health*. Ås: T. Nordaunet.
- NSD. (2003). *Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste* Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/>
- Oren, O., & Parish-Plass, N. (2013). The integration of animals into the therapy process and its implications as a unique medium in psychotherapy. I N. Parish-Plass (Red.), *Animal-Assisted Psychotherapy. Theory, Issues, and Practice*. (West Lafayette, Indiana: Purdue University press
- Parish-Plass, N. (2008). Animal-Assisted Therapy with Children Suffering from Insecure Attachment Due to Abuse and Neglect: A Method to Lower the Risk of Intergenerational Transmission of Abuse? *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 13(1), 7-30. doi: 10.1177/1359104507086338
- Parish-Plass, N., & Oren, D. (2013). Dilemmas, Questions, and issue concerning the integration of animals into the psychotherapy setting. I N. Parish-Plass (Red.), *Animal-Assisted Psychotherapy. Theory, Issues and Practice*. (West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Parish-Plass, N., & Oren, O. (2013). The animal as a relational medium: An object relations approach to the therapy triangle in animal-assisted pschyotherapy IN. Parish-Plass (Red.), *Animal-Assisted Psychotherapy. Theory, Issues, and Practice* (West Lafayette, Indiana: Purdue university press.
- Parkes, C. M., Stevenson-Hinde, J., & Marris, P. (Red.). (1991). *Attachment across the life cycle*. New York: Routledge.
- Pedersen, I., & Olsen, C. (2011). Grønn omsorg og samhandling med dyr for bedre psykisk helse. I T. Moe (Red.), *Psykisk helsearbeid - mer enn medisiner og samtaleterapi* (Bergen: Fagbokforl.
- Pedersen, I., & Olsen, C. (2011). Grønn omsorg og samhandling med dyr for bedring i psykisk helse. I P. Ingeborg (Red.), *Psykisk helsearbeid- mer enn medisiner og samtaleterapi* (Bergen: Fagbokforl., cop. 2011.
- Plaut, M., Zimmermann, E. M., & Goldstein, R. A. (1996). Health Hazards to humans associated with domestic pets. *Animal review of Public Health*, 17, 221-245.
- Raussi, S. (2003). Human- Cattle interactions in group housing. *Applied Animal Behaviour Science*, 80(3), 245-262.
- Rugaas, T. (2012). *På talefot med hunden, de dempede signalene*. Melhus: Canis.
- Schlote, S. M. (2002). *Animal-assisted therapy and equine-assisted therapy/learning in Canada: Surveying the*

- current state of the field, its practitioners, and its practices.* Bachelor Bachelor, The University of Western Ontario, Ontario. Hentet fra <http://equuspirit.com/wp-content/uploads/2014/08/UVic-Masters-Thesis-2009.pdf>
- Silva, K., & de Sousa, L. (2011). 'Canis empathicus'? A proposal on dogs' capacity to empathize with humans. *Biology letters*, rsbl20110083.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Tjersland, O. A., Engen, G., & Jansen, U. (2010). *Allianser*. Oslo: Gyldendal.
- Velde, B. P., Cipriani, J., & Fisher, G. (2005). Resident and therapist views of animal - assisted therapy: Implications for occupational therapy practice. *Australian Occupational Therapy Journal*, 52(1), 43-50. doi: 10.1111/j.1440-1630.2004.00442.x
- Winnicott, C. (1968). Communicating with Children. I C. Winnicott (Red.), *Disturbed children*. (s. 61-80). London: Longman, Green & Co. Hentet fra <https://books.google.no/books?id=1qeLrgEACAAJ>
- Zilcha-Mano, S. (2013). Animal- ASsisted psychotherapy from an attachment perspective IN. Parish-Plass (Red.), *Animal- Assisted Psychotherapy. Theory, Issues, and practice*. (USA: Purdue University Press, West Lafayette, Indiana.
- Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. (2011). Pet in the therapy room: An attachment perspective on Animal-Assisted Therapy. *Attachment & Human Development*, 13(6), 541-561. doi: 10.1080/14616734.2011.608987

## ***Vedlegg***

**1. Informasjonsbrev og samtykkeskjema**

**2. Intervjuguide**





Buntnakergata 13 b  
2615, Lillehammer  
90941758  
[o\\_dalen@hotmail.com](mailto:o_dalen@hotmail.com)



xx.xx.xxxx  
xxxxx Gård  
xxxxx xxxxx

### Samtykke til deltakelse i forskningsprosjekt i forbindelse med master i Dyreassistert intervensjon

Jeg jobber med en masteroppgave om bruk av dyreassistert intervensjon (DAI) i miljøterapeutisk arbeid med barn og unge.

Jeg er opptatt av relasjoner mellom mennesker generelt, og spesielt som grunnlag for kontakt og intervensjon utvikling og endring i miljøterapeutisk arbeid. Jeg vil undersøke hvordan tilknytningen mellom mennesker og dyr og effekter dyr har på mennesker og kontekst kan brukes for å etablere og utvikle relasjoner med barn og unge i en miljøterapeutisk ramme. Jeg vil undersøke om inn-på-tunet lokasjoner er en egnet arena for dette.

Bruk av dyr blir i undersøkelsen fokusert som et relasjonelt verktøy, som co-terapeut og miljøskaper i et "terapeutisk triangel" med tilknytnings- og relasjonsteori som terapeutisk ramme. Potensialet i DAI er beskrevet på flere intervensjonsområder, og det er funnet sammenhenger mellom interaksjon med dyr og helsefremmende faktorer. Etter en god del leting har jeg ikke lyktes i å finne noe som konkret går på barnevern, heldøgns omsorg og miljøterapi.

Dette vil jeg undersøke ved å intervju miljøpersonale som har brukt dyr i lignende intervensjon. Jeg har laget en intervjuguide og tenker intervjuet vil vare ca. en time. Materialet vil bli forskningsgrunnlag i masteroppgaven som for bruk av DAI miljøterapi.

Eventuell konfidensiell informasjon vil bli anonymisert.

Jeg har lest og forstått informasjonen og bekrefter herved at jeg gir samtykke til at mitt bidrag blir brukt i masteroppgaven:

---

Dato/Underskrift

Mvh  
Oline Dalen  
Masterstudent ved HIL, Psykososialt arbeid med barn og unge.



Buntnakergata 13 b  
2615, Lillehammer  
90941758  
[o\\_dalen@hotmail.com](mailto:o_dalen@hotmail.com)



xx.xx.xxxx  
xxxxx Gård  
xxxxx xxxxx

## Intervjuguide

### *Problemstilling:*

Hvilke erfaringer har miljøterapeuter med dyreassistert i intervensjon i relasjonelt arbeid med barn og unge?

### *Intervjuspørsmål:*

1. Hva er din motivasjon for å bruke DAI?
2. Hvordan benytter du dyr i miljøterapi?
3. Hvordan opplever du det som nyttig/ verdifullt?
4. Hvilke dyr og hvorfor?
5. Har du opplevd noen utfordringer?

### *Utdypende spørsmål/stikkord:*

2.1 Hva er din erfaring med bruk av dyr og dyr i terapi? Er det noen intervensjonsområder du har erfart at det er særlig effektivt eller ev. ikke har hensikt?

2.2 Hvordan vil du plassere dyret i din relasjon med ungdommen både i tidlig fase og under veis? (Hvilken rolle har dyret?).

(Co-Terapeut, verktøy, del av relasjon, miljøskaper, husdyr som terapeutiske hjelpere...).

2.3 Noen spesielle områder du vil trekke fram?

(der DAI er mer eller mindre effektivt i forhold til relasjoner og kontekst?).



3.1 Hvordan opplever du at fellesskapet mellom dyr og mennesker virker på hverandre: er det supplerende, motstridende eller begge deler? (Kan den ene være substitutt for den andre ? Ev.når og hvordan?)

3.2 Hvordan har DAI virket på din relasjon til barn og ungdommer du har jobbet med?  
(Fra første møte utover i prosessen med ungdommen).

3.3 Hva er din vurdering av hvordan barnet/ ungdommen opplever å ha dyr til stede?  
(Tilknytning, omsorg, dannelselse, behandling).

3.4 Hvordan kommuniserer (kontakt) de med dyret?

5.1 Hvordan oppleves og håndteres ev. utfordringer?

5.2 Forutsetninger for at DAI skal kunne brukes/ være nyttig?

5.3 Hvordan opplever du at arbeidskollegaer/ arbeidsgivere har forholdt seg?

*Perspektivering:*

Hvordan kan DAI i miljøterapi utvikles for å bli bedre?

Mvh

Oline Dalen

Masterstudent ved HIL, Psykososialt arbeid med barn og unge.